

๓. โภกาลีทวตุถุ

๓๖๓. โย มุขสณฺณโต ภิกฺขุ
มฺนตภาณึ อนฺุทฺธโต
อตฺถํ ฐมฺมญฺจ ทีเปติ
มจฺจนฺตสฺส ภาสิตํ.

๓. เรื่องภิกษุชื่อโภกาลีกะ

๓๖๓. ภิกษุใดสำรวมปาก พูดด้วยความรู้
ไม่ฟุ้งซ่าน แสดงอรรถและธรรม
คำภาษิตของภิกษุนั้นไพเราะ.

๓. โกกาลิกวตถุ

โย มุขสณฺณโตติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ
 สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต โกกาลิกํ
 อารพฺภ กเถสิ. วตถุ "อถไซ โกกาลิโก
 ภิกฺขุ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมํ"ติ สุตฺเต
 อาคตเมว. อตฺถปิสุส อฏฺฐกถายํ
 วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺโพ.

โกกาลิกเก ปน ปทุมนิรเย
 อุปฺปนฺเน ฐมฺมสภายํ กถํ สมฺภูจฺจาเปสุํ
 "อโห โกกาลิโก ภิกฺขุ อตฺตโน มุขํ
 นิสุสาย วินาสํ ปตฺโต, เทว
 อคฺคสาวเก อุกฺโกสนฺตฺสเสว หิสุส ปจฺวี
 วิวรํ อทาสี"ติ. สตุถา อาคฺนฺตฺวา
 "กถาย นฺตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย
 สนฺนิสินฺนา"ติ ปุจฺจิตฺวา "อิมาย
 นามา"ติ วุตฺเต "น ภิกฺขเว อิทาเนว,
 ปุพฺเพปิ โกกาลิโก อตฺตโน มุขเมว
 นิสุสาย นฺนุจฺ"ติ วตฺวา ตมตฺถํ
 โสตุกามาหิ ภิกฺขุหิ ยาจิโต ตสฺส
 ปกาสนตฺถํ อตีตํ อหริ

๓. เรื่องภิกษุชื่อโกกาลิกะ

พระศาสดา ประทับ ณ พระเชตวัน
 ทรงปรารภภิกษุชื่อโกกาลิกะ ตรัสพระ
 ธรรมเทศานี้ว่า ภิกษุใดสารวมปาก
 เป็นต้น. เรื่องมาในพระสูตรว่า "ครั้งนั้น
 แล ภิกษุชื่อโกกาลิกะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มี
 พระภาคจนถึงที่ประทับ" เป็นต้น. บัณฑิต
 ฟังทราบเรื่องของท่าน โดยนัยที่พระ
 อรรถกถาจารย์กล่าวไว้ในอรรถกถา.

ก็เมื่อพระโกกาลิกะเกิดในปทุมนรก
 พวกภิกษุสนทนากันในโรงธรรมว่า "โอ
 อาศัยปากตนเอง พระโกกาลิกะถึงความ
 พิณาศแล้ว เมื่อเรอด่าพระอัครสาวก
 แผ่นดินได้ให้ช่องแล้ว". พระศาสดาเสด็จ
 มาตรัสถามว่า "ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้
 พวกเธอนั่งประชุมสนทนาเรื่องอะไร" เมื่อ
 ภิกษุกราบทูลว่า "เรื่องชื่อนี้" จึงตรัสว่า
 "ภิกษุทั้งหลาย มิใช่แต่บัดนี้เท่านั้นที่ภิกษุ
 โกกาลิกะฉิบหาย เพราะปากตนเอง แม้
 กาลก่อนก็อาศัยปากตนเองฉิบหายเช่นกัน"
 อันภิกษุทั้งหลาย ซึ่งใคร่จะฟังเรื่องราว
 นั้น ทูลอ้อนวอน เพื่อประกาศเรื่องนั้น จึง
 ทรงนำอดีตนิทานมาว่า

อดีตเต หิมวันตปุบเทเส เอกสมิ
 สเร กจฺฉไป วสตี. เทว หังสไปตกา
 โคจราย จรฺนตา เตน สหฺธิ วิสุสาสิ
 กตฺวา ทฬฺหวิสุสาสิกา หุตฺวา เอกทิวสํ
 กจฺฉปี ปุจฺฉิสฺสุ "สมฺม อมฺหากํ หิมวันเต
 จิตตฺกฺกูปพุตเตเล กาณฺจนฺคฺหาย
 วสนฺนุจฺฉานํ รมณฺโง ปเทโส, คจฺฉิสฺสุสิ
 อเมฺหฺหิ สหฺธินุ"ติ. "อหํ กถํ
 คมิสฺสุสามิ"ติ. "มยํ ตํ เนสฺสุสาม, สเจ
 มุขํ รกฺขิตุํ สกฺขิสฺสุสิ"ติ. "สกฺขิสฺสุสามิ
 สามิ, คเหตุวํ มํ คจฺฉนฺตา"ติ. เต
 "สาธฺว"ติ วตฺวา เอกํ ทณฺฑกํ กจฺฉเปน
 ทํสาเปตฺวา สยํ ตสฺสุโม โภจฺฉิโย
 ทํสิตฺวา อากาสํ ปกฺขนฺทิสฺสุ.

ตํ ตถา หังเสหิ นียมานํ คามทารกา
 ทิสฺวา "เทว หังสา กจฺฉปี ทณฺฑเทน
 หรฺนตี"ติ อหังสุ. กจฺฉไป "ยทฺธิ มํ
 สหายกา เนนฺติ, ตมฺหากํ เอตฺถ กิ
 ทฺฐจฺเปตฺกา"ติ วตฺตุกาโม หังสานํ
 สีมเวคตาย พาราณสีนคเร ราช-
 นิเวสนสฺสุ อูปริภาคํ สมฺปตฺตกาเล
 ทฺฐจฺฉานโต ทณฺฑกํ วิสุสฺซเซตฺวา
 ราชฺญคณฺเ ปตฺติตฺวา เทวธา ภิกฺขุชฺชิ.

อดีตกาล มีเต่าตัวหนึ่ง อาศัยอยู่
 ในสระแห่งหนึ่งในหิมวันตประเทศ. ลูกหงส์
 ๒ ตัว เทียวหากิน คู่กันเคยสนิทสนมอย่าง
 แน่นแฟ้นกับเต่านั้น วันหนึ่ง เต่าถามเต่าว่า
 "เพื่อนเอ๋ย ที่อยู่ ณ ถ้าทองบนพื้นภูเขา
 จิตตฺกฺก หิมวันตประเทศของเรา
 เป็นประเทศอันน่ารื่นรมย์, ท่านจักไปกับ
 พวกเราไหม". เต่าถามว่า "ฉันจักไปได้
 อย่างไร. หงส์บอกว่า "พวกเราจักพาท่าน
 ไป ถ้าท่านสามารถรักษาปาก". เต่า
 ตอบว่า "เพื่อนเอ๋ย ฉันสามารถรักษาได้
 พาฉันไปเถิด". หงส์ทั้ง ๒ พุดว่า "ดีละ"
 ให้เต่าคาบท่อนไม้ท่อนหนึ่ง ส่วนตน
 คาบปลาย ๒ ข้างแล้วบินไป.

พวกเด็กชาวบ้าน เห็นหงส์นำเต่านั้นไป
 เช่นนั้น จึงพุดกันว่า "หงส์ ๒ ตัวใช้
 ท่อนไม้ห้ามเต่าไป". เต่าอยากพุดว่า
 "ฉิวว่า สหายทั้ง ๒ นำเราไป มันเรื่องอะไร
 ในเรื่องนี้ของพวกเอ็ง อ้ายเด็กเปรต
 ชั่วร้าย" ปล่อยท่อนไม้จากที่ตนคาบ
 ขณะถึงเบื้องบนพระราชานิเวศน์ พระนคร
 พาราณสี เพราะหงส์บินเร็วจึงตกลงแตก
 เป็น ๒ เสี่ยง ณ พระลานหลวง. พระ

สตฺถา อิมํ อตีตํ อานริตฺวา

“อวธิ วต อตฺตานํ
 กจฺจโป พฺยาหริ คิริ
 สุกฺหิตฺตํ กญฺจสฺสํ
 วาจา ย สกียา วธิ
 เอตํปิ ทิสฺวา นรวิรเสฏฺฐ
 วาจํ ปมฺมุญฺเจ กุสลํ นาตีเวลล์
 ปสฺสสิ พหุภาณน
 กจฺจปี พฺยสนํ คตฺนุ”ติ

อิมํ ทุกฺขนิปาเต พหุภาณิชาตํ
 วิตฺถาเรตฺวา “ภิกฺขเว ภิกฺขุณา นาม
 มุขสฺสญฺเจเตน สมจารินา อนุทฺธเตน
 นิพฺพุตจิตฺเตน ภวิตฺตพฺพนุ”ติ วตฺวา อิมํ
 คาถมาห

๓๖๓. “โย มุขสฺสญฺเจโต ภิกฺขุ
 มนฺตภาณิ อนุทฺธโต
 อตฺถํ ธมฺมญฺจ ทีเปติ
 มจฺจุนฺตสฺส ภาสิตนุ”ติ.

ศาสดาครั้นทรงนำอดีตนิทานนี้มา ทรงยัง
 พหุภาณิชาตกในทุกนิบาตให้พิสดารว่า

“แต่่าเปล่งวาจาฆ่าตนหนอ เมื่อตน
 คาบก่อนไม่ดีแล้ว ก็ฆ่า(ตน) ด้วย
 วาจาของตน ข้าแต่พระองค์ผู้
 แกล้วกล้า ประเสริฐในหมู่คน
 บุคคลเห็นเหตุเมื่อนั้นแล้ว ควร
 เปล่งวาจาดี ไม่ควรเปล่งถ้อยคำ
 เกินขอบเขต พระองค์ทอด
 พระเนตรเห็นแต่่า ตัวถึงความ
 ย่อยยับ เพราะพูดมาก”

แล้วตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ธรรมดา
 ภิกษุควรสำรวมปาก ประพฤติสม่ำเสมอ
 ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบ” ตรัสพระคาถานี้ว่า

๓๖๓. “ภิกษุใดสำรวมปาก พูดด้วยความรู้
 ไม่ฟุ้งซ่าน แสดงอรรถและธรรม
 คำภาษิตของภิกษุนั้นไพเราะ”.

ตตถ มุขสญฺญโตติ ทาสจณฺทาลา-
ทโยปิ “ตฺวํ ทุชฺชาโต ตฺวํ ทุสฺสีโล”ติ
อาทีนึ อวทนตาย มุขเน สญฺญโต.

มนฺตภาณิตี มนฺตา วุจฺจติ ปญฺญา,
ตาย ภณนสีโล. อนฺนุทฺธโตติ
นิพฺพุตจิตฺโต. อตฺถํ ธมฺมญฺจ ทีเปตตี
ภาสิตตฺถญฺจเวท เทสนาธมฺมญฺจ กเถสิ.
มธฺรฺนฺตึ เอวฺวปฺสฺส ภิกฺขุโน ภาสิตํ
มธฺรฺนฺนาม. โย ปน อตฺถเมว
สมฺปาเทติ, น ปาลี, ปาลีเยว
สมฺปาเทติ, น อตฺถํ, อุกฺกํ วา ปน
น สมฺปาเทติ, ตสฺส ภาสิตํ มธฺรฺนฺนาม
น โหตีติ.

เทสนาวสานเน พหุ โสตาปตฺติ-
ผลาทีนึ ปาปฺณีสฺสูติ.

โกกาลีกวตฺถุ ตติยํ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ส้ารวม
ปาก ความว่า ชื่อว่า ส้ารวมปาก
เพราะไม่พูดกับทาสและคนจัณฑาลเป็นต้น
ว่า “เจ้าชาติชั่ว คนทุศีล”.

คำว่า พุดด้วยความรู้ คือ มีปกติ
พุดด้วยปัญญาที่พระผู้มีพระภาค เรียกว่า
มนฺตา. คำว่า ไม่ฟังชาน คือมีจิตสงบ.
คำว่า แสดงอรรถและธรรม ความว่า
กล่าวอรรถแห่งภาษิตและธรรมคือเทศนา.
คำว่า ไพเราะ ได้แก่ ภาษิตของภิกษุ
เช่นนี้ ชื่อว่า ไพเราะ. ส่วนภาษิตของ
ภิกษุผู้ยังอรรถให้ถึงพร้อม แต่ไม่ยังบาลี
ให้ถึงพร้อม หรือยังบาลีให้ถึงพร้อม แต่
ไม่ยังอรรถให้ถึงพร้อม ก็หรือว่าไม่ยัง
ทั้งสองให้ถึงพร้อม หาชื่อว่า เป็นภาษิต
ที่ไพเราะไม่.

เวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก
บรรลฺุโสตาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องภิกษุชื่อโกกาลีกะ เรื่องที่ ๓ จบ.

๔. ธรรมารามตฤณวตถุ

๓๖๔. ธรรมารามโม ธรรมรโต
    ธรรม์ อานุวิจิณฺตยํ
    ธรรม์ อานุสฺสรํ ภิกฺขุ
    สทฺธมฺมา น ปริหายติ.

๔. พระธรรมารามเถระ

๓๖๔. ภิกษุมีธรรมเป็นที่มา ยินดี ยินดี
    ในธรรม ใคร่ครวญถึงธรรม ระลึก
    ถึงธรรม จะไม่เสื่อมจากพระ
    สัทธรรม.

๔. ธมมารามตฺถเรวตฺถุ

ธมฺมาราโมติ อิมํ ธมฺมเทศนํ
สตฺถา เขตวเน วิหรนฺโต ธมฺมา-
รามตฺถเร อารพฺภ กเถสิ.

สตฺถารา กิร "อิโต เม
จตุมาสจฺจเยน ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสตี"ติ
อาโรจิตฺเต อนฺนสทฺทสภิกฺขุ สตฺถารํ
ปรีวาเรตฺวา วิจรีสุ. ตตฺถ ปุณฺณชฺชนา
อสุสฺสนิ สนฺธาเรตฺถุ นาสกฺขีสุ, ชีณาสวานํ
ธมฺมสํเวโค อุปฺปชฺชติ. สพฺเพปิ "กึ นุ
โข กริสฺสามา"ติ วคฺคพฺนฺธเน วิจฺรนฺติ,
เอโก ปน ธมฺมาราโม นาม ภิกฺขุ
ภิกฺขุณํ สนฺติกํ น อุปฺสงฺกมฺติ, ภิกฺขุหิ
"กึ อาวุโส"ติ วุจฺจมาโน ปฏฺิวจฺนํปิ
อหตฺตฺวา "สตฺถา กิร จตุมาสจฺจเยน
ปรีนิพฺพายิสฺสตี, อหฺนฺจมุหิ อวิตฺธาโค,
สตฺถริ ธรรมานเวยว วายมิตฺวา อรหตฺตํ
ปาปฺณิสฺสामी"ติ เอกโก ว วิหรนฺโต
สตฺถารา เทสิตํ ธมฺมํ อาวชฺเชติ
จินฺเตติ อนฺนุสฺสวฺติ.

๔. เรื่องพระธรรมารามเถระ

พระศาสดา ประทับ ณ พระเชตวัน
ทรงปรารภพระธรรมารามเถระ ตรัสพระ
ธรรมเทศนานี้ว่า มีธรรมเป็นที่มาอินฺติ
เป็นต้น.

ทราบว่า เมื่อพระศาสดาตรัสบอก
ว่า "นับตั้งแต่เดือนนี้ไปอีก ๔ เดือน เรา
จักปรีนิพพาน" ภิกษุหลาย ๑,๐๐๐ รูป
เที่ยวแวดล้อมพระศาสดาแล้ว. บรรดา
ภิกษุเหล่านั้น ที่ยังเป็นปุณฺณชฺชนาไม่อาจ
อดกลั้นน้ำตาไว้ได้ สำหรับพระชีณาสพ
เกิดธรรมสังเวช. ภิกษุแม้ทั้งหมด
ปรึกษากันว่า "จักทำอย่างไรดีหนอ"
เที่ยวไปเป็นกลุ่ม ๆ, แต่ภิกษุรูปหนึ่งชื่อ
ธรรมาราม ไม่ไปสำนักภิกษุ ถูกพวก
ภิกษุถามว่า "อย่างไรผู้มีอายุ" ก็ไม่ตอบ
คิดว่า "ข่าวว่า อีก ๔ เดือน พระศาสดา
จักปรีนิพพาน ตัวเราก็ยังไม่ปราศจาก
โรคะ เมื่อพระศาสดายังทรงพระชนม์
นั้นแหละ จักพยายามบรรลुพระอรหัต"
อยู่คนเดียวนึกคิด ระลึกถึงธรรมที่
พระศาสดาแสดง.

ภิกษุ ตถาคตสุส อารโจะสฺ "ภนฺเต
 ธรรมมารามสุส ตุมฺเหสุ สีนฺเหมตตํกัปปิ
 นตฺถิ, 'สตุถา กิร ปรีนินฺพพายิสฺสุตฺติ,
 กิณฺณุ โข กสิสุสํมา'ติ อเมหฺหิ สทฺธิ
 สมฺมณฺตณฺมตฺตํปปี น กโรตี"ติ. สตุถา
 ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา "สจฺจํ กิร ตฺวํ
 เอวํ กโรสี"ติ ปุจฺฉิ. "สจฺจํ ภนฺเต"ติ.
 "กัการณา"ติ. "ตุมฺเห กิร จตฺมาสจฺจเยน
 ปรีนินฺพพายิสฺสุตฺถ, อหฺเวจฺมฺหิ อวิตฺราโค,
 ตุมฺเหสุ ธรรมฺเตสุเยว วายมิตฺวา อรหฺตฺตํ
 ปาปฺณิสฺสามีติ ตุมฺเหหิ เทสิตํ ธรรมํ
 อวชฺชเมหิ จินฺตเมหิ อณฺุสฺสรามิ"ติ.

สตุถา "สาธุ สาธุ"ติ ตสุส
 สาธุการํ ทตฺวา "ภิกฺขเว อณฺเณนปี
 มยิ สีนฺหวนฺเตน ภิกฺขุณา ธรรมมาราม-
 สฺทิสฺเสเนว ภวิตพฺพํ, น หิ มยฺหํ
 มาลาคนฺธาทีหิ ปุชฺชํ กโรนฺตุ นาม,
 ธรรมานฺุณฺมํ ปฏิปชฺชนฺุตายเว มํ
 ปุชฺชนฺุตี นามา"ติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลพระตถาคตว่า
 "พระเจ้าข้า พระธรรมมารามมิได้มีแม่
 สักว่าความเชื่อใยพระองค์เลย ไม่ทำแม่
 เพียงการปรึกษาพวกข้าพระองค์ว่า
 'ข้าว่า พระศาสดาจักปรินิพพาน
 พวกเราจักทำอย่างไรกันดี'. พระศาสดา
 รับสั่งให้เรียกเธอมา ตรัสถามว่า "ข้าว่า
 เธอทำอย่างนั้น จริงหรือ". พระ
 ธรรมมารามกราบทูลว่า "จริง พระเจ้าข้า".
 พระศาสดาตรัสถามว่า "เพราะเหตุไร".
 พระธรรมมารามกราบทูลว่า "ข้าว่า อีก
 ๔ เดือน พระองค์จักปรินิพพาน ส่วน
 ข้าพระองค์ยังไม่ปราศจากราคะ เมื่อ
 พระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่นั้นแหละ จัก
 พยายามบรรลुพระอรหัต เหตุนั้น
 ข้าพระองค์จึงนึก คิด ระลึก ถึงธรรมที่
 พระองค์แสดง".

พระศาสดาประทานสาธุการแก่เธอ
 ว่า "ดีละ ฯ" ตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย
 ภิกษุที่รักเรา รูปอื่น ควรเป็นเช่นภิกษุ
 ธรรมมารามนี้แหละ แท้จริง ภิกษุหาชื่อว่า
 ทำการบูชาเราด้วยระเบียบดอกไม้มหอม
 ไม่ ผู้ปฏิบัติตามธรรมนั้นเทียว ชื่อว่า
 บูชาเรา" แล้วตรัสพระคาถานี้ว่า

๓๖๔. "ธมฺมาราโม ธมฺมรโต
 ธมฺมํ อณุวิจิณฺตยํ
 ธมฺมํ อณุสฺสรํ ภิกฺขุ
 สทฺธมฺมา น ปริหายตี"ติ.

ตตฺถ นิวาสนตฺถเนน สมถวิปฺสฺสนา-
 ธมฺโม อาราโม อสฺสาติ ธมฺมาราโม.
 ตสฺมีเยว ธมฺเม รโตติ ธมฺมรโต,
 ตสฺเสว ธมฺมสฺส ปุณฺปุณฺนี จินฺตนาตาย
 ธมฺมํ อณุวิจิณฺตยํ ตํ ธมฺมํ อาวชฺเชนฺโต
 มนสิกโรนฺโตติ อตฺถโถ. **อณุสฺสรณฺติ** ตเมว
 ธมฺมํ อณุสฺสรณฺโต. **สทฺธมฺมาติ** เอวรูโป
 ภิกฺขุ สตฺตตีสเสทา โพิธิปฺกฺขิยธมฺมา
 นว โลกุตฺตรธมฺมา ๑ น ปริหายตีติ
 อตฺถโถ.

เทสนาวสาเน โส ภิกฺขุ อรหตฺเต
 ปตฺติจฺหิ. สมฺปตฺตานํปิ สาทฺตฺถิกา
 เทสฺนา อโหสีติ.

ธมฺมารามตฺถเถรวตฺถุ จตฺตฺถิ.

๓๖๔. "ภิกฺษุมีธรรมเป็นที่มายินดี ยินดี
 ในธรรม ไคร่ครวญถึงธรรม ระลึก
 ถึงธรรม จะไม่เสื่อมจากพระ
 สัทธรรม".

ฟังทราบวิเคราะห์ในคำเหล่านั้นว่า
 ภิกษุ ชื่อว่า มีธรรมเป็นที่มายินดี เพราะ
 มีธรรมคือสมณะและวิปัสสนาเป็นที่มายินดี
 โดยอรรถว่า เป็นที่อยู่. ผู้ยินดีแล้วใน
 ธรรมนั้นนั่นแล เพราะเหตุนั้น ชื่อว่า
 ยินดีในธรรม, ชื่อว่า คิดถึงธรรม คือ
 นึกถึง ได้แก่ ใส่ใจถึงธรรมนั้น เพราะ
 คิดถึงธรรมนั้นนั่นแหละอยู่บ่อย ๆ. คำว่า
 ระลึกถึง คือ ระลึกถึงธรรมนั้นแหละ.
 คำว่า **พระสัทธรรม** ได้แก่ ภิกษุเห็น
 ปานนี้ ไม่เสื่อมจากโพธิปักขิยธรรม ๓๗
 ประการ และโลกุตระธรรม ๙.

เวลาจบเทศนา ภิกษุเหล่านั้นดำรงอยู่ใน
 อรหัตผล. เทศนาได้มีประโยชน์แก่ชน
 ผู้ประชุมกัน ดังนี้แล.

เรื่องพระธรรมารามเถระ เรื่องที่ ๔ จบ.

๕. อณฺณตฺรวิปกฺขเสวกภิกฺขุวตฺถุ

สลาภนฺติ อิมํ ธมฺมเทศนํ สตฺถา
เวฬุวเน วิหรนฺโต อณฺณตฺรํ วิปกฺขเสวกํ
อารพฺภา กเถสิ.

ตสฺส กิเรโก เทวทตฺตปฺกฺชิโก
ภิกฺขุ สหาโย อโหสิ. โส ตํ ภิกฺขุหิ
สทฺธิ ปิณฺฑทาย จริตฺวา กตฺถตฺตกิจฺจํ
อาคจฺจนฺตํ ทิสฺวา “กุหิ คโตสิ”ติ
ปฺจฺฉิ. “อสุกฺกุจฺฉานํ นาม ปิณฺฑทาย
จริตฺนุ”ติ. “ลทฺโธ เต ปิณฺฑทปาโต”ติ.
“อาม ลทฺโธ”ติ. “อิธเว อมฺหากํ
มหาลาภสฺสกาโร, กติปาหํ อิธเว
โหหิ”ติ. โส ตสฺส วจฺเนน กติปาหํ
ตตฺถ วสิตฺวา สกฺกุจฺฉานเมว อคฺมาสิ.
อถ นํ ภิกฺขุ “อโย ฆนฺเต เทวทตฺตสฺส
อุปฺปนฺนํ ลาภสฺสกาโร ปริภุญฺชติ,
เทวทตฺตสฺส ปกฺชิโก เอโก”ติ.
ตถาคตฺสฺส อารโจะสฺสุ.

๕. เรื่องภิกษุผู้คบภิกษุ ผู้เป็นฝักฝ่ายผิดรูปใดรูปหนึ่ง

พระศาสดา ประทับ ณ พระเวฬุวัน
ทรงปรารภภิกษุผู้คบภิกษุผู้เป็นฝ่ายผิด
รูปใดรูปหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนาว่า
ไม่พึงดูหมิ่นลาภของตน เป็นต้น.

ดังลำดับมา ภิกษุนั้นมีเพื่อนเป็น
ภิกษุฝักฝ่ายพระเทวทัตรูปหนึ่ง. เขาเห็น
เธอเที่ยวบิณฑบาตกับภิกษุทั้งหลาย
ฉันอาหารแล้วมาถามว่า “ท่านไปไหน”.
ภิกษุฝ่ายพระศาสดาตอบว่า “เที่ยวไป
บิณฑบาตที่โน้น”. ภิกษุฝ่ายพระเทวทัต
ถามว่า “บิณฑบาตได้หรือเปล่า”. ภิกษุ
ฝ่ายพระศาสดาตอบว่า “ได้ครับ” ภิกษุ
ฝ่ายพระเทวทัตบอกว่า “ที่นี่พวกเรามี
ลาภและสักการะเป็นอันมาก ท่านจงอยู่
ณ ที่นี่แหละสัก ๒-๓ วัน”. เธออยู่ ณ
ที่นั่น ๒-๓ วัน ตามคำของภิกษุนั้นแล้ว
ได้กลับไปที่อยู่ตามเดิม. ครั้งนั้นภิกษุ
ทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระตถาคต
ว่า “พระเจ้าข้า ภิกษุนี้บริโภคลาภและ
สักการะที่เกิดแก่พระเทวทัต, เธอเป็น
ฝักฝ่ายพระเทวทัต”.

สตถา ตํ ปกุกโกสาเปตฺวา "สจฺจํ กิร
 ตฺวํ เอวมกาสิ"ติ ปุจฺฉิ. "อาม ภนฺเต,
 อหํ ตตฺถ เอกํ ทหฺรํ นิสฺสาย กติปาหํ
 วสิ, น จ ปน เทวตตฺตสฺส ลหฺติ
 โรเจมี"ติ.

อถ นํ ภควา "กิญฺจาปี ตฺวํ ลหฺติ
 น โรเจสิ, ทิฏฺฐทิจฺฉกานํเยว ปน
 ลหฺติ โรเจนฺโต วิย วิจฺรสิ, น ตฺวํ
 อิทาเนว เอวํ กโรสิ, ปุพฺเพปิ
 เอวรูปุเปเยวาสี"ติ วตฺวา "อิทานิ ตาว
 ภนฺเต อเมหฺติ สามํ ทิฏฺฐิ, ปุพฺเพ
 ปเนส เกลํ ลหฺติ โรเจนฺโต วิจฺริ,
 อาจิกฺขถ โน"ติ ภิกฺขุหิ ยาจิตฺโต อตีตํ
 อานริตฺวา

"ปุราณโจรานํ วโจ นิสฺมม
 มหิฬามุโข โปถยมานุจาริ
 สฺสณฺณตานิ หิ วโจ นิสฺมม
 คชุตฺตโม สพฺพคฺเณสุ อญฺจา"ติ

พระศาสดารับสั่งให้เรียกภิกษุนั้นมา
 ตรัสถามว่า "ทราบหรือ เธอทำอย่างนั้น
 จริงหรือ". ภิกษุนั้นกราบทูลว่า "จริง
 พระเจ้าข้า ข้าพระองค์อาศัยภิกษุหนุ่ม
 รูปหนึ่งอยู่ที่นั่น ๒-๓ วัน แต่ข้าพระองค์
 มิได้ชอบใจลัทธิพระเทวทัต".

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสกับเธอว่า
 "เธอไม่ชอบใจลัทธิพระเทวทัต ก็จริง
 ถึงกระนั้น เธอเที่ยวไปประหนึ่งชอบใจ
 ลัทธิชนที่เธอพบเห็นทีเดียว มิใช่แต่บัดนี้
 เท่านั้นที่เธอทำเช่นนั้น กาลก่อนเธอก็เป็น
 ผู้เห็นปานนั้นเช่นกัน" ถูกภิกษุทูลขอว่า
 "พระเจ้าข้า บัดนี้ พวกข้าพระองค์เห็น
 ด้วยตนเองก่อน แต่กาลก่อน เธอเที่ยว
 ชอบใจลัทธิของใคร ขอพระองค์ตรัสบอก
 พวกข้าพระองค์เถิด" จึงทรงนำ
 อดีตนิทานมายังมหิฬามุขชาดกนี้ ให้
 พิศดารว่า

"ข้างมหิฬามุข ฟังคำพวกโจรก่อน
 แล้ว เทียวฟาดคนผู้ติดตาม แต่
 ฟังคำสมณะผู้สํารวมดีแล้ว ก็เป็น
 ข้างประเสริฐ ตั้งอยู่ในคุณธรรม
 ทั้งปวง"

อิมํ มหิพามุขชาติกัม วิตุถาเรตฺวา
 “ภิกฺขเว ภิกฺขุณา นาม สกลาภเนว
 สนฺตุฏฺฐเชน ภวิตพุพฺพํ, ปรลภํ ปตฺเถตุํ
 น อฏฺฐติ, ปรลภํ ปตฺเถนฺตุสฺส หิ
 ฌานวิปัสสนามคฺคณฺเณสุ เอกธมฺไมปิ
 นุปฺปชฺชติ, สกลภํ สนฺตุฏฺฐจฺจุสฺสเว ปน
 ฌานาทีนํ อปฺปชฺชนฺตี”ติ วตฺวา ธมฺมํ
 เทเสนฺโต อีมา คาถา อภาสิ

๓๖๕. “สลภํ นาทิมญฺเอยย
 นาญเณสํ ปิหยมํ จเร
 อญฺเณสํ ปิหยมํ ภิกฺขุ
 สมารี นาริคฺจฺจติ

๓๖๖. อปฺปลาโภปิ เจ ภิกฺขุ
 สลภํ นาทิมญฺเอยติ
 ตํ เว เทวา ปสฺสณฺตี
 สุตฺธาชีวมตฺนุทิตฺนุ”ติ.

ตตฺถ **สลภานฺตี** อตฺตโน
 อปฺปชฺชนฺทภิกฺขุ.

สพทานจาริํ หิ วชฺเชตฺวา อนเนสฺนาย
 ชีวิตํ กปฺเปนฺโต สลภํ อติมญฺเอยติ
 หิเพตี ฆิกฺจฺจติ นาม, ตสฺมา เอว
 อกรณฺน สลภํ นาทิมญฺเอยย.

แล้วตรัสว่า “ธรรมดาภิกษุพึงยินดีลาภ
 ของตนเท่านั้น, ไม่ควรปรารถนาลาภผู้อื่น
 เพราะคุณธรรมสักอย่างหนึ่ง บรรดา
 ฌานวิปัสสนา มรรคและผลทั้งหลาย จะ
 ไม่เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้ปรารถนาลาภของผู้อื่น
 แต่ฌานเป็นต้น จะเกิดมีแก่ภิกษุผู้ยินดี
 ลาภของตนเท่านั้น” เมื่อทรงแสดงธรรม
 ได้ทรงภาสิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

๓๖๕. “ภิกษุไม่ควรดูหมิ่นลาภของตน ไม่
 ควรเที่ยวปรารถนาลาภผู้อื่น ภิกษุ
 ปรารถนาลาภผู้อื่น ไม่บรรลุสมาธิ

๓๖๖. ถ้าภิกษุมีลาภน้อย ไม่ดูหมิ่นลาภ
 ของตน เทพดาสรรเสริญเขาว่า
 มีอาชีพะบริสุทธิ์ ไม่เกียจคร้าน”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ลาภ
 ของตน คือ ลาภที่เกิดแก่ตน.

ความจริง ภิกษุงดการเที่ยวไปตามลำดับ
 ตรอก เลี้ยงชีพด้วยการแสวงหาไม่สมควร
 ชื่อว่า ดูหมิ่น คือดูแคลน ได้แก่รังเกียจ
 ลาภของตน เหตุนั้น จึงไม่ควรดูหมิ่น

**๖. ปณจกคทายกพราหมณ-
วตถุ**

๓๖๗. สพุพโส นามรูปสุมี
ยสุส นตถิ มมายิต์
อสตา จ น โสจติ
ส เว ภิกขุติ วุจจติ.

**๖. เรื่องปัญจักคทายก-
พราหมณ์**

๓๖๗. ผู้ใด ไม่มีความยึดถือนามรูปว่า
เป็นของของเรา โดยประการ
ทั้งปวง และผู้ใดไม่เสรำาโคก
เพราะนามรูปไม่มี เราเรียกผู้นั้น
แลว่าเป็นภิกษุ.

๖. ปัญจคคทายกพราหมณ์

สหุสเสติ อิมั ธมฺมเทสนั สตุถา
เซตวเน วิหรนฺโต ปัญจคคทายกั นาม
พราหมณั อารพฺภ กถเอสึ.

โส กิร สสุสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
กาเลเยว เซตฺตคฺคํ นาม เทติ, ขลกาเล
ขลคฺคํ นาม เทติ, ขลภณฺทกาเล
ขลภณฺทคฺคํ นาม เทติ, อุกฺขลิกกาเล
อุกฺขลิกคฺคณฺนาม เทติ, ปาติยั
วฑฺฒิตกาเล ปาฏิกคฺคณฺนาม เทติ,
อิมานิ ปญฺจ อคฺคทานานิ เทติ,
สมฺปตฺตสฺสฺส อทตฺวา นาม น ภฺนุชฺติ.
เตนสฺสฺส ปญฺจคคทายโกเตว นามั
อโหสิ. สตุถา ตสฺส จ พฺราหมณียา
จสฺสฺส ตินฺนํ ผลานั อุปนึสฺสยั ทิสฺวา
พฺราหมณสฺสฺส โภชนเวลาย คณฺตฺวา
ทฺวาเร อฏฺฐาสึ. โสปี ทฺวารสมฺมุเข
อนฺโตเคหาภิมุโข นิสึทิตฺวา ภฺนุชฺติ
สตุถาริ ทฺวาเร จิตฺ น ปสฺสตี.
พฺราหมณี ปนสฺส ตั ปรีวิสมานา
สตุถาริ ทิสฺวา จินฺเตสิ "อัย
พฺราหมโณ ปญฺจสุ จาเนสุ อคฺค

๖. เรื่องปัญจคคทายกพราหมณ์

พระศาสดา ประทับ ณ พระเชตวัน
ทรงปรารภพราหมณ์ชื่อ ปัญจคคทายก
ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า โดยประการ
ทั้งปวง เป็นต้น.

ทราบว่า พราหมณ์นั้นถวายทาน
ชื่อเซตคคคะ ในเวลาเก็บเกี่ยวนาข้าวกล้า
เสร็จ, เวลาขนข้าวลงลานก็ถวายทาน
ชื่อขลคคคะ, เวลानวดก็ถวายทานชื่อ
ขลภณทคคคะ, เวลาเอาข้าวสารลงหม้อ
ก็ถวายทานชื่ออุกขลิกคคคะ, เวลาคดข้าว
ใส่ภาชนะก็ถวายทานชื่อ ปาฏิกคคะ,
พราหมณ์ถวายทานเลิศทั้ง ๕ อย่างนี้,
พราหมณ์นั้น ชื่อไม่ให้แก่ปฏิคาหกที่
มาเยือน ก็ไม่บริโภค. เหตุนั้น เขาจึงมี
ชื่อว่า ปัญจคคทายก. พระศาสดาทรง
เห็นอุปนิสัยผลทั้ง ๓ ของพราหมณ์นั้น
และของพราหมณี เวลาพราหมณ์บริโภค
จึงเสด็จไปประทับยืนที่ประตู. ฝ่าย
พราหมณ์นั้น นั่งบริโภคใกล้ประตู
บ่าหน้าไปภายในเรือน ไม่เห็นพระ
ศาสดาผู้ประทับยืนที่ประตู. ส่วน
พราหมณีของเขา กำลังเลี้ยงดูเขา เห็น

ทตฺวา ภูฏชติ, อิทานิ จ สมณเ
โคตโม อากนฺตฺวา ทฺวาเร จิตฺ, สเจ
พฺราหฺมณเณ เอตํ ทิสฺวา อตฺตโน ภาตฺตํ
หริตฺวา ทสฺสติ, ปุณฺสฺสาหํ ปจฺจิตฺุ น
สกุขิสฺสามี"ติ.

.สา "เอวมยํ สมณํ โคตมํ น
ปสฺสิสฺสตี"ติ สตฺถุ ปิฎฺฐิจิ ทตฺวา ตสฺส
ปจฺจโต ตํ ปฏฺิจฺฉาเทนฺตี โอนมิตฺวา
ปุณฺณจฺนุทํ ปาณินา ปฏฺิจฺฉาเทนฺตี วย
อฏฺุจาสิ. ตถา จิตา เอว "คโต นุ
ไซ โน"ติ สตฺถารํ อชฺุตฺมกุขิเกน
โอโลเกสิ. สตฺถา ตตฺถเว อฏฺุจาสิ.
พฺราหฺมณสฺส ปน สวณฺภเยน
"อติจฺฉตา"ติ น วเทติ, โอสกุกิตฺวา
ปน สณฺนิกเมว "อติจฺฉตา"ติ อาห.

สตฺถา "น คมิสฺสามี"ติ สีสํ จาเลสิ.
โลกครุณา พุทฺธเณ "น คมิสฺสามี"ติ
สีเส จาลิตฺเต สา สนฺธาเรตฺตุ อสกุโกนฺตี
มมหาหสิตี หสิ. ตสฺมี ขณฺเ สตฺถา
เคหาภิมุขํ โอภาสํ มุญฺจิ. พฺราหฺมณเณปิ

พระศาสดาคิดว่า "พราหมณ์นี้ถวาย
ทานเลิศในฐานะทั้ง ๕ ก่อน จึงบริโภค,
ก็บัดนี้ พระสมณโคดมมาประทับยืน
หน้าประตู, ถ้าพราหมณ์เห็นสมณโคดมนี้
ก็จักนำภัตเพื่อตนไปถวาย เราไม่อาจหุง
เพื่อ เขานีก".

นางคิดว่า "ด้วยอาการอย่างนี้ พราหมณ์
นี้จักไม่เห็นพระสมณโคดม" จึงหันหลังให้
พระศาสดา ได้ยืนก้มบังพระศาสดานั้น
ข้างหลังพราหมณ์นั้น ประดุจใช้ฝ่ามือบัง
พระจันทร์เต็มดวง ฉะนั้น. นางพราหมณ์
ยืนเช่นนั้นแล ข้าเลี้ยงดูพระศาสดาว่า
"เสด็จไปแล้วหรือยัง". พระศาสดา
ประทับยืน ณ ที่เดิมนั่นเอง. ส่วนนาง
กลัวพราหมณ์จะได้ยิน ไม่กล้าพูดว่า
"นิมนต์โปรดสัตว์ข้างหน้าเถิด" แต่ถอยไป
พูดค่อย ๆ ว่า "นิมนต์โปรดสัตว์ข้างหน้า
เถิด".

พระศาสดาทรงสั่งพระเคียรอันแสดงว่า
"จักไม่ไป". เมื่อพระพุทธเจ้าผู้เป็นที่เคารพ
ของชาวโลก ทรงสั่งพระเคียรอันแสดงว่า
"จักไม่ไป" นางก็อดกลั้นไม่อยู่จึงหัวเราะ
ดังลั่นขึ้น. ขณะนั้น พระศาสดาทรงเปล่ง

ปัญจคค ทตฺวา นิสินฺโนเยว พฺราหมณฺนิยา
 หสิตสทฺทํ สุตฺวา อพฺพณฺณานนฺจ รัสสีนํ
 โอภาสํ โอโลเกตฺวา สตุถารํ อทฺทส.

พฺพธา หิ นาม คามे วา อรณฺเย
 วา เหตุสมฺปนฺนํ อตฺตานํ อทฺสเสตฺวา
 น ปกฺกมฺนฺติ. พฺราหมเณปิ สตุถารํ
 ทิสฺวา “โภติ นาสิตอมฺหิ ตยา ราชปฺตํ
 อาคนฺตฺวา ทฺวาเร จิตํ มยฺหํ
 อาจิกฺขณฺติยา, ภาริยนฺเต กมฺมํ กตฺนฺ”ติ
 วตฺวา อทฺตมฺภูตฺตโกชนปาทิ อาทาย
 สตุถฺ สนฺตํ กํ คนฺตฺวา “โภ โคตม อหํ
 ปญฺจสฺส จานฺสฺส อคฺคํ ทตฺวา ภูณฺชามิ,
 อิตฺ ๑ เม มชฺชเณ ภินฺทิตฺวา เอโก
 ว ภาตฺตโกฏฺฐาไส ภาตฺตเต, เอโก
 ภาตฺตโกฏฺฐาไส อวสิฏฺฐจฺ, ปฏิกณฺหาตฺ
 เม อิทํ ภาตฺตน”ติ. สตุถา “น เม
 ตว อฺจุจฺญสฺสภตฺเตน อตฺถเ”ติ อวตฺวา
 “พฺราหมณ อคฺคํปิ มยฺหเมว อนฺจุจฺวิกํ
 มชฺชเณ ภินฺทิตฺวา ภาตฺตจภตฺตํปิ
 จริมกภตฺตปฺปนฺโท มยฺหเมว อนฺจุจฺวิโก,
 มยํ หิ พฺราหมณ ปฺรทตฺตฺวปชีวโน
 เปตสทิสฺสา”ติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

พระรัศมีไปตรงเรือน. ฝ่ายพราหมณ์นั่ง
 หันหลังให้ ได้ยินเสียงนางพราหมณ์
 หัวเราะ และมองเห็นแสงสว่างพระรัศมี
 มีวรรณะ ๖ จึงได้เห็นพระศาสดา.

ธรรมดาว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ไม่
 แสดงพระองค์แก่หมู่ชนผู้พร้อมด้วยเหตุ
 ในบ้านหรือป่า ย่อมไม่เสด็จหลีกไป.
 ฝ่ายพราหมณ์พบพระศาสดา จึงกราบทูล
 ว่า “นางผู้เจริญ หล่อนไม่บอกเราว่า
 ราชบุตรเสด็จมาประทับในที่ประตุ ทำเรา
 ให้ฉิบหายแล้ว หล่อนทำกรรมหนัก”
 ถือเอาภาชนะโกชณะที่ตนบริโภครึ่งหนึ่ง
 ไปสำนักพระศาสดา กราบทูลว่า “พระ
 โคตมผู้เจริญ ข้าพระองค์ถวายทานเลิศ
 ในฐานะทั้ง ๕ แล้วบริโภค ข้าพระองค์
 แบ่งครึ่งส่วนจากส่วนนี้ แล้วบริโภค ส่วน
 แห่งภัตส่วนหนึ่ง, ยังเหลือส่วนแห่งภัต
 อีกส่วนหนึ่ง, ขอพระองค์โปรดรับภัตนี้
 ของข้าพระองค์เถิด” พระศาสดาไม่ตรัส
 ว่า “เราไม่ต้องการภัตเป็นเดนของท่าน”
 แต่ตรัสว่า “พราหมณ์ ภัตอันเลิศก็ดี
 ภัตที่แบ่งบริโภครึ่งหนึ่งก็ดี สมควรแก่
 เราทั้งนั้น ก่อนภัตก่อนสุดท้ายก็สมควร

แก่เราเช่นกัน พราหมณ์ เพราะพวกเรา
อาศัยอาหารที่คนอื่นถวายเลี้ยงชีพ เป็น
เช่นพวกเปรต” ตรัสพระคาถานี้ว่า

“ยทคฺคโต มชฺฌโต เสสโต วา
ปิณฺฑิ ลเภถ ปฺรทตฺตฺตฺปชีวี
นาลิ ฤตฺติ โนปิ นิปจฺจหาที
ติ วาปิ ธีรา มฺุณี เวทยนฺตฺติ”ติ.

“ภิกษุอาศัยอาหาร ที่คนอื่นถวาย
เลี้ยงชีพ ได้ก้อนกัฏโถ จากส่วน
เล็กก็ตาม ปานกลางก็ตาม ส่วน
ที่เหลือก็ตาม, ภิกษุนั้นไม่ควรจะ
ชมไม่ควรติเตียน ขบฉันก้อนกัฏโถ
นั้น นักปราชญ์ทั้งหลายสรรเสริญ
ภิกษุนั้นว่า เป็นมุนี”.

พราหมณ์ ตี สุตฺวา ว
ปสนฺนจิตฺโต หุตฺวา “อโห อจฺฉริยํ,
ทีปสามิโก นาม ราชปฺตฺโต ‘น เม
ตฺวํ อจฺฉริญฺจมาตฺเตน อตฺถโถ’ติ อวตฺวา
เอวํ วกฺขตี”ติ ทฺวาเร จิตฺโก ว
สตุถาริ ปณฺหิ ปุจฺฉิ “โก โคตม
ตฺเมห อตฺตโน สาวเก ‘ภิกฺขุ’ติ วทถ,
กิตฺตาวตา ภิกฺขุ นาม โหตี”ติ. สตุถา
“กถฺรุปา นุ โข อิมสฺส ธรรมเทศนา
สฺปฺปายา”ติ อุปธฺาเรนฺุโต “อิม เทว
ชนา กสฺสฺสปฺพุทฺธกาเล ‘นามรูปนฺุ’ติ
วทนฺุตานํ กถิ สฺุณฺิสฺุ, นามรูปิ
อวิชฺหิตฺวา ว เนลฺล ธรรมํ เทเสตฺถิ

พราหมณ์ฟังพระคาถานั้นแล้ว มี
จิตเลื่อมใส คิดว่า “โอ น้าอัศจรรย์จริง
พระราชบุตรชื่อว่า เจ้าดวงประทีป มิได้
ตรัสว่า ‘เราไม่ต้องการกัฏโถเป็นเดน
ของท่าน’ ยังตรัสอย่างนั้น” ยืนที่ประตู
นั่นเอง ทูลถามปัญหาพระศาสดาว่า
“พระโคตมผู้เจริญ พระองค์เรียกสาวก
ของพระองค์ว่า ‘ภิกษุ’ เหตุเพียงเท่าไร
บุคคลจึงชื่อว่า เป็นภิกษุ”. พระศาสดา
ทรงใคร่ครวญว่า “ธรรมเทศนาเช่นไร
จึงสบายสำหรับพราหมณ์นี้” ทรงดำริว่า
“ในกาลพระพุทธเจ้า ทรงพระนามว่า
กัฏสปะ ชน ๒ คนนี้ ได้ฟังคำภิกษุ

วฏฏตี"ติ "พราหมณ นามรูป
 อรชชุนโต "อสชชุนโต ภิกขุ" นาม
 โหตี"ติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

ผู้กล่าวว่า 'นามรูป' เราควรแสดงธรรม
 ไม่ละนามรูปแก่พวกเขา" จึงตรัสว่า
 "พราหมณ์ บุคคลไม่กำหนด ไม่ข้อง
 ในนามรูป ชื่อว่าเป็นภิกษุ" ตรัสพระ
 คาถานี้ว่า

๓๖๗."สพฺพโส นามรูปสฺมึ
 ยสฺส นตฺถิ มมายิตํ
 อสตา จ น โสจติ
 ส เว ภิกขุติ วุจฺจตี"ติ.

๓๖๗."ผู้ใด ไม่มีความยึดถือนามรูปว่า
 เป็นของของเรา โดยประการ
 ทั้งปวง และผู้ใดไม่เศร้าโศก
 เพราะนามรูปไม่มี เราเรียกผู้นั้น
 แลว่าเป็นภิกษุ".

ตตฺถ สพฺพโสติ สพฺพสฺมึ
 "เวทนาที่นํ จตฺนุนํ รูปกฺขนฺธสฺส จาติ
 ปญฺจนฺนํ ขนฺธานํ วเสน ปวตฺเต
 นามรูป. มมายิตนฺติ ยสฺส "อหฺนฺ"ติ
 วา "มมฺ"ติ วา คาโห นตฺถิ. อสตา
 จ น โสจตีติ ตสฺมึ นามรูป ขยวํ
 ปตฺเต "มม รูปํ ชีณํ ฯเปฯ มม
 วิญฺญาณํ ชีณนฺ"ติ น โสจติ น
 วิหฺลนฺติ "ขยวธมฺเมว ปริกฺชีณนฺ"ติ
 ปสฺสตี. ส เวติ โส เอวรูป
 วิชฺชมาเนปี นามรูป มมายิตฺรหิโต

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า โดย
 ประการทั้งปวง ความว่า นามรูป
 ทุกอย่างที่เป็นไปด้วยอำนาจขั้นที่ ๕ คือ
 นามขั้นที่ ๔ มีเวทนาเป็นต้น และรูปขั้นที่
 คำว่า ยึดถือว่าเป็นของเรา คือ ผู้ใด
 ไม่มีความยึดถือว่า "เรา" หรือ "ของเรา".
 คำว่า ไม่เศร้าโศกเพราะนามรูปไม่มี
 ความว่า เมื่อนามรูปนั้นถึงความสิ้นไป
 และเสื่อมไป ผู้ใดไม่เศร้าโศก ได้แก่ ไม่
 เตื่อร้อนว่า "รูปของเราสิ้นไปแล้ว ฯลฯ
 วิญญาณเราสิ้นไปแล้ว" คือเห็นว่า

๑ อ. อสชชุนโต อโสจนฺโต ภิกขุ.

อสตปิ เตน อโศจนุโต “ภิกขุ”ติ
 วุจฺจตีติ อตุเถ.

“นามรูปมีอันสิ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา
 สิ้นไปแล้ว”. คำว่า นั้นแล คือ พระ
 ศาสตราตรัสเรียกผู้นั้นคือผู้เช่นนั้น ได้แก่
 ผู้เว้นจากการยึดถือนามรูปแม้มีอยู่ว่าเป็น
 ของเราก็คือ ไม่เศร้าโศก เพราะนามรูปนั้น
 ไม่มีอยู่ก็ดีกว่า “เป็นภิกษุ”.

เทสนาวसानะ อุนาปิ ชายปติกา
 อนาคามิผล ปติภูจฺหิสฺสุ สมฺปตฺตานิปี
 สาทุติกา เทสนา อโหสีติ

เวลาจบเทศนาสองนิ้วเมีย ตั้งอยู่
 ในอนาคามิผล. เทศนาได้มีประโยชน์แก่
 ชนผู้ประชุมกัน ดังนี้แล.

ปญฺจคฺคทายกพฺรหฺมณฺวตฺถุ ฉฏฺฐํ.

เรื่องปัญจคคทายกพราหมณ์ เรื่องที่ ๖

จบ.

๗. สมุพหุลภิกขุขัตตุ

๓๖๘. เมตตาวินาโร โย ภิกขุ
ปสนุโน พุทธสาสนเน
อริคฺจฺเฉ ปทํ สนฺตํ
สงฺขารูปสมํ สุขํ
๓๖๙. สีญฺจ ภิกขุ อิมํ นาวํ
สีตฺตา เต ลหุเมสฺสติ
เฉตฺวา ภาคญฺจ โทสญฺจ
ตโต นิพฺพานเมหิสี
๓๗๐. ปญฺจ ฉินฺทเ ปญฺจ ชฺเห
ปญฺจ จุตฺตริ ภาวเย
ปญฺจสงฺคาติโค ภิกขุ
โสมฺติณฺโณติ วุจฺจติ
๓๗๑. ฉาย ภิกขุ มา จ ปมาโท
มา เต กามคฺเณ ฆมฺมสุ จิตฺตํ
มา โสหคฺพี คิสี ปมตฺโต
มา กนฺทึ ทฺกฺขมิทฺนฺติ ทฺยฺหมาโน
๓๗๒. นตฺถิ ฉานํ อปญฺณสฺส
นตฺถิ ปญฺญา อฉายิโน
ยมฺหิ ฉานญฺจ ปญฺญา จ
ส-เว นิพฺพานสนฺติเก

๗. เรื่องภิกษุหลายรูป

๓๖๘. ภิกษุมีปกติอยู่ด้วยเมตตา เลื่อมใส
ในพระพุทธศาสนา พึงบรรลุมหา
อันสงบ ระวังสังขาร เป็นสุข
๓๖๙. ภิกษุเธอจงวิตเรื่อนี้ เรื่อที่เธอวิต
แล้ว จักถึงเร็ว เธอตัดราคะและ
โทสะได้ ต่อจากนั้น ก็จักบรรลุมหา
พระนิพพาน
๓๗๐. ภิกษุพึงตัดธรรม ๕ อย่าง ละธรรม
๕ อย่าง และบำเพ็ญคุณธรรม ๕
ให้ยิ่ง เราเรียกภิกษุที่ล่วงกิเลส
เครื่องข้อง ๕ อย่างว่า ผู้ข้ามโอฆะ
๓๗๑. ภิกษุ เธอจงเพ่งและอย่าประมาท
จิตของเธอ อย่าหมუნไปในกามคุณ
อย่าประมาท กลิ่นกินก้อนโลหะ
อย่าถูกรรมแผดเผา คร่ำครวญ
ว่า นี้ทุกข์
๓๗๒. คนไม่มีปัญญา ก็ไม่มีฉาน คน
ไม่มีฉาน ก็ไม่มีปัญญา ผู้ที่มีทั้ง
ฉานทั้งปัญญา ชื่อว่า ดำรงใกล้
พระนิพพาน

๓๗๓. สุลูณาการํ ปวิภูจสุส
 สนุตจิตตสุส ภิกขุโน
 อมานุสี รติ โหติ
 สมมา ธมมํ วิปสุสโต

๓๗๔. ยโต ยโต สมมุสติ
 ขนุธานํ อุทยพุพฺพํ
 ลภติ ปิติปาโมชชํ
 อมตनुตํ วิชานตํ

๓๗๕. ตตฺตรายมาทิ ภาวติ
 อธิ ปณฺณสุส ภิกขุโน
 อินฺทฺริยคุตฺตติ สนฺตฺตฺตฺตฺติ
 ปาฏิโมกฺเข ๑ สํวโร

๓๗๖. มิตฺเต ภาชสุสฺส กฺลฺยาณเ
 สฺสุทฺธาชีเว อตฺนฺทิตเต
 ปฏฺิสนฺถารวฺตฺตฺยสุส
 อาจารกฺุสโล สียา
 ตโต ปาโมชฺชพฺหฺโล
 ทฺกฺุขสุสฺสนฺตํ กฺริสุสฺสี.

๓๗๓. ภิกขุผู้เข้าไปเรือนว่าง มีจิตสงบ
 เห็นแจ้งธรรมโดยชอบ ย่อมมี
 ความยินดี มิใช่ของมนุษย์

๓๗๔. ภิกขุได้ปิติและปราโมทย์ โดย
 อากาโร ที่พิจารณาถึงความเกิด
 และความเสื่อมแห่งขันธ การได้
 ปิติและปราโมทย์นั้น เป็นธรรม
 ไม่ตายของเหล่าชนผู้รู้แจ้ง

๓๗๕. ธรรมนี้คือ ๑ ความคุ้มครอง
 อินทรีย์ ๒ ความสันโดษ ๓ ความ
 สำรวมในพระปาฏิโมกข์ เป็น
 เบื้องต้นในธรรมไม่ตายนั้น มีอยู่
 แก่ภิกษุผู้มีปัญญาในศาสนานี้

๓๗๖. เธอจงคบมิตรที่ดีงาม มีอาชีพ
 บริสุทธิ์ ไม่เกียจคร้าน ภิกษุพึง
 ประพฤติปฏิสันถาร ฉลาดใน
 อาจารย์ เหตุนั้น เธอจักปลื้มใจ
 มาก กระทำที่สุดทุกข้อได้.

๗. สมุพหุลภิกษุขุวัตตุ

เมตตาวินหาริตี อิมิ ฌมฺมเทสนัน
สตฺถา เขตฺตวเน วิหรนฺโต สมุพฺหุเล
ภิกฺขุ อารพฺภ กเถสิ.

เอกสมฺมึ หิ สมเย อายสฺมฺนฺเต
มหากจฺจายเน อวฺนฺตฺชนปฺเทสุ กุรฺรชฺร-
นคฺริ นิสฺสาย ปวตฺเต ปพฺพเต วิหรนฺเต
โสณฺเ นาม กุฏฺฐิกณฺโณ อฺปาสโก
เถรสฺส ฌมฺมกถาย ปสฺสึทิตฺวา ว เถรสฺส
สนฺตฺติเก ปพฺพชิตฺกามา เถเรน “ทุกฺกั-
โร โสณฺ ยาวชฺชิวํ เอกภตฺตํ เอกเสยฺยํ
พฺรหฺมจฺริยนฺ”ติ วตฺวา เทว วาเร
ปฏิกฺขิตฺโตปิ ปพฺพชฺชาย อติวิย
อฺสุสาหชาโต ตตฺติยวาเร เถริ ยาจิตฺวา
ปพฺพชิตฺวา อปฺปภิกฺขุขตฺตา ทกฺขิณาปถสฺส
ติณฺณํ วสฺसानํ อจฺจเยน ลทฺฐปสมฺปโท
สตฺถาริ สมฺมุขา ทฏฺฐกาโม หุตฺวา
อฺปชฺฌมายิ อापฺจุจิตฺวา เตน ทินฺนํ
สาสนํ คเหตุวา อนฺุพฺพเพน เขตฺตวณิ
คนฺุตฺวา สตฺถาริ วนฺุทิตฺวา
กตปฏฺิสนฺุถาโร สตฺถารา เอกคนฺุถกฺุฎฺฐิยเยว
อนฺุณฺุณฺาตเสนาสโน พนฺุเทว รตฺติ

๗. เรื่องภิกษุหลายรูป

พระศาสดาประทับ ณ พระเชตวัน
ทรงปรารภภิกษุหลายรูป ตรัสพระธรรม
เทศนานี้ว่า มีปกติอยู่ด้วยเมตตา
เป็นต้น.

ความพิสดารว่า สมัยหนึ่ง เมื่อท่าน
พระมหากัจจายนะพักอยู่บนภูเขา ซึ่งอยู่
ติดกุรรมนครในวันตีชนบท โสณกุฎ-
ถ์ณณอุบาสก เลื่อมใสธรรมกถาพระเถระ
ใคร่จะบวชในสำนักพระเถระ ถูกท่านห้าม
ถึง ๒ ครั้งว่า “โสณะ พหุมาจรรยจะตอง
กินมือเดียว นอนผู้เดียวตลอดชีพ ทำ
ได้ยาก” เกิดอุตสาหะในการบรรพชา
อย่างแรงกล้า ครั้งที่ ๓ จึงวอนพระเถระ
จึงได้บรรพชา อีก ๓ ปีต่อมา จึงได้
อุปสมบท เพราะทักขิณาปถชนบทมี
พระน้อย ใคร่จะเฝ้าพระศาสดาเฉพาะ
พระพักตร์ จึงอําลาพระอุปัชฌาย์ ถือ
เอาข้าวที่พระอุปัชฌาย์นั้นให้ไปพระเชตวัน
โดยลำดับ ถวายบังคมพระศาสดา ได้รับ
ปฏิสันถาร พระศาสดาอนุญาตเสนาสนะ
กุฎีเดียวกัน ให้ราตรีเป็นอันมากล่องไป
ที่กลางแจ้ง กลางคืนเข้าไปที่คั่นกุฎี

อชฺโฌกาเส วิดีนาเมตฺวา รตฺติภาเคน
 คนฺธกุญฺยี ปวิสิตฺวา อตฺตโน
 ปตฺตเสนาสเน ตํ รตฺติภาคํ
 วิดีนาเมตฺวา ปจฺจุสสมเย สตุถารา
 อชฺฌมฺปิโส สฬส อญฺจกวกคิกานิ
 สฬพาเนว สุตฺตานิ สเรณ อภณิ.

อถสฺส ภควา สรภณฺณปริโยसानเ
 อพฺภานุเมทฺนโต "สาธุ สาธุ ภิกฺขุ"ติ
 สาธุการํ อทาสิ. สตุถารา ทินฺนํ
 สาธุการํ สุตฺวา ภูมฺมญฺจกเทวตานาค-
 สุปฺนฺณาติ เอวํ ยาว พุรฺหมโลกา
 เอกสาธุการเมว อโหสิ.

ตสมฺมึ ขณฺเฑ เขตฺวณโต วิสโยชน-
 สตมตฺตเก กุรฺรชฺชนคเร เถรสฺส มาตุ
 มหาอุปาสิกาย เคเห อธิวตฺตา
 เทวตาปี มหนฺเตน สฬเทเน สาธุการ-
 มทาสิ. อถ นํ มหาอุปาสิกา อาห
 "โก เอส สาธุการํ เทตี"ติ. "อหํ
 ภคินี"ติ. "โกสิ ตฺวณฺ"ติ. "ตว เคเห
 อธิวตฺตา เทวตา"ติ. "ตฺวํ อิติ ปุพฺเพ
 มยฺหํ สาธุการํ อทตฺวา อชฺช กสฺมา

ปลอยเวลาทั้งคืนนั้นให้ล่วงไปที่เสนาสนะ
 อันถึงแก่ตน ไกลรุ่ง อันพระศาสดาทรง
 เชื้อเชิญสวดพระสูตรทั้งหมด ถึง ๑๖ สูตร
 ซึ่งจัดเป็น ๘ พรรค โดยทำนองสรภัญญะ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงอนุเมทนา
 เป็นพิเศษ เวลาสวดสรภัญญะจบ ได้
 ประทานสาธุการแก่ท่านว่า "ดีละ ๆ
 ภิกษุ". เทวดาที่สิง ณ ภาคพื้น นาค
 และครุฑฟังสาธุการที่พระศาสดาประทาน
 ก็ให้สาธุการเช่นกัน ได้มีเสียงสาธุการ
 เป็นอันเดียวกันอย่างนี้ ตลอดไปจนถึง
 พรหมโลกด้วยประการดังนี้.

ขณะนั้น แม้เทพดาที่สิงเรือนมหา-
 อุบาสิกา มารดาพระเถระ กุรฺรชฺชนคร
 ไกลประมาณ ๑๒๐ โยชน์ นับจากพระ
 เขตวันมหาวิหาร ก็ได้ให้สาธุการเสียง
 ดังลั่น. ลำดับนั้น มหาอุบาสิกาถาม
 เทพดานั้นว่า "นั่นใครให้สาธุการ".
 เทพดาตอบว่า "เราเองน้องหญิง".
 มหาอุบาสิกาถามว่า "ท่านเป็นใคร".
 เทพดาตอบว่า "เราเป็นเทพดาสิงเรือน

เทศี"ติ.

"นาหิ ตยฺหิ สาธุการํ ทมฺหิ"ติ. "อถ กสฺส เต สาธุกาโร ทินฺโน"ติ. "ตว ปุตฺตสฺส กุฏิกณฺณโสณเถรสุสา"ติ. "กึ เม ปุตฺเตน กตฺนุ"ติ. "ปุตฺโต เต อชฺช สตุถารา สทฺธิ เอกคณฺฐกุฏียํ วสิตฺวา สตุถุ ฌมฺมํ เทเสสิ, สตุถา ตว ปุตฺตสฺส ฌมฺมํ สุตฺวา ปสนฺโน สาธุการมทาสิ, เตนสฺส มยาปี สาธุกาโร ทินฺโน, สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส หิ สาธุการํ สมฺปฺยจิฉิตฺวา ภูมฺมฏฺจกเทเว อาทิ กตฺวา ยาว พุรฺหมโลกา เอกสาธุการเมว ชาตฺนุ"ติ. "กึ ปน สามี มม ปุตฺเตน สตุถุ ฌมฺโม กถิโต, สตุถารา มม ปุตฺตสฺส กถิโต"ติ. "ตว ปุตฺเตน สตุถุ กถิโต"ติ. เหวํ เทวตาย กถนฺติยา อุปาสิกาย ปญฺจวณฺณา ปีติ อุปฺปชฺชิตฺวา สกฺลสรีริ ผริ.

ท่านอยู่". มหาอุบาสิกาถามว่า "แต่ก่อนนี้ ท่านมิได้ให้สาธุการแก่เรา เหตุไร วันนี้ จึงให้".

เทพดาตอบว่า "เรามีให้สาธุการท่าน". มหาอุบาสิกาถามว่า "เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านให้สาธุการแก่ใคร". เทพดาตอบว่า "ให้แก่พระโสณกุฏิกัณณะบุตรท่าน". มหาอุบาสิกาถามว่า "บุตรเราทำอะไร". เทพดาตอบว่า "วันนี้บุตรท่านอยู่ ณ พระคันธกุฎีเดียวกันกับพระศาสดาแสดงธรรมแก่พระศาสดา พระศาสดาสดับธรรมแห่งบุตรท่าน ทรงเลื่อมใส จึงได้ประทานสาธุการ เหตุนั้น แม้เราจึงให้สาธุการท่าน, ตั้งแต่เทพดาที่สิง ณ ภาคพื้น จนถึงพรหมโลกก็สาธุการพร้อมกัน รับสาธุการของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า". มหาอุบาสิกาถามว่า "นาย บุตรของเราแสดงธรรมแก่พระศาสดา หรือพระศาสดาแสดงแก่บุตรของเรา". เทพดาตอบว่า "บุตรท่านแสดงธรรมแก่พระศาสดา". เมื่อเทพดากล่าวเช่นนั้น ปีติ มีวรรณะ ๕ เกิดขึ้น แม้ท่านไปทั่วร่างของอุบาสิกา.

อถสุสา เอตทโหสิ "สเจ เม
 ปุตโต สตุถารา สหุธิ เอกคนธกฺขิยํ
 วสิตฺวา สตุถุ ธมฺมํ กเถตุํ อสฺกฺขิ,
 มยฺหํปี กเถตุํ สกฺขิสฺสตีเยว, ปุตฺตสฺส
 อาคตกาเล ธมฺมสฺสวณฺํ กาทฺตฺวา
 ธมฺมกถํ สุณิสฺสสามิ"ติ. โสณเถโรปี โข
 สตุถารา สาธุการเ ทินฺนเน "อํ
 อฺปชฺชฎายเน ทินฺนํ สาสนํ อารโจะตุํ
 กาลิ"ติ ภควนฺตุํ ปจฺจนฺติเมสฺสุ ชนปฺเทสฺสุ
 วินยธรรปญฺจเมเน คณฺเนน อฺปสมฺบํทํ
 อาที กตฺวา ปญฺจ วเร ยาจิตฺวา
 กติปาหํ สตุถุ สนฺตึเกเยว วสิตฺวา
 "อฺปชฺชฎายํ ปสฺสิสฺสสามิ"ติ สตุถารํ
 อापฺจุจิตฺวา เชตวนา นิกฺขมิตฺวา
 อนฺุพฺพเพเน อฺปชฺชฎายสฺส สนฺตึกํ
 อคฺมาสิ.

เถโร ปุณฺทิวเส ตํ อาทาย
 ปิณฺฑทาย จรฺนุโต มาตุ อฺปาสิกาย
 เคหทวารํ อคฺมาสิ. สา ปุตฺตํ ทิสฺวา
 ตฺมุจฺจมานสา วนฺทิตฺวา สกฺกจฺจํ
 ปริวสิตฺวา ปฺจุฉิ "สจฺจํ กิร ตฺวํ ตาต
 สตุถารา สหุธิ เอกคนธกฺขิยํ วสิตฺวา
 สตุถุ ธมฺมกถํ กเถสิ"ติ. "อฺปสฺสึเถ
 ตฺยหํ เกนิทํ กถิตนฺ"ติ. "ตาต อิมสฺสมิ

ครั้งนั้น มหาอุบาสิกานั้นเกิด
 ความคิดนี้ว่า "หากบุตรอยู่พระคณธกฺขิ
 เดียวกันกับพระศาสดาแล้วยังสามารถ
 แสดงธรรมแก่พระศาสดาได้, ก็จักอาจ
 แสดงแม้แก่เราได้เช่นกัน, เวลาบุตรมาถึง
 เราให้ทำการฟังธรรมแล้วฟังธรรมกถา".
 ฝ่ายพระโสณเถระแล เมื่อพระศาสดา
 ประทานสาธุการแล้ว คิดว่า "เวลานี้
 เป็นเวลากราบทูลข่าวที่พระอุปัชฌาย์ให้มา"
 จึงทูลขอพร ๕ ประการ เริ่มแต่การ
 อฺปสมบตด้วยคณะมีวินัยธรรครบห้า ใน
 ปัจจุบันตชนบท พักอยู่สำนักพระศาสดา
 ๒-๓ วันเท่านั้น ก็ทูลลาว่า "ข้าพระองค์
 จักเยี่ยมพระอุปัชฌาย์" ออกจากพระ
 เชตวันไปถึงสำนักพระอุปัชฌาย์ โดย
 ลำดับ.

รุ่งขึ้น พระเถระพาท่านเที่ยว
 บิณฑบาต ไปถึงประตูเรือนอุบาสิกา
 มารดา. ฝ่ายอุบาสิกาพบบุตรก็ดีใจ
 ใจแล้วอ้างคาสโดยเคารพ ทามว่า "พ่อ
 ทราบว่า พระคุณเจ้าอยู่พระคณธกฺขิเดียว
 กันกับพระศาสดา แล้วแสดงธรรมแก่
 พระศาสดาจริงหรือ". พระโสณะถามว่า
 "ใครบอกเรื่องนี้แก่โยม อุบาสิกา". มหา-

เคเห อธิวตฺถา เทวตา มหฺนุเตน
 สทฺเทน สาธุการี ทตฺวา มยา 'โก
 เอโส'ติ วุตฺเต 'อหฺนุ'ติ วตฺวา เอวเมว
 กเถสิ, ตํ สุตฺวา มยฺหิ เอตทโหสิ
 'สเจ มม ปุตฺโต สตฺถุ ฐมฺมกถํ
 กเถสิ, มยฺหิปี กเถตุํ สกฺขิสฺสตี'ติ.
 อถ นํ อาห "ตาท ยโต ตยา สตฺถุ
 สมฺมุขา ฐมฺโม กถิตฺ, มยฺหิปี กเถตุํ
 สกฺขิสฺสตีเอว, อสฺสกทิวเส นาม
 ฐมฺมสุสฺวณํ กาทฺตฺวา ตว ฐมฺมํ
 สุณิสฺสामी ตาตา"ติ. โส อธิวาเสสิ.
 อุปาสิกา "ภิกฺขุสํมฺมสุส ทานํ ทตฺวา
 ปุชฺชํ กตฺวา ปุตฺตสุส เม ฐมฺมกถํ
 สุณิสฺสामी"ติ เอกเมว ทาสี เคหฺรภิกฺขิกํ
 จเปตฺวา สพฺพปรีชณํ อาทาย
 อนฺุตฺตนคฺเร ฐมฺมสฺวนตฺถาย การิตฺ
 มณฺฑปเป อลงฺกตฐมฺมาสนํ อภิรฺุยฺห
 ฐมฺมํ เทเสนฺตสุส ปุตฺตสุส ฐมฺมกถํ
 โสตุํ อคฺมาสิ.

ตสมฺมึ ปน กाले นวสฺตา โจรา
 ตสุสา อุปาสิกาย เคเห โอตาริ
 โอลิเกนฺตฺตา วิจฺรณฺติ ตสุสา ปน เคหิ
 สตฺตฺตฺติ ปากาเวหิ ปริกฺขิตฺตํ สตฺตฺตฺวาร-

อุปาสิกาบอกว่า "พ่อ เทพดาที่สิงอยู่
 เรือนนี้ ให้สาธุการตั้งลั่น เมื่อฉันถามว่า
 'นั่นใคร' ก็กล่าวว่า 'เราเอง' แล้วบอก
 อย่างนั้น, พอฟังเสร็จ ฉันได้มีความคิด
 อย่างนี้ว่า 'ถ้าบุตรเราแสดงธรรมกถาแด่
 พระศาสดาได้ ก็คงแสดงแก่เราได้
 เช่นกัน". ครานั้น มหาอุปาสิกาถามกับ
 พระโสณะว่า "พ่อ เพราะท่านแสดงธรรม
 เฉพาะพระพักตร์พระศาสดาได้ ก็ต้อง
 แสดงแม่แก่ฉันได้ วันโน้นฉันจักให้ทำการ
 ฟังธรรมแล้ว ฟังธรรมของพระคุณเจ้า".
 พระโสณะนั้นรับนิมนต์แล้ว. อุปาสิกา
 คิดว่า "เราถวายทานภิกษุสงฆ์บูชาแล้ว
 จักฟังธรรมกถาแห่งบุตรเรา" ส่งนางทาสี
 คนหนึ่งเฝ้าเรือน พาบริวารทั้งหมดไป
 ฟังธรรมกถาของบุตร ซึ่งขึ้นนั่งบน
 ธรรมมาสน์ที่ประดับประดาไว้ ในมณฑป
 ที่สร้างไว้ภายในพระนคร เพื่อประโยชน์
 แก่การฟังธรรม แสดงธรรมอยู่.

เวลานั้น โจร ๙๐๐ คน เทียว
 มองหาช่องทางเข้าเรือนอุปาสิกา
 เรือนอุปาสิกาใช้กำแพงล้อม ๗ ชั้น
 ประกอบด้วยขั้มประตู ๗ ขั้ม ในขั้มประตู

โกฏจกยตุตฺติ ตตฺถ ตตฺถ เตสุ เตสุ
 จานเนสุ จณฺเฑ สุนฺเฑ พนฺธิตฺวา จปฺยีสฺสุ.

อนฺโตเคหจฺจนฺตสฺส อุกฺกปาตฺมฺจฺจาเน
 ปน ปรีชํ ขณฺธิตฺวา ติปฺปนา ปฺรยีสฺสุ. ตํ
 ทิวา อาตเปน วิสิํ ปกฺกฏฺจิตฺติ วิย
 ตฺมฺจฺจติ รตฺตํ ถินํ กกฺขฬํ หุตฺวา
 ตฺมฺจฺจติ. ตสฺसानนฺตฺรา มหฺนฺตานิ
 อยฺสิงฺฆาฏฺกานิ นีรฺนฺตริ ภูมฺยํ โอทฺหีสฺสุ.
 อิติ อิมฺเบจ รกฺขํ อฺปาสิกาเย จ
 อนฺโตเคเห จิตฺตภาวํ ปฏฺิจฺจ เต โจรา
 โอกาสํ อลฺภนฺตฺวา ตํทิวสํ ตสฺสาคตฺตภาวํ
 ฅตฺวา อุมฺมํคํ ภินฺนฺธิตฺวา ติปฺปปริชาเย
 จ อยฺสิงฺฆาฏฺกานนฺเบจ เหมจฺจภาเคเนว
 เคหํ ปวิสิตฺวา โจรเชฏฺจกํ ตสฺสา
 สนฺตํกํ ปหฺนิสฺสุ "สเจ สฺวา อมฺหากํ
 อึธ ปวิฏฺจภาวํ สุตฺวา นีวตฺติตฺวา
 เคหาภิมุขี อาคจฺจติ, อสินา นํ
 ปหฺริตฺวา มาเรธา"ติ. โส คนฺตฺวา
 ตสฺสา สนฺติเก อฏฺจาสิ.

โจราปิ อนฺโตเคเห ทิปฺป ชาเลตฺวา
 กหาปณฺคพฺภทฺวารํ วิวรีสฺสุ. ทาสี โจเร
 ทิสฺวา อฺปาสิกาเย สนฺตํกํ คนฺตฺวา
 "อຍฺเย พหุ โจรา เคหํ ปวิสิตฺวา

นั้น ๆ เขาล่ามสุนัขดูไว้ในที่นั้น ๆ.

ในที่น้ำตกภายในชายคาเรือน เขาขุดคู
 ไส้ดีบุกจนเต็ม. กลางวันดีบุกนั้นก็เปื้อน
 ประดุจละลายเดือดพล่าน เพราะ
 แสงแดด กลางคืนเป็นก้อนแข็งกระด้าง.
 สำหรับพื้นระหว่างคูนั้น เขาก็ใช้ขวาก-
 เหล็กใหญ่ปักติด ๆ กันไป. อาศัยการ
 รักษานี้ และอุบาสิกายู่ภายในเรือน
 พวกโจรเหล่านั้นไม่ได้โอกาส วันนั้น
 ทราบว่าอุบาสิกายออกไปข้างนอก จึงขุด
 คูโม่ค้เข้าไปยังเรือน โดยสวนข้างล่างคู
 ดีบุก และขวากเหล็ก แล้วส่งหัวหน้าโจร
 ไปสำนักอุบาสิกานั้น พร้อมสั่งว่า "ถ้า
 อุบาสิกานั้น ทราบว่าเราเข้าไปที่นี้
 มุ่งหน้ากลับบ้าน ท่านจงใช้ดาบฟันนาง
 ให้ตาย". หัวหน้าโจรนั้นได้ไปยื่น ณ
 สำนักอุบาสิกานั้น.

ฝ่ายพวกโจร จุดไฟภายในเรือน
 ให้สว่าง เปิดประตูห้องกหาปณะ.
 นางทาสีเห็นพวกโจร จึงไปสำนักอุบาสิกา
 บอกว่า "คุณนาย โจรหลายคนเข้าไปยัง

กหาปนคพภทวาริ วิวริสุ"ติ อาโรเจสิ.
 "โจรา อตฺตโน ทิฏฺฐกหาปนเณ หรฺนตุ,
 อหิ มม ปุตฺตสุส ธมฺมกถิ สุณามิ,
 มา เม ธมฺมนุตรายิ กริ, เคหิ
 คจฺจนา"ติ. โจราปิ กหาปนคพภิ ตฺวจฺฉิ
 กตฺวา รัชตคพภิ วิวริสุ. สา ปุณฺปิ
 อาคนฺตุวา ตมตฺถิ อาโรเจสิ. อุปาสิกาปิ
 "โจรา อตฺตนา อิจฺฉิตฺติ หรฺนตุ, มา
 เม ธมฺมนุตรายิ กริติ ปุณฺ ติ ปหิณฺนิ,
 โจรา รัชตคพภิปิ ตฺวจฺฉิ กตฺวา
 สุวณฺณคพภิ วิวริสุ. สา ปุณฺปิ คนฺตุวา
 อุปาสิกาย ตมตฺถิ อาโรเจสิ.

อถ นํ อุปาสิกา อามนฺเตตฺตฺวา "โมติ
 เช ตฺวํ อเนกวาริ มม สนฺติกิ อาคตา
 'โจรา ยถารุจฺติ หรฺนตุ, อหิ มม
 ปุตฺตสุส ธมฺมกถิ สุณามิ, มา เม
 ธมฺมนุตรายิ กริ'ติ มยา วุตฺตปิ มม
 กถิ อนาทยิตฺวา ปุณฺปุณฺนิ อาคจฺฉิสฺสเยว,
 สเจ อิทานิ อาคจฺฉิสฺสสิ, ชานิสฺสสามิ
 เต กตฺตพฺพํ, เคหเมว คจฺจนา"ติ ปหิณฺนิ.

เรือน จัดประตูห้องเก็บกหาปนแล้ว".
 มหาอุบาสิกากล่าวว่า "พวกโจรจงขอ
 กหาปนที่ตนค้นพบไปเถิด, เราจะฟัง
 ธรรมกถาของบุตรของเรา เจ้าอย่าทำ
 อันตรายต่อธรรมของเรา, กลับไปเรือน
 เสียเถิด". ฝ่ายพวกโจรทำห้องกหาปน
 ให้งว่างเปล่าแล้วจัดห้องเก็บเงิน. นางทาสี
 นั้นก็กลับมาบอกความนั้นอีก. อุบาสิกา
 พูดยว่า "พวกโจรขอทรัพย์ที่ต้องการ
 ไปเถิด, เจ้าอย่าทำอันตรายเราเลย"
 ส่งนางทาสีนั้นออกไปอีก. พวกโจร
 ทำแม่ห้องเก็บเงินให้เปล่า แล้วจัดห้อง
 เก็บทอง. นางทาสีนั้นก็ไปแจ้งความนั้น
 แก่อุบาสิกา.

ลำดับนั้น อุบาสิกาเรียกทาสีนั้นมาพูดยว่า
 "นางตัวดี เจ้ามาล่านักเราหลายครั้ง แม้
 เราสั่งว่า 'พวกโจรขอเอาไปตามใจชอบ
 เถิด เราจะฟังธรรมกถาของบุตรของเรา
 เจ้าอย่าทำอันตรายเรา' ก็ไม่ฟังคำเรา
 ยังขึ้นมาซ้ำ ๆ ซาก ๆ ำไป บัดนี้ ถ้าเจ้า
 มาอีกเราจักรู้สิ่งทีควรทำแก่เจ้า กลับบ้าน
 เสียเถิด" แล้วส่งไป.

โจรเขมฺภุจโก ตสฺสา กถิ สุตฺวา
 “เอวรูปาย อิตฺติยา สนฺตํ หนฺตํ
 อสนิ ปติตฺวา มตฺถํ ฆิณฺฺเตยฺยา”ติ
 โจรานิ สนฺตํ คนฺตฺวา “สิมฺ
 อุปาสิกาย สนฺตํ ปฏิปากฺติํ
 กโรธา”ติ อาน. เต กหาปณฺเห
 กหาปณฺคพฺภิ ราชตฺสฺวณฺฺณเห ราช-
 ตฺสฺวณฺฺณคพฺภเ ปุริยิสฺสุ. ธมฺมตา กิเรสา,
 ยํ ธมฺไม ธมฺมจารินิ รกฺขติ, เตเนวาท

“ธมฺไม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี,
 ธมฺไม สฺวจินฺฺณเ สุขมาวหาติ,
 เอसानิสฺสเ ธมฺเม สฺวจินฺฺณเ,
 น ทฺคฺคตี คจฺฉติ ธมฺมจารี”ติ.

โจรา คนฺตฺวา ธมฺมสฺสวณฺฺจฺจาเน
 อญฺฺจิสฺสุ. เถโรปี ธมฺมํ กเถตฺวา วิภาตาย
 รตฺติยา อาสนา โอตริ. ตสฺมี ขณฺ
 โจรเขมฺภุจโก อุปาสิกาย ปาทมฺฺลเ
 นิปชฺชิตฺวา “ขมาหิ เม อญฺเย”ติ อาน.
 “กิมิทํ ตาตา”ติ. “อหิ ตฺเมหฺสุ อาฆาตํ
 กตฺวา ตฺเมห มาเรตฺถกาไม อญฺจาสิณฺ”ติ.
 “เตนหิ เต ตาต ขมาหิ”ติ. เสสโจราปิ

หัวหน้าโจร ฟังคำอุบาสิกานั้นแล้ว
 คิดว่า “เมื่อพวกเราโมยของของหญิงนี้
 ไป สายฟ้าฟาดตกฟาดศีรษะ” จึงไปสำนัก
 พวกโจรสั่งว่า “พวกท่านจงรีบทำสิ่งของ
 ของอุบาสิกาไว้ตามเดิม”. พวกโจร
 เหล่านั้นบรรจุห้องกหาปณะให้เต็มด้วย
 กหาปณะ บรรจุห้องเงินและทองให้เต็ม
 ด้วยเงินและทอง. ทราบว่าข้อที่ธรรมย่อม
 รักษาคนประพฤติธรรมเป็นธรรมดา,
 เหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

“ธรรม ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม
 ธรรมอันคนประพฤติแล้ว นำสุข
 มาให้ นี้ คืออันสงสฺในธรรมที่
 คนประพฤติดี คนประพฤติธรรม
 ไม่ไปทุกติ”.

พวกโจรไปยืน ณ สถานที่ฟังธรรม
 ฝ่ายพระเถระแสดงธรรม เมื่อราตรีสว่าง
 จึงลุกจากอาสนะ. ขณะนั้น หัวหน้าโจร
 หมอบแทบเท้าอุบาสิกา พูดยว่า “คุณนาย
 ท่านจงยกโทษให้แก่ผม”. อุบาสิกาถามว่า
 “นี่เรื่องอะไร พ่อ”. หัวหน้าโจรบอก
 ว่า “ผมทำความอาฆาตคุณนาย จะฆ่า
 คุณนาย จึงได้ยืม (คุณ) อยู่”. อุบาสิกา

ตเถว กตฺวา “ตาดตา ขมามี”ติ วุตฺเต,
 อาหํสู “อญฺเย สเจ โน ขมถ, ปุตฺตสฺส
 โว สนฺติเก อมฺหากํ ปพฺพชฺชํ
 ทาเปถา”ติ. สว ปุตฺตํ วนฺทิตฺวา อาห
 “ตาด อิมเ จิรา มม कुณฺเส
 ตุมฺหากญฺจ ฐมฺมกถาย ปสนฺนา
 ปพฺพชฺชํ ยาจนฺติ, ปพฺพาเซถ เน”ติ.
 เถโร “สาธฺว”ติ วุตฺวา เตหิ
 นินฺวตฺถวตฺถานํ ทสฺยานิ จินฺนทาเปตฺวา
 ตมฺพมตฺติกาย รัชฺชาเปตฺวา เต
 ปพฺพาเซตฺวา สีเลสุ ปตฺติฏฺจาเปสิ.
 อฺปสมฺปนฺนกาเลปิ เนสิ อเอกฺกสฺส
 สตสฺส วิสิ วิสิ กมฺมฏฺจानมทาสิ. เต
 นวสตา ภิกฺขุ วิสิ วิสิ นว
 กมฺมฏฺจानานิ คเหตุวา เอกปพฺพตฺตํ
 อภิชฺชํห ตสฺส ตสฺส รุกฺขสฺส ฉายาย
 นิสิตฺติวา สมณธมฺมํ กวีสุ.

สตฺถา วิสโยชนสฺตมตฺถเก เขตวณ-
 มหาวิหารเ นิสินฺโน ว เต ภิกฺขุ
 โอลิเกตฺวา เตสิ จริยาเวสน ฐมฺมเทสนํ
 ววตฺถาเปตฺวา โอลาสํ ฝริตฺวา สมฺมุเข
 นิสิตฺติวา กถนฺโต วิย อิมว คากา

กล่าววว่า “พ่อ ถ้าอย่างนั้นฉันยกโทษให้”.
 แม้โจรที่เหลือก็ทำเช่นนั้น เมื่ออุบาสิกา
 พูตว่า “พ่อทั้งหลาย ฉันยกโทษให้” จึง
 พูตว่า “คุณนาย ถ้าคุณนายยกโทษให้
 พวกผม ก็ให้ผมบรรพชาในสำนักพระ
 ลูกชายคุณนายเถิด”. อุบาสิกานั้นไหว
 บุตรแล้ว พูตว่า “โจรพวกนี้เลื่อมใสคุณ
 ของฉัน และธรรมกถาของท่าน จึงพากัน
 ขอบรรพชา, ขอพระคุณเจ้าบวชให้โจร
 เถิด”. พระเถระพูตว่า “ดีละ” ให้ตัดชาย
 ฝ้านุ่งโจร ใช้ดินแดงย้อม บวชให้พวกเขา
 ให้ตั้งมั่นในศีล. แม้เวลาอุปสมบท
 พระเถระ ให้กัมมัฏฐานต่าง ๆ แก่ภิกษุ
 เหล่านั้น ร้อยละอย่าง (ภิกษุ ๑๐๐ รูป
 เรียนกัมมัฏฐาน ๑ อย่าง). ภิกษุ ๙๐๐
 รูป เหล่านั้น เรียนกัมมัฏฐาน ๙ อย่าง
 ต่างกันออกไป พากันขึ้นภูเขาลูกหนึ่ง
 นั่งใต้เงาต้นไม้ นั้น ๆ บำเพ็ญสมณธรรม.

พระศาสดาประทับนั่ง ณ พระ
 เขตวันมหาวิหาร ไกลถึง ๑๒๐ โยชน์
 ทอดพระเนตรภิกษุเหล่านั้น ทรงกำหนด
 พระธรรมเทศนา ด้วยสามารถความ
 ประพฤติของหมู่ภิกษุเหล่านั้น ทรงเปล่ง

อภาสี

พระรัศมีไปประจักษ์ประทับนั่งตรัสเฉพาะหน้า
ได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

๓๖๘. "เมตตาวีหารี โย ภิกขุ
ปสนฺโน พุทธสาสนเน
อธิคฺจฺเณ ปทํ สนฺตํ
สงฺขารูปสมํ สุขํ

๓๖๘. "ภิกขุผู้มีปกติอยู่ด้วยเมตตา เลื่อมใส
ในพระพุทธศาสนา พึงบรรลुบท
อันสงบ ระวังสังขาร เป็นสุข

๓๖๙. สิญฺจ ภิกขุ อิมํ นาวํ,
สิตฺตฺตา เต ลหุเมสฺสตี
เขตฺวา ราคญฺจ โทสญฺจ
ตโต นิพฺพานเมหิสี

๓๖๙. ภิกขุเธอจงวิดเรือนี้ เรือที่เธอวิด
แล้ว จักถึงเร็ว เธอตัดราคะและ
โทสะได้ ต่อจากนั้น ก็จักบรรลु
พระนิพพาน

๓๗๐. ปญฺจ ฉินฺนฺเต ปญฺจ ชฺเห
ปญฺจ จุตฺตริ ภาวเย
ปญฺจสงฺคาติโค ภิกขุ
'โสมฺติณฺณเณ'ติ วุจฺจติ

๓๗๐. ภิกษุพึงตัดธรรม ๕ อย่าง ละธรรม
๕ อย่าง และบำเพ็ญคุณธรรม ๕
ให้ยิ่ง เราเรียกภิกษุที่ล่วงกิเลส
เครื่องข้อง ๕ อย่างว่า 'ผู้ข้ามโสมะ'

๓๗๑. ฌาย ภิกขุ มา จ ปมาโท
มา เต กามคฺเณ ภมฺมสฺสุ จิตฺตํ
มา โลหคฺคํ คิลีํ ปมตฺโต
มา กนฺที 'ทุกฺขมิตฺนุ'ติ ทยฺหมาโน

๓๗๑. ภิกษุ เธอจงเพ่งและอย่าประมาท
จิตของเธอ อย่าหมუნไปในกามคุณ
อย่าประมาท กลิ่นกินก้อนโลหะ
อย่าถูกรวมแผดเผา คร่ำครวญ
ว่า 'นี่ทุกข์'

๓๗๒. นตฺติ ฌณฺโณ อปญฺญสฺส
นตฺติ ปญฺญา อฌายิโน

๓๗๒. คนไม่มีปัญญา ก็ไม่มีฌาน คน
ไม่มีฌาน ก็ไม่มีปัญญา ผู้ที่มีทั้ง

ตเถว กตฺวา “ตาดตา ขมามี”ติ วุตฺเต,
 อานิสฺสุ “อญฺเย สเจ โน ขมถ, ปุตฺตสฺส
 โว สนฺติเก อมฺหากํ ปพฺพชฺชํ
 ทาเปถา”ติ. สว ปุตฺตํ วนฺทิตฺวา อห
 “ตาด อิมเ จิรา มม कुณฺเสุ
 ตุมฺหากญฺจ ฐมฺมกถาย ปสนฺนา
 ปพฺพชฺชํ ยาจนฺติ, ปพฺพาเซถ เเน”ติ.
 เถโร “สาธฺว”ติ วตฺวา เตหิ
 นินฺวตฺถวตฺถานํ ทสฺวานิ จินฺนทาเปตฺวา
 ตมฺพมตฺติกาย รัชฺชาเปตฺวา เต
 ปพฺพาเซตฺวา สีเลสุ ปตฺติฏฺจาเปสิ.
 อุปสมฺปนฺนกาเลปิ เเนสิ อเอกกสฺส
 สตสฺส วิสิ วิสิ กมฺมฏฺจานมทาสิ. เต
 นวสตา ภิกฺขุ วิสิ วิสิ นว
 กมฺมฏฺจานานิ คเหตุวา เอกปพฺพตฺ
 อภิชฺชห ตสฺส ตสฺส รุกฺขสฺส ฉายาย
 นิสฺสิตฺวา สมณธมฺมํ กเรสิ.

สตฺถา วิสโยชนสตมตฺถเก เขตฺวาน-
 มหาวิหารเ นิสฺสินโน ว เต ภิกฺขุ
 โอลเเกตฺวา เตสิ จริยวเสน ฐมฺมเทสนํ
 ววตฺถาเปตฺวา โอลาสํ ฌริตฺวา สมฺมุเข
 นิสฺสิตฺวา กถเณโต วิย อิมว คธา

กล่าววว่า “พ่อ ถ้าอย่างนั้นฉันยกโทษให้”.
 แม้ใจที่เหลือก็ทำเช่นนั้น เมื่ออุบาสิกา
 พุดว่า “พ่อทั้งหลาย ฉันยกโทษให้” จึง
 พุดว่า “คุณนาย ถ้าคุณนายยกโทษให้
 พวกผม ก็ให้ผมบรพชาในสำนักพระ
 ลูกชายคุณนายเถิด”. อุบาสิกานั้นไหว้
 บุตรแล้ว พุดว่า “ใจพวกนี้เลื่อมใสคุณ
 ของฉัน และธรรมกถาของท่าน จึงพากัน
 ขอบรพชา, ขอพระคุณเจ้าบวชให้ใจ
 เถิด”. พระเถระพุดว่า “ดีละ” ให้ตัดชาย
 ฝ้านุ่งใจ ใช้ดินแดงย้อม บวชให้พวกเขา
 ให้ตั้งมั่นในศีล. แม้เวลาอุปสมบท
 พระเถระ ให้กัมมัฏฐานต่าง ๆ แก่ภิกษุ
 เหล่านั้น ร้อยละอย่าง (ภิกษุ ๑๐๐ รูป
 เรียนกัมมัฏฐาน ๑ อย่าง). ภิกษุ ๙๐๐
 รูป เหล่านั้น เรียนกัมมัฏฐาน ๙ อย่าง
 ต่างกันออกไป พากันขึ้นภูเขาลูกหนึ่ง
 นั่งได้เงาต้นไม้ ๆ บำเพ็ญสมณธรรม.

พระศาสดาประทับนั่ง ณ พระ
 เขตวันมหาวิหาร ไกลถึง ๑๒๐ โยชน์
 ทอดพระเนตรภิกษุเหล่านั้น ทรงกำหนด
 พระธรรมเทศนา ด้วยสามารถความ
 ประพฤติของหมู่ภิกษุเหล่านั้น ทรงเปล่ง

อภาสี

พระรัศมีไปประดุจประทับนั่งตรัสเฉพาะหน้า
ได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

๓๖๘. "เมตตาวินาโร โย ภิกขุ

ปสนุโน พุทธศาสนเน
อธิกจฺเจ ปทํ สนฺตํ
สงฺขารูปสมํ สุขํ

๓๖๘. "ภิกษุมีปกติอยู่ด้วยเมตตา เลื่อมใส
ในพระพุทธศาสนา พึงบรรลुบท
อันสงบ ระวังสังขาร เป็นสุข

๓๖๙. สีญฺจ ภิกขุ อิมํ นาวํ,

สิตฺตวา เต ลหุเมสุสฺสตี
เขตฺตวา รากญฺจ โทสญฺจ
ตโต นิพฺพานเมหิสฺสี

๓๖๙. ภิกษุเธอจงวิตเรื่อนี้ เรือที่เธอวิต
แล้ว จักถึงเร็ว เธอตัดรากคะและ
โทสะได้ ต่อจากนั้น ก็จักบรรลु
พระนิพพาน

๓๗๐. ปญฺจ ฉินฺนฺเต ปญฺจ ชฺเห

ปญฺจ จุตฺตริ ภาวเย
ปญฺจสงฺคาติโค ภิกขุ
'โสมฺติณฺโณ'ติ วุจฺจติ

๓๗๐. ภิกษุพึงตัดธรรม ๕ อย่าง ละธรรม
๕ อย่าง และบำเพ็ญคุณธรรม ๕
ให้ยิ่ง เราเรียกภิกษุที่ล่วงกิเลส
เครื่องข้อง ๕ อย่างว่า 'ผู้ข้ามโสมะ'

๓๗๑. ฉาย ภิกขุ มา จ ปมาโท

มา เต กามคฺเณ ฆมฺมสุ จิตฺตํ
มา โลหคฺคํ คิลีํ ปมตฺโต
มา กนฺทึ 'ทุกฺขมิตฺนุ'ติ ทยฺหมาโน

๓๗๑. ภิกษุ เธอจงเพ่งและอย่าประมาท
จิตของเธอ อย่าหมუნไปในกามคุณ
อย่าประมาท กลิ่นกินก้อนโลหะ
อย่าถูกรรรมแผดเผา คร่ำครวญ
ว่า 'นี่ทุกข์'

๓๗๒. นตฺถิ ฉานํ อปฺยณฺนสฺส

นตฺถิ ปญฺญา อฉายิโน

๓๗๒. คนไม่มีปัญญา ก็ไม่มีฉาน คน
ไม่มีฉาน ก็ไม่มีปัญญา ผู้ที่มีทั้ง

ยมฺหิ ฌานญจ ปญฺญา จ ส เว นิพฺพานสฺนฺติเก ๓๗๓. สฺญญาคาริ ปวิญฺจสฺส สฺนฺตจิตฺตสฺส ภิกฺขุโน อมาณฺสี รติ โหติ สมฺมา ฌมฺมํ วิปฺสฺสโต ๓๗๔. ยโต ยโต สมฺมสฺติ ขณฺธานํ อุทฺยพฺพยํ ลภติ ปิตฺติปาโมชฺชํ อมตฺนฺตํ วิชานตํ ๓๗๕. ตตฺตฺรายนมาทิจิ ภาวติ อิธ ปญฺญสฺส ภิกฺขุโน อินฺทฺริยคฺคฺตฺติ สฺนฺตญฺจ ปาภฺวิโมกฺเข จ สํวโร ๓๗๖. มิตฺเต ภาชฺสฺส กฺลฺยาณ สฺสทฺธาชีเว อตฺนฺทิตฺเต ปฏิสฺนฺถารวฺตุยสฺส อาจารกฺสโล สียา ตโต ปาโมชฺชพฺหุโล ทฺกฺขสฺสสฺนฺตํ กวิสฺสสฺสี"ติ	ฌานทั้งปัญญา ชื่อว่า ดำรงใกล้ พระนิพพาน ๓๗๓. ภิกษุผู้เข้าไปเรือนว่าง มีจิตสงบ เห็นแจ้งธรรมโดยชอบ ย่อมมี ความยินดี มิใช่ของมนุษย์ ๓๗๔. ภิกษุได้ปิติและปราโมทย์ โดย อาการ ที่พิจารณาถึงความเกิด และความเสื่อมแห่งขันธ์ การได้ ปิติและปราโมทย์นั้น เป็นธรรม ไม่ตายของเหล่าชนผู้รู้แจ้ง ๓๗๕. ธรรมนี้คือ ๑ ความคุ้มครอง อินทรีย์ ๒ ความสันโดษ ๓ ความ สำรวมในพระปาฏิโมกข์ เป็น เบื้องต้นในธรรมไม่ตายนั่น มีอยู่ แก่ภิกษุผู้มีปัญญาในศาสนานี้ ๓๗๖. เธอจงคบมิตรที่ดีงาม มีอาชีพ บริสุทธิ์ ไม่เกียจคร้าน ภิกษุพึง ประพฤติปฏิบัติสังวร ฉลาดใน อาจารย์ เหตุนั้น เธอจักปลื้มใจ มาก กระทำที่สุดทุกขก็ได้”

ตตถ เมตตาวิหารีติ เมตตาท-
 กมฺมฏฺฐาเน กมฺมํ กโรนุโตปิ
 เมตตาวเสน ติกจตุกกชฺฌมานํ
 นิพฺพตฺเตตฺตวา จิตฺตํ เมตตาวิหารีเยว
 นาม. ปสนฺโนติ โย ปน พุทฺธสฺสเน
 ปสนฺโน เหติ, ปสํทํ โรเปติเยวาทิ
 อตฺถโก. ปทํ สนฺตฺนฺตํ นิพฺพานสฺสเสตํ
 นามํ. เอวฺรโป ฺหิ ภิกขุ สนฺตํโกฏฺฐจํ
 สพฺพสงฺขารานํ อุปสนฺตตฺตาย สงฺขารูปสมํ
 ปรมสฺขตฺตาย "สฺขนฺ"ติ ลทฺธนามํ
 นิพฺพานํ อธิคฺจฺจติ, วินฺทติเยวาทิ
 อตฺถโก.

สิญฺจ ภิกขุ อิมํ นาวนฺตํ ภิกขุ
 อิมํ อตฺตภาวสงฺขาตํ นาวํ มิจฺฉา-
 วิตฺตกุกฺกทํ ฉทฺเทนฺโต สิญฺจ. สิตฺตฺตา
 เต ลนฺนเมสฺสตีติ ยถา ฺหิ มหาสมฺมทฺเท
 อุกฺกสฺเสว ภริตา นาวา จิตฺททานิ
 ปิทฺทิตฺวา อุกฺกสฺส สิตฺตตฺตาย สิตฺตฺตา
 สลฺลนฺนกา หุตฺวา สมฺมทฺเท อโนสึทิตฺวา
 สึมํ สุปฺปญฺจํ คจฺจติ, เอวํ ตฺวาปิ อัย
 มิจฺฉาวิตฺตกุกฺกทภริตา อตฺตภาวนาวา
 จกฺขุทฺวาราทินิ จิตฺททานิ สํวเรน

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มีปกติ
 อยู่ด้วยเมตตา ความว่า ผู้ทำกรรม
 ในพระกัมมัฏฐานประกอบด้วยเมตตาอยู่
 ก็ดี ทำมานหมวด ๓ หมวด ๔ ให้เกิด
 ด้วยอำนาจเมตตาอยู่ก็ดี ชื่อว่า มีปกติ
 อยู่ด้วยเมตตาแท้. คำว่า เลื่อมใส คือ
 ก็ภิกษุใดเลื่อมใส อธิบายว่า ปลุกความ
 เลื่อมใสในพุทธศาสนา. คำว่า
 บทอันสงบ นั้น เป็นชื่อพระนิพพาน.
 จริงอยู่ ภิกษุเห็นปานนี้ ย่อมบรรลุ
 อธิบายว่า ประสบพระนิพพาน ชื่อว่า
 ระวังสังขาร เพราะระวังสังขารทั้งปวง
 อันเป็นส่วนความสงบ ซึ่งได้ชื่อว่า "สุข"
 เพราะเป็นสุขสุดยอด.

คำว่า ภิกษุ เธอจงวิตเรื่อนี้
 ได้แก่ ภิกษุเธอจงวิตเรื่อนี้ คืออรรถภาพ
 ซึ่งมีน้ำคือมิจฉาวิตกทิ้งเสีย. คำว่า
 เรือที่เธอวิตแล้วจักแล่นเร็ว ความว่า
 เหมือนอย่างว่า เรือคืออรรถภาพนี้แม่ของ
 ท่านที่เพียบด้วยน้ำ คือมิจฉาวิตก ชื่อว่า
 อันเธอวิตแล้ว เพราะเธอปิดช่องมีจักษุ-
 ทวารเป็นต้นโดยการสำรวม วิตน้ำคือ
 มิจฉาวิตกที่เกิดขึ้นออก จึงเบา ไม่จมใน
 สังสารวัฏ พลันถึงท่าคือพระนิพพาน

ปีทิตฺวา อุปปนฺนสฺส มิจฺฉาวิตกฺก-
อุทกสฺส สิตฺตตาย สิตฺตา สลฺลหฺกา
สํสارวฏฺเฏ อโนสํทิตฺวา สํฆํ สุปฺปญฺน์
นิพฺพานํ คมฺมสฺสตี. **เขตฺวาตี** ราคโทส-
พฺนุรฺณาทีนึปี ฉินฺท, **เอตานิ** ฉินฺทิตฺวา
อรหตฺตํ ปตฺโต, ตโต อปรภาเค
อนุปาทิสฺสํ นิพฺพานํ **เอหิสฺสตี** อตฺถ.

ปญจ ฉินฺทตี เหฏฺฐาอปาเย-
สมฺปาปกานิ ปญฺโจรมฺภาคิยสํโยชนานิ
ปาเท พทฺธรชฺชํ ปุริโส สตฺถเนน วีย
เหฏฺฐามคฺคตฺตเยน ฉินฺทเยย.

ปญจ ชฺหตี อุปริเทวโลกสมฺปาปกานิ
ปญฺจทฺธมฺภาคิยสํโยชนานิ ปุริโส คีวายํ
พทฺธรชฺชกํ วีย อรหตฺตมคฺเคน ชฺหเยย
ปชฺชเยย ฉินฺทเยยยาตี อตฺถ. **ปญจ**
จตุตฺติ ภาวเยตี อุทฺธมฺภาคิยสํโยชนานํ
ปหานตฺถาย สทฺธาทีนึ ปญฺจฉินฺทริยานิ
อตุตฺติ ภาเวยฺย. **ปญจสงฺคาคิโคตี** เอวํ
สนฺเต ปญฺจนํ ราคโทสโมหมานทิกฺกฉิ-
สงฺคานํ อติกฺกมเนน ปญฺจสงฺคาคิโค
หฺตฺวา ภิกฺขุ "โสมฺติณฺโณ"ตี วุจฺจตี

เหมือนเรือเพียบ ด้วยน้ำในมหาสมุทร
อันเขาวิดแล้ว เพราะปิดช่องวิดน้ำเป็น
เรือเบา ไม่อับปางในมหาสมุทรแล่นถึงท่า
ได้เร็ว ฉะนั้น คำว่า ตัดแล้ว คือ
จงตัดแม้เครื่องผูก มีราคะและโทสะ
เป็นต้น ครั้นตัดเครื่องผูกเหล่านั้นแล้ว
ก็บรรลุพระอรหัต อธิบายว่า แต่นั้น คือ
ต่อมาจักบรรลุอนุปาติเสสนิพพาน.

คำว่า ตัดธรรม ๕ อย่าง คือ
พึงใช้หมวด ๓ แห่งมรรคขั้นต่ำตัดสังโยชน์
เบื้องต่ำ ๕ อย่าง ที่ทำสัตว์ให้ถึงอบาย
ขั้นต่ำ ดุจบุรุษใช้ค้อนตัดเชือกซึ่งมัด
เท้าไว้ ฉะนั้น.

คำว่า ละธรรม ๕ อย่าง ความว่า พึงใช้
พระอรหัตมรรคละ คือทิ้ง อธิบายว่า ตัด
สังโยชน์เบื้องสูง ๕ อย่าง ที่ทำให้สัตว์ถึง
เทวโลกชั้นสูง ดุจบุรุษตัดเชือกรัดคอ
ฉะนั้น คำว่า พึงเจริญอินทรีย์ ๕ อย่าง
ให้ยิ่ง ความว่า พึงเจริญอินทรีย์ ๕ อย่าง
มีสังอินทรีย์เป็นต้นให้ยิ่ง เพื่อละสังโยชน์
ส่วนเบื้องสูง. คำว่า ล้วงเครื่องข้อง
๕ อย่าง ความว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น พระ
ศาสดาตรัสเรียกภิกษุผู้ล้วงกิเลสเครื่องข้อง

๕
๖
๗
๘
๙
๑๐
๑๑
๑๒
๑๓
๑๔
๑๕
๑๖
๑๗
๑๘
๑๙
๒๐

“จตุตตารโ อโสมะ ตินฺนุณเอนวา”ติ วุจฺจตีติ
อตุโถ.

ฌาย ภิกขุติ ภิกขุ ตฺวํ ทวินฺนํ
ฌานานํ วเสน ฌาย เจว กายกมุมาทีสุ
๑ อปฺปมตฺตวิหริตาย มา ปมชฺช.
ภมฺมสุตฺติ ปญฺจวิเช ๑ เต กามคฺเณ
จิตฺตํ มา ภมฺตฺ. มา โลหคฺุพฺนฺติ
สตีโวสุสคฺุคฺลกฺุขเณน หิ ปมาเทน
ปมตฺตวา นิรเย ตตฺตํ โลหคฺุพฺ คิณฺนฺติ,
เตน ตํ วทามิ, มา ปมตฺโต หุตฺวา
โลหคฺุพฺ คิลิ. มา นิรเย ทยฺหมาโน
“ทุกฺขมิตฺถํ ทุกฺขมิตฺถนฺ”ติ กนฺหีติ อตุโถ.

นตฺถิ ฌานนฺติ ฌานูปฺปาติกาย
วายามปฺปญฺญาเย อปฺปญฺญสุส ฌานํ
นาม นตฺถิ. ปญฺญา นตฺถีติ
อฌายนตฺตสุส ๑ “สมมาหิตเ ภิกขุ
ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสตี”ติ วุตฺตลกฺุขณา
ปญฺญา นตฺถิ. ยมฺหิ ฌานญฺจ

๕ อย่างได้ เพราะก้าวล่วงเครื่องข้อง
คือราคะ โทสะ โมหะ มานะ และทิฐิ
๕ อย่างว่า “ข้ามโสมะได้” อธิบายว่า
พระศาสดาตรัสเรียกเธอว่า “ข้ามโสมะ ๔
ได้จริง ๆ”.

คำว่า ภิกษุเธอจงเพ่ง คือ ภิกษุ
เธอจงเพ่งด้วยอำนาจฌาน ๒ และชื่อว่า
อย่าประมาท เพราะไม่ประมาททาง
กายกรรมเป็นต้นอยู่. คำว่า หมุนไป
คือ กิจิตของเธอย่ำหมุนไปในกามคุณ
๕ อย่าง. คำว่า อย่ากลืนกินก้อนโลหะ
ความว่า ก็ ชนผู้ประมาทด้วยความ
เลินเล่อ มีการปล่อยสติเป็นลักษณะ
กลืนกินก้อนโลหะร้อนในนรก ฉะนั้น เรา
จึงกล่าวกับเธอ เธออย่าประมาทกลืนกิน
ก้อนเหล็ก. อย่าถูกไฟนรกเผา คร่ำครวญ
ว่า “นี่ทุกข์ นี่ทุกข์”.

คำว่า ฌานไม่มี คือ คนไร้ปัญญา
ด้วยปัญญาเป็นเหตุพยายามที่ให้ฌานเกิด
ชื่อว่า ไม่มีฌาน. คำว่า ไม่มีปัญญา
คือ คนไม่เพ่ง ไม่มีปัญญา มีลักษณะที่
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ มีจิตตั้งมั่น
ย่อมรู้เห็นตามเป็นจริง”. คำว่า ผู้ใด

ปณฺญา จาติ ยมฺหิ ปุคฺคฺลฺมฺหิ อิํ
อุภยํปี อตฺถิ, โส นิพฺพานสฺเสว สฺนฺตฺติเก
จิตฺเตยฺวาติ อตฺถิ.

สฺนฺตฺติกาจารย์   **ปวิญฺจสฺสชาติ**
กิสฺมิมฺลฺลิจิเทว วิวิทฺโตกาเส กมฺมฏฺจานํ
อวิชฺชิตฺวา กมฺมฏฺจานเ มนสิกาเรน
นินฺนุสฺส. **สฺนฺตฺติจิตฺตสฺสชาติ** นิพฺพุต-
จิตฺตสฺส. **สมฺมาติ** เหตุนา การณ
ธมฺมํ วิปฺสนฺตสฺส วิปฺสฺสนาสงฺขาตา
อมาณฺสี รัตติ อฏฺฐสฺมาปตฺติสงฺขาตา
ทิพฺพาปี รัตติ โหติ อุปฺปชฺชตีติ อตฺถิ.

ยโต ยโต สมฺมสฺตีติ อฏฺฐตีสฺยา
อารมฺมณฺเสสุ กมฺมํ กโรนฺโต เยน
เยนากาเรน, ปุเรภตฺตาทีสุ วา กาเลสฺสุ
ยสฺมี ยสฺมี อตฺตโน อภิรฺุจิตฺเต กาเล,
อภิรฺุจิตฺเต กมฺมฏฺจานเ กมฺมํ กโรนฺโต
สมฺมสฺตี. **อุทฺถยพฺพยฺนฺตฺติ** ปณฺจณฺนํ
ชนฺธานํ ปณฺจวีสฺตียา ลกฺขณฺเหติ อุทฺถยํ
ปณฺจวีสฺตียาเอว จ ลกฺขณฺเหติ วยํ.
ปิตฺติปาโมชฺชยฺนฺตฺติ เอวํ ชนฺธานํ อุทฺถยพฺพยํ
สมฺมสนฺโต ธมฺมปิตฺตี ธมฺมปาโมชฺชยฺนฺตฺติ
ลภตี. **อมตฺนฺตฺติ** ตํ สฺปฺปจฺจเย นามรฺูเป
ปากญฺเ หุตฺวา อุปฺปฏฺฐยฺนฺตฺติ อุปฺปณฺนํ

มีทั้งฉาน ทั้งปัญญา ความว่า ผู้ที่มี
ทั้งฉานทั้งปัญญา ทั้ง ๒ อย่างนี้ชื่อว่า
อยู่ใกล้พระนิพพานที่สุด.

คำว่า เข้าไปเรือนเปล่า คือ
ไม่ละกัมมัฏฐาน นั่งด้วยทำไว้ในใจ
ในกัมมัฏฐาน ณ ที่สงบบางแห่ง. คำว่า
มีจิตสงบ คือ มีจิตสงบเย็นแล้ว. คำว่า
โดยชอบ ได้แก่ ความยินดีมีใจของ
มนุษย์ คือวิปัสสนาและความยินดีแม้เป็น
ทิพย์ คือสมาบัติ ๘ ย่อมมี คือ เกิดขึ้น
แก่บุคคลผู้เห็นแจ้งธรรมโดยเหตุโดยการณ์.

คำว่า โดยอาการที่พิจารณา
ความว่า ทำกรรมในอารมณ์ ๓๘ ประการ
โดยอาการใดๆ คือ ทำกรรมในกาลก่อน
ภัดเป็นต้น กาลใดใดซึ่งตนชอบใจ หรือ
ทำกรรมในกัมมัฏฐานที่ชอบใจ ชื่อว่า
ย่อมพิจารณาเห็น. คำว่า ความเกิดและ
เสื่อม ได้แก่ ความเกิดขึ้นแห่งขั้น ๕
โดยลักษณะ ๒๕ อย่าง และความเสื่อม
แห่งขั้น ๕ โดยลักษณะ ๒๕ เช่นกัน.
คำว่า ปิตติและปราโมทย์ ความว่า
เมื่อพิจารณาขั้นที่เกิดขึ้นและเสื่อมไป
ชื่อว่า ได้ปิตติปราโมทย์ในธรรม. คำว่า

ปีติปาโมชฺฐํ อมตมหานิพฺพาน-
สมฺปาปกตฺตา วิชานตํ ปณฺทิตานํ
อมตเมวาทิ อตฺถโธ.

เป็นอมตะ ความว่า เมื่อนามรูปพร้อม
ทั้งปัจจัยปรากฏขึ้นชัดเจน ปีติและ
ปราโมทย์ที่เกิดขึ้นนั้น ชื่อว่า เป็นอมตะ
ของผู้รู้แจ้ง คือ บัณฑิต เพราะให้สัตว์
บรรลุมตมหานิพพาน.

ตตฺตฺรา ยมาทิ ภาวตีติ ตตฺถ อยํ
อาทิ อิทํ ปุพฺพภูจฺจัน โหติ. อธิ
ปณฺทิตสฺสชาติ อิมสฺสมิ สาสเน ปณฺทิต-
ภิกฺขุโน. อิทานิ ตํ “อาที”ติ วุตฺตํ
ปุพฺพภูจฺจัน ทสฺเสนฺโต “อินฺทฺริยคฺคฺตตี”ติ-
อาที อาห. จตฺตฺปาริสฺสุทฺธิสึลํ หิ
ปุพฺพภูจฺจัน นาม. ตตฺถ อธิอินฺทฺริยคฺคฺตตี
อินฺทฺริยสํวโร. สนฺต
จตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สนฺโตสฺโส. เตน อาชีวปาริสฺสุทฺธิเจว
ปจฺจยสนฺนิสฺสิตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
สึลํ กถิตํ.
ปาฏิมอกฺกเขตฺติ ปาฏิมอกฺกขสงฺขาเต
เซฏฺฐกสึลเ ปาริบุรฺกการิตา กถิตา.

คำว่า ธรรมนี้เป็นเบื้องต้นใน
อมตธรรมนั้น คือ ธรรมนี้เป็นเบื้องต้น
คือ ปีติและปราโมทย์ มีฐานะเริ่มต้นใน
อมตธรรมนั้น. คำว่า ผู้มีปัญญา ใน
ศาสนานี้ คือ ภิกษุผู้ฉลาดในศาสนา.
พระศาสดาเมื่อทรงแสดงฐานะเบื้องต้นนั้น
ที่ตรัสว่า “เบื้องต้น” จึงตรัสคำเป็นต้นว่า
“คุ้มครองอินทรีย์”. จริงอยู่ ปาริสุทธิศีล ๔
เป็นฐานะเบื้องต้น, การสำรวมอินทรีย์
ชื่อว่า ความคุ้มครองอินทรีย์ ในพระ
ศาสดานั้น. ความสันโดษปัจจัย ๔ ชื่อว่า
ความสันโดษ. ด้วยคำว่า สันโดษนั้น
พระผู้มีพระภาคตรัสถึงอาชีวปาริสุทธิศีล
และปัจจัยสันนิสิตศีล. ด้วยคำว่า ใน
พระปาฏิโมกข์ พระศาสดาตรัสถึงการ
บำเพ็ญศีลที่ประเสริฐ คือ พระปาฏิโมกข์
ให้บริบูรณ์.

มิตฺเต ฆอสฺส กุลยาณเถโร
 วิสุตฺตมุนี อปฺปฏฺฐปสหาเย
 วชฺเชตฺวา สารชฺชิตาย สุตฺตาทฺตเว
 ชงฺขมพลํ นิสฺสาย ชฺชิตกปฺปนาย อกฺขิตฺเต
 กุลยาณมิตฺเต ฆอสฺส เสวสฺสฺสฺสฺส อตฺตโธ.
 ปฏฺฐนฺตารวตฺตยสฺสชาติ อามิสฺสปฏฺฐนฺตารเณ
 ธมฺมปฏฺฐนฺตารเณ จ สมฺปนฺนวตฺติตาย
 ปฏฺฐนฺตารวตฺตติ อสฺส, ปฏฺฐนฺตารการโก
 ภเวยฺยชาติ อตฺตโธ. อาจารย์กุสโลติ สิลฺปิ
 อจฺจโร, วตฺตปฺปฏฺฐิตฺตปิ อจฺจโร,
 ตตฺถ กุสโล สียา, เณโก ภเวยฺยชาติ
 อตฺตโธ. ตโต ปาโมชฺชพฺพโลติ ตโต
 ปฏฺฐนฺตารวตฺตติโต จ อจฺจโรโกสฺสฺสฺสโต
 จ อฺปฺปนฺนเนน ธมฺมปาโมชฺเชน
 ปาโมชฺชพฺพโล หุตฺวา ตฺวํ สกฺลสฺสชาติ
 วมฺมวทฺตยสฺส อนฺตํ กริสฺสสฺส"ติ อตฺตโธ.

เอวํ สตฺถารา เทสิตาสฺส อิมาสฺส
 คาถาสฺส เอกเมกิสฺสชาติ คาถาย
 ปรีโยสานเณ เอกเมกํ ภิกฺขุสฺสตี
 นิสฺสนฺนนิสฺสนฺนญฺจานเณเยว สห สมฺภิตาหิ

คำว่า จงคบมิตรที่ดั่งงาม ความว่า
 ละสหายที่ไม่เหมาะสมเสีย ผู้สละการงาน
 จงคบ คือเสพมิตรที่ดั่งงาม ชื่อว่า
 มีอาชีพบริสุทธิ์ เพราะมีชีวิตเป็นแก่นสาร
 ไม่เกียจคร้าน เพราะอาศัยกำลังแข็ง
 เลี้ยงชีพ. คำว่า ประพฤติปฏิสันถาร
 คือ ชื่อว่า ประพฤติปฏิสันถาร เพราะ
 ประพฤติสมบูรณ์ด้วยปฏิสันถาร ด้วย
 สิ่งของและธรรมะ อธิบายว่า ทำ
 ปฏิสันถาร. คำว่า ฉลาดเรื่องมารยาท
 คือ แม้ศีลชื่อว่ามารยาท, แม้วัตรปฏิบัติ
 ก็ชื่อว่ามารยาท, ควรเป็นผู้ฉลาด อธิบาย
 ว่า เขียนแหลมในมารยาทนั้น. คำว่า
 เหตุนั้น เธอจักปลื้มใจมาก ความว่า
 ท่านจักชื่อว่า มากด้วยความปราโมทย์
 เพราะบันเทิงในธรรมที่เกิดจาก การ
 ประพฤติปฏิสันถาร และความฉลาดใน
 มารยาทนั้น ทำที่สุดวัฏทุกข์แม้ทั้งสิ้นได้.

บรรดาพระคาถาเหล่านี้ที่พระศาสดา
 ทรงแสดงไว้ในเวลาคาถาแต่ละคาถาจบลง
 ภิกษุแต่ละ ๑๐๐ บรรลุพระอรหัต พร้อม
 ปฏิสัมภิตา ณ ที่ที่ตนนั่งแล้ว ๆ เหาะ

๐๑๒๓๔๕๖๗๘๙๐

อรรถตุตฺตี ปตฺตฺวา เวหาสิ อพฺภุคฺคฺนตฺตฺวา. ขึ้นไป, ภิกษุเหล่านั้นแม้ทั้งหมด เหาะ
 สพฺเพปิ เต ภิกฺขุ อากาเสเนว ข้ามทางกันดาร ๑๒๐ โยชน์ ชมเชยสระ
 วิสฺตฺติโยชนสฺตฺกํ กนฺตารํ อติภูกมิตฺตฺวา พระตถาคตเจ้า ซึ่งมีสีดจทองคำ ถวาย
 ตถาคตสฺส สุวณฺณสรีริ วณฺณเนนฺตฺตา บังคมพระบาท ดังนี้แล.
 ปาเท. วนฺทีสุตฺติ.

สมุพฺพหุลภิกฺขุวตฺตฺถ สตฺตมํ.

เรื่องภิกษุหลายรูป เรื่องที่ ๗ จบ.

๘. ปณฺจสทภิกขุขตฺต

๓๗๗. วสุสิกา วีย ปุปฺพานิ
มชฺชวานิ ปมฺมจติ
เอวํ ราคณฺจ โทสณฺจ
วิปฺปมฺมเจถ ภิกฺขโว.

๘. เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูป

๓๗๗. ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงปลด-
เปลื้องราคาและโทสะเสีย เหมือน
มะลิ สลัดดอกที่เหี่ยว ฉะนั้น.

๘. ปญจสตภิกขุขัตตุ

วสุสิกา วีย ปุ่ปุผานีติ อิมั
ธมฺมเทศนั สตฺถา เขตฺตวเน วิหรนฺโต
ปญฺจสเต ภิกฺขุ อารพฺภ กเถสิ.

เต กิร สตฺถุ สนฺติเก กมฺมฏฺจานั
คเหตุวา อรฺยญฺเ เว สมนฺธมฺมํ กโรนฺตา
ปาโตว ปุ่ปุผิตานิ วสุสิกาปุ่ปุผานิ สายั
วณฺญโต มุจฺจนฺตานิ ทิสฺวา “ปุ่ปุผานั
วณฺญเหิ มุจฺจนฺโต มยั ปจฺมตรั
ราคาทีหิ มุจฺจิสฺสามา”ติ วายมีสุ.
สตฺถา เต ภิกฺขุ โอลิเกตฺวา “ภิกฺขเว
ภิกฺขุณา นาม วณฺญโต มุจฺจนกปุ่ปุผเน
วีย วณฺญทฺกฺขโต มุจฺจิตุ วายมิตพฺพ-
เมวา”ติ วตฺวา คนฺธกฺกุญฺยํ นิสินฺโน ว
อาโลกั ผริตฺวา อิมั คาทมาห

๓๗๗. “วสุสิกา วีย ปุ่ปุผานิ
มชฺชวานิ^๑ ปมุญฺจติ,
เอวํ ราคญฺจ โทสญฺจ
วิปฺมุญฺเจถ ภิกฺขโว”ติ.

๘. เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูป

พระศาสดาประทับ ณ พระเชตวัน
ทรงปรารภภิกษุ ๕๐๐ รูป ตรัสพระธรรม
เทศนานี้ว่า เหมือนมะลิสลัดดอก
ที่เหี่ยว ฉะนั้น เป็นต้น.

ทราบว่ ภิกษุเหล่านั้น เรียนพระ
กัมมัฏฐานสำนักพระศาสดา บำเพ็ญ
สมณธรรมในป่า เห็นดอกมะลิบาน
ช่วงเช้า เวลาเย็นหลุดจากขั้ว จึงพากัน
พยายาม ด้วยหวังว่า “พวกเราจัก
หลุดพ้นจากกิเลสมีราคะเป็นต้น ก่อน
ดอกไม้หลุดจากขั้ว”. พระศาสดาทอด
พระเนตรภิกษุเหล่านั้น ตรัสว่า “ภิกษุ
ทั้งหลาย ธรรมดาว่า ภิกษุพึงพยายาม
พ้นจากวัฏทุกข์ ประหนึ่งดอกไม้หลุด
จากขั้ว ฉะนั้น” ประทับนั่งที่พระคันธกุฎี
เปล่งพระรัศมี ตรัสพระคาถานี้ว่า

๓๗๗. “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงปลด-
เปลื้องราคะและโทสะเสีย เหมือน
มะลิ สลัดดอกที่เหี่ยว ฉะนั้น”.

^๑ อ. มชฺชวานิ.

ตตถ วสุสิกาติ สุมณา มชฺชวานิตี
 มิลาตานิ อิทํ วุตฺตํ โหติ "ยถา
 วสุสิกา หิโยโย ปุปฺพิตปุปฺพานิ ปุนทิวเส
 ปุราณภูตานิ มุญฺจติ วณฺญโต
 วิสฺสชฺเชติ เอวํ ตุมฺเหปิ ราคาทโย
 โทเส วิปฺปมุญฺจถาติ.

เทสนาวसानเน สพฺเพปิ เต ภิกฺขุ
 อรหตฺเต ปติฏฺฐหิสูติ.

ปณฺจสตภิกฺขวตฺถ อฏฺฐมํ.

มะลิ ชื่อว่า วสุสิกา ในพระคาถา
 นั้น คำว่า เหี่ยวแห้ง คือ เหี่ยวแล้ว.
 ท่านกล่าวคำอธิบายนี้ไว้ว่า "ท่าน
 ทั้งหลาย จงปลดเปลื้องกิเลสเครื่อง
 ประทุษร้ายมีรากะเป็นต้น ดุจมะลิปล่อย
 คือ สลัดดอกที่บานสะพรั่งวันวาน เป็น
 ดอกเก่าวันรุ่งขึ้นจากขั้ว ฉะนั้น".

เวลาจบเทศนา ภิกษุแม่ทั้งหมด
 ตั้งอยู่ในอรรหัตผล ดังนี้แล.

เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูป เรื่องที่ ๘ จบ.

๙. สันตกายตฤณ

๓๗๘. สันตกาโย สันตวาโจ
    สันตมโน สุตมาหิตโต
    วณฺตโลกามิสฺส ภิกฺขุ
    “อุปสันฺโต”ติ วุจฺจติ.

๙. เรื่องพระสันตกายเถระ

๓๗๘. เราเรียกภิกษุผู้สงบกาย สงบวาจา
    สงบใจ ตั้งมั่นดีแล้ว ค่ายอาบิส
    ในโลกเสียได้ว่า “ผู้สงบระงับ”.

๙. สันตกายตุเถรวตฺถุ

สันตกาโยติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ
 สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต สันตกายตุเถรํ
 นาม อารพฺภ กเถสิ.

ตสฺส กิร เอกทิวสํ หตฺถปาท-
 กุกฺกุจฺจนฺนาม นาโหสิ. กายวิชมฺภนฺรหิโต
 สนฺตอตุตฺถาโว อโหสิ. โส กิร
 สีหโยนียา อาคโต เถโร. สีหา กิร
 เอกทิวสํ โคจรัม คเหตุวา รชตสฺวณฺณ-
 มณิปวาฬคฺหานํ อญฺญตรํ ปวิสิตฺวา
 มโนสิลาหริตาลจฺณฺเณสุ สตุตฺตาหํ
 นิปฺชฺชิตฺวา สตุตฺตเม ทิวเส อญฺญา
 นิปฺนฺนฺนฺจฺจํ โอลิเกตฺวา, สเจ
 นฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
 วา กณฺณนํ วา ปาทานํ
 วา จลิตตฺตา มโนสิลาหริตาลจฺณฺณนํ
 วิปฺปกิณฺณตํ ปสฺสฺสนฺติ, “น เต อิทํ
 ชาตียา วา โคตฺตสฺส วา ปฏฺฐิรฺรฺรฺร”ติ
 ปฺน สตุตฺตาหํ นิราหฺรา นิปฺชฺชฺชฺชฺช
 จฺณฺณนํ ปน วิปฺปกิณฺณภาเว อสฺติ
 “อิทํ เต ชาตฺโคตฺตานํ อญฺจฺจฺจฺจ”ติ
 อาสฺยา นิกฺขมิตฺวา วิชมฺภิตฺวา ทิสฺวา
 อญฺโวลิเกตฺวา ติกฺขตฺตํ สีหนาทํ
 นทิตฺวา โคจฺราย ปกฺกมฺนฺติ. เอวฺรฺรฺร

๙. เรื่องพระสันตกายเถระ

พระศาสดาประทับ ณ พระเชตวัน
 ทรงปรารภพระสันตกายเถระ ตรัสพระ
 ธรรมเทศานี้ว่า ผู้สงบกาย เป็นต้น.

ได้ยินมาว่า พระเถระนั้นไม่มีการ
 คะนองมือคะนองเท้าเลยแม้แต่วันเดียว.
 ท่านเว้นจากการปิดกาย มีอัฐภาพสงบ,
 ชำว่า พระเถระนั้นมาจากกำเนิดราชสีห์.
 นัยว่า วันหนึ่งราชสีห์ทั้งหลาย คาบเหยื่อ
 เข้าไปถ้ำแห่งใดแห่งหนึ่ง บรรดาถ้ำเงิน
 ถ้ำทอง ถ้ำแก้วมณี ถ้ำแก้วประพาฬ
 นอนบนจฺณมโนศิลาและหรดาลทั้ง ๗ วัน
 พอวันที่ ๗ ก็ลุกขึ้นมองดูที่นอน ถ้าเห็น
 จฺณมโนศิลาและหรดาลกระจัดกระจาย
 เพราะตนกระดิกหาง หู หรือเท้า คิดว่า
 “การทำเช่นนี้ไม่เหมาะสมแก่ชาติ หรือ
 โคตรของเจ้า” จึงนอนอดอาหารอีก ๗ วัน,
 แต่เมื่อจฺณไม่กระจัดกระจาย คิดว่า “นี้
 เหมาะสมแก่ชาติและโคตรเจ้า” จึงออก
 จากที่อาศัย ปิดกายฆ่าเลื่องดูทิศ บันลือ
 สีหนาท ๓ ครั้ง แล้วหลีกไปหากิน.
 ภิกษุนี้มาจากกำเนิดราชสีห์ เห็นปานนี้.
 ภิกษุทั้งหลาย เห็นความประพฤติเรียบ-

สีหโยนิยา อาคโต อัย ภิกขุ. ตสฺส
 กายสมาจารี ทิสฺวา ภิกขุ สตฺถ
 อาโรเจสฺสุ “น โน ภนฺเต สนฺตกายตฺเถร-
 สทิสฺโส ภิกขุ ทิฏฺฐปฺพุโพ, อิมสฺส หิ
 นิสินฺนญฺจानเ หตฺถจลนํ วา ปาทจลนํ
 วา กายวิชฺฆมฺภิตา วา นตฺถิ”ติ.

ตํ สุตฺวา สตฺถา “ภิกฺขเว ภิกฺขุณา
 นาม สนฺตกายตฺเถเรน วีย กายาที่หิ
 อุปฺสนฺเตเนว ภวิตพฺพนฺติ วตฺวา อิมํ
 คาถมาห

๓๗๘. “สนฺตกาโย สนฺตวาโจ
 สนฺตมโน สฺสมาหิตโต
 วนฺตโลกามิสฺโส ภิกฺขุ
 ‘อุปฺสนฺโต’ติ วุจฺจตี”ติ.

ตตฺถ สนฺตกาโยติ ปาณาติ-
 ปาตาทีนํ อภาเวน สนฺตกาโย.
 สนฺตวาโจติ มุสฺสาวาทาทีนํ อภาเวน
 สนฺตวาโจ, อภิชฺฌมาทีนํ อภาเวน
 สนฺตมโน, กายาทีนํ ตินฺนุณฺปิ สฺสุจฺจ
 สมาหิตตฺตา สฺสมาหิตโต, จตฺุหิ มคฺเคหิ
 โลกามิสฺสสฺส วนฺตตาย วนฺตโลกามิสฺโส
 ภิกฺขุ อพฺภนฺตเร ราคาทีนํ อุปฺสนฺตตาย
 “อุปฺสนฺโต”ติ วุจฺจตีติ อตฺถเ.

ร้อยทางกายของท่าน จึงกราบทูลพระ
 ศาสตราว่า “พระเจ้าข้า ข้าพระองค์
 ไม่เคยเห็นภิกษุเช่นกับพระสันตกายเถระ
 สถานที่ที่ภิกษุนั่งนี้ ไม่มีการแกว่งมือ
 แกว่งเท้า หรือบิดกายเลย”.

พระศาสดาสดับถ้อยคำนั้นแล้ว ตรัสว่า
 “ภิกษุทั้งหลาย ธรรมดาภิกษุพึงสงบ
 กายทวารเป็นต้น ดุจท่านสันตกายเถระ”
 ตรัสพระคาถานี้ว่า

๓๗๘. “เราเรียกภิกษุผู้สงบกาย สงบวาจา
 สงบใจ ตั้งมั่นดีแล้ว คายอามิส
 ในโลกเสียได้ว่า ‘ผู้สงบระงับ”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า สงบกาย
 ความว่า ชื่อว่า สงบกาย เพราะไม่มี
 การฆ่าสัตว์เป็นต้น. คำว่า สงบวาจา
 ความว่า ชื่อว่า สงบวาจา เพราะไม่มี
 การพูดเท็จเป็นต้น, ชื่อว่า สงบใจ
 เพราะไม่มีอภิขณาเป็นต้น ชื่อว่า ตั้งมั่นดี
 เพราะตั้งทวารแม้ทั้ง ๓ มีกายทวารเป็นต้น
 ไว้อย่างดี ชื่อว่า คายอามิสในโลก
 เพราะใช้มรรค ๔ ส้ารอกอามิสในโลก

พระศาสดาตรัสเรียกว่า “ผู้สงบ” เพราะ
สงบระงับราคะเป็นต้นภายใน.

เทศनावสานเน โส ภิกขุ อรหตุเต
ปติภูจฺหิ. สมฺปตฺตํปิ สาทุถิกา
เทศนา อโหสีติ.

เวลาจบเทศนา ภิกษุที่นั่งอยู่ใน
อรหัตผล. เทศนาเกิดประโยชน์แก่ชน
ผู้ประชุมกัน ดังนี้แล.

สนฺตกายตฺเถรวตฺถุ นวมํ.

เรื่องพระสันตกายเถระ เรื่องที่ ๙ จบ.

๑๐. นงกุลกุกฤตเถรวตถุ

๓๗๙. อตตนา โจทยตตานิ
    ปฏิมฺเสตมตตนา
    โส อตตคฺตโต สติมา
    สุขํ ภิกฺขุ วิหาหิสิ

๓๘๐. อตตนา หิ อตตโน นาถ
    อตตนา ว อตตโน คติ
    ตสฺมา สํยม อตตานิ
    อสุสํ ภาทฺรํ วาณิไซ.

๑๐. เรื่องพระนังกุลกุกฤเถระ

๓๗๙. เธอจงตักเตือนตนด้วยตนเอง จง
    พิจารณาตนนั้นด้วยตน ภิกษุ
    เธอนั้นมีสติปกครองตนแล้ว จัก
    อยู่สบาย

๓๘๐. ตนแลเป็นที่พึ่ง เป็นคติของตน
    เพราะฉะนั้น เธอจงสงวนตน
    เหมือนพ่อค้า สงวนม้าตัวเจริญ
    ฉะนั้น.

๑๐. นงคलगูณตุเถรวตถุ

อตตนา โจทยตตตานนุติ อิมั
ธมฺมเทศนั สตถา เขตวเน วิหรนุโต
นงคलगูณตุเถระ^๑ อารพภ กเถสิ.

เอโก กิร ทุคฺคตมฺนุสฺโส ปเรสั
ภตี กตฺวา ชีวติ. ตั เอโก ภิกฺขุ
ปิไลติกขณฺทนิวตฺถั นงฺคลั อุกฺขิปิตฺวา
คจฺจนฺตึ ทิสฺวา เอวมาห "กึ ปน เต
เอวํ ชีวนโต ปพฺพชิตุ น วรณฺ"ติ. "โก
มํ ภนฺเต เอวํ ชีวนตึ ปพฺพชเสสฺสตี"ติ.
"สเจ ปพฺพชิสฺสสิ, อหนตฺตี ปพฺพช-
เสสฺสามี"ติ. "สาธุ ภนฺเต. สเจ มํ
ปพฺพชเสสฺสณ, ปพฺพชิสฺสามี"ติ. อถ นั
โส เถโร เขตวณั เนตฺวา สหตฺถน
นหาเปตฺวา มาลเก จเปตฺวา
ปพฺพชเสตฺวา นิวตฺถปิไลติกขณฺทเนน สทฺธิ
นงฺคลั มาลกสิมายเมว รุกฺขสาขาย
จปาเปสิ. โส อุปสมฺปนฺนกาเลปิ
"นงฺคलगูณตุเถโร"เตวว ปณฺณายิ.

๑๐. เรื่องพระนังคलगูณเถระ

พระศาสดาประทับ ณ พระเชตวัน
ทรงปรารภพระนังคलगูณเถระ ตรัสพระ
ธรรมเทศานี้ว่า จงเตือนตนด้วยตนเอง
เป็นต้น.

ทราบมาว่า มนุษย์เขี้ยวใจคนหนึ่ง
รับจ้างคนอื่นเลี้ยงชีพ. ภิกษุรูปหนึ่งเห็น
เขานุ่งผ้าเก่าแบกไถเดินไป จึงพูดอย่างนี้
ว่า "เธอบวช ไม่ประเสริฐกว่าเป็นอยู่
อย่างนี้หรือ". มนุษย์เขี้ยวใจตอบว่า "ใคร
จะให้ผมผู้เป็นอยู่อย่างนี้บวช". ภิกษุ
บอกว่า "หากจะบวช ฉันจักให้เธอบวช".
มนุษย์เขี้ยวใจตอบว่า "ดีละ ขอรับ ถ้า
ท่านให้ผมบวช ผมก็จักบวช". ครานั้น
พระเถระนั้นนำเขาไปวัดเชตวัน ให้อาบน้ำ
ด้วยมือตัวเอง พักในโรงแล้วจึงให้บวช
ให้เขาเก็บไถ พร้อมกับผ้าถุงผืนเก่าไว้ที่
กึ่งไม้ไถลัดแดนโรงที่พักนั่นเอง. แม้เวลา
อุปสมบท เธอได้ชื่อว่า "นังคलगูณเถระ".

^๑ อ. นงคलगูณตุเถระ.

โส พุทธานํ อุปฺปนฺนลาภสกุการํ
 นิสฺสาย ชีวนฺโต อุกฺกณฺจิตฺวา ตํ
 วิโนเทตุํ อสกุโกนฺโต "นทานิ
 สทฺธาเทยฺยานิ กาสายานิ ปริหิตฺวา
 คมิสฺสามิ"ติ รุกฺขมฺลํ คนฺตฺวา อตฺตนา
 อตฺตานํ โอวทิตฺ "อหิริก นิลฺลชฺช อิทํ
 นิวาเสตฺวา วิพฺภมิตฺวา ภตฺตี กตฺวา
 ชีวิตฺกามา ชาโต"ติ. ตสฺสเสวํ อตฺตานํ
 โอวทนต์สฺเสว จิตฺตํ ตนฺนาภาวํ คตํ.
 โส นีวตฺติตฺวา ปฺน กติปาหจฺเจยฺน
 อุกฺกณฺจิตฺวา ตเถว อตฺตานํ โอวทิตฺ.
 ปฺนสฺส จิตฺตํ นีวตฺติตฺ. โส อิมินา ว
 นีหาเรณ อุกฺกณฺจิตกาเล ตตฺถ คนฺตฺวา
 อตฺตานํ โอวทิตฺ. อถ นํ ภิกฺขุ ตตฺถ
 อภินฺนํ คจฺจนฺตํ ทิสฺวา "อาวุโส
 นงฺคฺลกุฏฺตเถร กสฺมา เอตฺถ คจฺจนฺตี"ติ
 ปุจฺฉิสฺสุ. โส "อาจฺริยสฺส สนฺติกํ คจฺฉามิ
 ภาณฺเต"ติ วตฺวา กติปาหสฺสเสว อรหตฺตํ
 ปาปฺณิ.

ภิกฺขุ เตน สทฺธี เกพี กโรนฺตา
 อาหํสฺ "อาวุโส นงฺคฺลกุฏฺตเถร ตว
 วิจฺรณฺมคฺโค อวพฺณฺไซ วิย ชาโต,
 อาจฺริยสฺส สนฺติกํ น คจฺฉสิ มณฺเฒ"ติ.

เธออาศัยลาภสักการะ ที่เกิดแต่พระ-
 พุทธเจ้าเลี้ยงชีพ กระสันไม่อาจบรรเทา
 ความกระสันนั้นได้ จึงตกลงใจว่า "บัดนี้
 เราจักไม่มุ่งห่มผ้ากาสายะที่คนมีศรัทธา
 ถวาย เทียวไป" ไปยังโคนต้นไม้โอวาทตน
 ด้วยตนเองว่า "เจ้าคนปราศจากหิริ
 หมดอย่างอายุ ใคร่อยากจะมุ่งผ้าชีร์วนี้
 ลีกไปทำการรับจ้างเลี้ยงชีพ". เมื่อท่าน
 โอวาทตนเช่นนี้ จิตถึงความเบาบาง.
 ท่านกลับมาได้ ๒-๓ วัน ก็กระสันอีก จึง
 สอนตนเช่นนั้น. จิตของท่านกลับได้อีก.
 เวลากระสันท่านไป ณ ที่นั้น โอวาทตน
 โดยท่านเองนี้. ครานั้น ภิกษุทั้งหลาย
 พบท่านไปที่นั่นประจำ จึงถามว่า "ท่าน
 นั่งคลุกกุฎเถระ เหตุไรท่านจึงไปที่นั่น".
 ท่านตอบว่า "ผมไปสำนักอาจารย์ขอรับ"
 ต่อมาอีก ๒-๓ วัน ก็บรรลุอรหัตผล.

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อทำการเยาะเย้ย
 กับท่าน จึงกล่าวว่า "ท่านนั่งคลุกกุฎเถระ
 ทางที่เทียวไปของท่านประหนึ่งไร้ร่องรอย
 ชะรอยท่านจะไม่ไปสำนักอาจารย์อีก".

"อาม ภนุเต, มยํ สํสคฺเค สติ
 อคมิมฺหา, อิทานิ ปน โน สํสคฺโค
 ฉินฺโน, เตน น คจฺจามา"ติ. ตํ
 สุตฺวา ภิกฺขุ "เอส อภฺตํ วตฺวา อณฺเฏ
 พฺยากรโธตี"ติ สตฺถุ ตมตฺถํ อารโจะสุ.
 สตฺถา "อาม ภิกฺขเว มม ปฺตฺโต
 อตฺตนา ว อตฺตานิ โจเทตฺวา
 ปพฺพชิตกิจฺจสฺส มตฺถกํ ปตฺโต"ติ วตฺวา
 ธมฺมํ เทเสนฺโต อีมา คาถา อภาสิ

๓๗๙. "อตฺตนา โจทยตฺตานิ
 ปฏิมํเสตมตฺตนา
 โส อตฺตคฺตฺโต สติมา
 สุขํ ภิกฺขุ วิหาสิ

๓๘๐. อตฺตา हि อตฺตโน นาโถ
 อตฺตา ว อตฺตโน คติ
 ตสฺมา สํยม อตฺตานิ
 อสฺสํ ภาทฺรํ วาณิไซ"ติ.

ตตฺถ โจทยตฺตานนฺติ อตฺตนา ว
 อตฺตานิ โจทย สวรย. ปฏิมํสํติ
 อตฺตนา ว อตฺตานิ ปริวีมฺส. โสติ
 โส ตวํ ภิกฺขุ เอวํ สนฺเต อตฺตนา ว
 คตฺตตฺตาย อตฺตคฺตฺโต อฺปฏฺจิตฺตสฺสตีตฺตาย

พระเถระตอบว่า "อย่างนั้นขอรับ เมื่อมี
 กิเลสเครื่องข้องผมจึงไป แต่บัดนี้ผมตัด
 กิเลสเครื่องข้องได้แล้ว เพราะเหตุนั้น
 ผมจึงไม่ไปอีก". พวกภิกษุฟังคำตบนั้น
 แล้วเข้าใจว่า "ภิกษุนี้พูดคำไม่จริง
 พยากรณ์อรหัตผล" จึงกราบทูลความนั้น
 แต่พระศาสดา. พระศาสดาตรัสว่า "ไซ้
 ภิกษุทั้งหลาย บุตรเราเตือนตนด้วยตนเอง
 ถึงที่สุดกิจบรรพชิตแล้ว" เมื่อทรงแสดง
 ธรรมได้ทรงภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

๓๗๙. "เธอจงตักเตือนตนด้วยตนเอง จง
 พิจารณาตนนั้นด้วยตน ภิกษุ
 เธอนั้นมีสติปกครองตนแล้ว จัก
 อยู่สบาย

๓๘๐. ตนแลเป็นที่พึ่ง เป็นคติของตน
 เพราะฉะนั้น เธอจงสงวนตน
 เหมือนพ่อค้า สงวนม้าตัวเจริญ
 ฉะนั้น".

บรรดาคำเหล่านี้ คำว่า จง
 เตือนตน ความว่า จงตักเตือนตน คือ
 ทำตนให้รู้สึกด้วยตนเอง. คำว่า จง
 พิจารณาตน ได้แก่ ตรวจตราดูตนด้วย
 ตนเอง. คำว่า นั้น ความว่า ภิกษุเธอ

www.dhammadownload.com

สติมา หุตฺวา สพุพฺริยาปถสฺสุ สุขํ
วิหริสฺสสึติ อตฺถโถ.

นาโถติ อวสฺสโย ปติฏฺฐา, โโก
หิ นาโถ ปโร ภเวยฺย, ยสฺมา ประสฺส
อตฺตภาเว ปติฏฺฐาย กุสฺลํ วา กตฺวา
สคฺคปรายเนน มคฺคํ วา ภาเวตฺวา
สจฺฉิกตผลเนน ภวิตฺตํ น สกฺกา, ตสฺมา
“โก หิ นาม ปโร นาโถ ภเวยฺยา”ติ
อตฺถโถ. ตสฺมาติ ยสฺมา อตฺตา ว
อตฺตโน คติ ปติฏฺฐา สรณํ, ตสฺมา
ยถา ภทฺรํ อสฺสาชานียํ ตํ นิสฺสา
ลามํ ปตฺถยฺนฺโต ตสฺส วิสมญฺจานจาร์
ปริจฺฉินฺหิตฺวา ทิวสฺสฺส ติกฺขตฺตํ
นหาเปนฺโต โภเชนฺโต สํยเมติ
ปฏฺิขคฺคติ เอวํ ตฺวํปิ อญฺุปฺปนฺนสฺส
อกุสฺลสฺส อฺุปฺปาทํ นิวาเรนฺโต
สตีสมฺไมเสน อฺุปฺปนฺนํ ปชฺชนฺโต
อตฺตานํ สํยม โคปย. เอวํ สนฺเต
ปจฺมชฺฌมานํ อาทิ กตฺวา โลกิยโลกุตฺตร-
วิเสสํ อธิคฺมิสฺสสึติ อตฺถโถ.

นั้น เมื่อตั้งเตือนพิจารณาตนอยู่อย่างนี้
ชื่อว่า ปกครองตนได้ เพราะปกครอง
ตนเอง ชื่อว่า มีสติ เพราะมีสติตั้งมั่น
จักอยู่สบายทุกอิริยาบถ.

คำว่า เป็นที่พึง ความว่า เป็นที่
อาศัย คือ ที่พำนัก คนอื่นใครเล่าเป็น
ที่พึงได้. เพราะไม่อาจอาศัยอัตภาพ
คนอื่นสร้างกุศลมุ่งสวรรค์ได้ หรือบำเพ็ญ
มรรคทำผลให้แจ้งได้ ฉะนั้น จึงมีอธิบาย
ว่า “คนอื่นใครเล่าเป็นที่พึงได้”. คำว่า
เพราะเหตุ นั้น เป็นต้น ความว่า เพราะ
ตนเป็นคตติ คือที่พำนัก ได้แก่ สรณะ
ของตน, ฉะนั้น เธอจงป้องกันกาเกิดขึ้น
แห่งอกุศลที่ยังไม่เกิด ขจัดอกุศลที่เกิด
แล้ว เพราะหลงลืมสติ ชื่อว่า สงวน
คือปกครองตน เหมือนพอดำม้าอาศัยม้านั้น
ตัวเจริญ คือ ตัวอาชาในย ประารถนา
ลาม กัดกันม้านั้นไม่ให้เที่ยวไปสถานที่ไม่
เหมาะสม ให้อาบน้ำ กินหญ้า วันละ
๓ ครั้ง ชื่อว่า สงวน คือ ประคับประครอง
ฉะนั้น. เมื่อสงวนเช่นนี้ เธอก็จักบรรลุ

คุณวิเศษทั้งโลกิยะทั้งโลกุตระ เริ่มต้นแต่
ปฐมฌาน.

เทศนาวसानะ พหู โสตาปัตติ-
ผลาทินี ปาปุณีสูติ.

เวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก
บรรลุโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

นงคलगูณตเถรวตฺถุ ทสมิ.

เรื่องพระนังคलगูณเถระ เรื่องที่ ๑๐ จบ.

๑๑. วกฤทธิเตรวตถุ

๓๘๑. ปาโมชชพหุโล ภิกขุ
ปสนุโน พุทธศาสนเน
อธิคจฺเฉ ปทํ สนุตํ
สงฺขารูปสมํ สุขํ.

๑๑. เรื่องพระวักกฤทธิเตระ

๓๘๑. ภิกษุ ผู้มากด้วยความปราโมทย์
เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พึง
บรรลुบทอันสงบ ระวังสังขาร
เป็นสุข.

๑๑. วุกกสิตเถรวตฺถุ

ปาโมชฺชพฺพโลติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ
 สตฺถา เวพฺพวเน วิหรนฺโต วุกกสิตเถรํ
 อารพฺภ กเถสิ.

โส กิรายสฺมา สาวตฺถิยํ
 พุราหฺมณฺกุลเ นินฺพพตฺติตฺวา วยปฺปตฺโต
 ปิณฺฑทาย ปวิฏฺฐํ ตถาคตํ ทิสฺวา สตฺถุ
 สรีรสมฺปตฺตี โอลิเกตฺวา สรีรสมฺปตฺติ-
 ทสฺสเนน อติตฺโต, “เอวํ อหํ นิจฺจกัลลํ
 ตถาคตํ ทฏฺฐํ ลภิสฺสามิ”ติ สตฺถุ
 สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา, ยตฺถ จิตฺน
 สกฺกา ทสฺพลํ ปสฺสสิตฺถุ, ตตฺถ จิตฺ
 สชฺฌายกมฺมฏฺจานมนฺสิการาทีนึ ปหาย
 สตฺถารํ โอลิเกนฺโต วิจฺรติ. สตฺถา
 ตสฺส ฌาณปริปากํ อาคเมนฺโต กิณฺจ
 อวตฺวา “อิทานิสฺส ฌาณํ ปริปากํ
 คตฺนุ”ติ ฌตฺวา “กึ เต วุกกสิ อิมินา
 ปุติกาเยน ทิฏฺฐเณ, โย โข วุกกสิ
 ฐมฺมํ ปสฺสติ, โส มํ ปสฺสติ, โย มํ
 ปสฺสติ, โส ฐมฺมํ ปสฺสตี”ติ วตฺวา
 โอวทึ.

๑๑. เรื่องพระวักกलिเถระ

พระศาสดาประทับ ณ พระเวฬุวัน
 ทรงปรารภพระวักกलिเถระ ตรัสพระธรรม
 เทศนาว่า ภิกษุผู้มากด้วยความ
 ปราโมทย์ เป็นต้น.

ทราบว่า ท่านผู้มีอายุนั้น เกิดใน
 ตระกูลพราหมณ์ เมืองสาวัตถี เจริญวัย
 แล้ว เห็นพระตถาคตเสด็จเข้าไป
 บิณฑบาต แลดูพระสรีรสมบัติ พระ
 ศาสดา ไม่อิมใจด้วยการเห็นสรีรสมบัติ
 จึงบรรพชาในสำนักพระศาสดา ด้วย
 หวังว่า “ด้วยอุบายนี้ เราจักได้เห็น
 พระตถาคตตลอดกาลเป็นนิตย์” ยืน ณ
 สถานที่เป็นที่ตนยืน แล้วสามารถเห็น
 พระทศพลได้ ละการสาธยายและ
 มนสิการกัมมัฏฐานเป็นต้น เทียมมองดู
 พระศาสดา. พระศาสดาทรงรอกฎาณ
 ของท่านแก่กล้า จึงไม่ตรัสอะไร ทรง
 ทราบว่า “บัดนี้ญาณของเธอถึงความ
 แก่กล้าแล้ว” จึงตรัสโอวาทว่า “วักกสิ
 ด้วยกายที่เนาเปื่อยอันเธอเฝ้าดูอยู่นี้ จะ
 มีประโยชน์อะไรแก่เธอ, วักกสิคนใดแล

โส เอวํ โอวทิตปิ สตุฏฺฐ ทสฺสนํ
 ปหาย เนว อญฺญตฺถ คนฺตุํ สกฺโกติ.
 อถ นํ สตุฏฺฐา "นายํ ภิกฺขุ สํเวคํ
 อลภิตฺวา พุชฺฌิสฺสตี"ติ อุกฺกุจาย
 วสฺสฺสนายิกาย ราชคหํ คนฺตุวา
 วสฺสฺสนายิกาทิวเส "อเปหิ วกฺกสิ"ติ
 ปณฺนามเต. โส "น มํ สตุฏฺฐา
 อาลปตี"ติ เตมาสํ สตุฏฺฐ สมนฺมุข
 จาตุํ อสฺสโกนฺโต "เก มยฺหํ ชีวิเตน,
 ปพฺพตา อตฺตานิ ปาเตสฺสามิ"ติ
 คิซฺฌณฺฏํ อภิวฺหิ.

สตุฏฺฐา ตสฺส กิลมณฺหาวิ ฌตฺวา
 "อัยํ ภิกฺขุ มม สนฺติกา อสฺสาสํ
 อลภนฺโต มคฺคผลานิ อุนิสฺสยํ
 นาเสยฺยา"ติ อตฺตานิ ทสฺเสตุํ โอภาสํ
 มุญฺจิ. อถสฺส สตุฏฺฐ ทิฏฺฐกาลโต
 ปญฺจาย ตาวมหนฺโตปิ โสโก ปหิยิ.
 สตุฏฺฐา สุกฺขํ ตฬากํ โอเขน ปุเรนฺโต
 วย เถรสฺส พลวปฺปิตฺติปาโมชฺชํ
 อุนฺปาเทตุํ อิมํ คาถมาห

เห็นธรรม, คนนั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ใด
 เห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม".

พระวักกกลินั้น แม้พระศาสดาโอวาท
 อย่างนั้น ก็ไม่อาจจะงดดูพระศาสดาไป
 ที่อื่นได้. ครานั้น พระศาสดาทรงดำริว่า
 "ภิกษุนี้ ไม่ได้ความสังเวชก็จักไม่รู้สำนึก"
 เมื่อใกล้เข้าพรรษาเสด็จไปกรุงราชคฤห์
 วันเข้าพรรษา ทรงขับไล่ท่านว่า "หลีกไป
 วักกกลิ". ท่านคิดว่า "พระศาสดาไม่ทรง
 สนทนากับเรา" ไม่อาจทนอยู่สู้พระพักตร์
 พระศาสดาถึง ๓ เดือน จึงคิดว่า "จะมี
 ประโยชน์อะไร ด้วยชีวิตของเรา เราจัก
 ยังตนให้ตกจากภฺเขา" จึงขึ้นเขาคิซฺฌณฺฏ.

พระศาสดา ทรงทราบที่ท่าน
 ลำบาก ทรงดำริว่า "ภิกษุนี้ไม่ได้รับคำ
 ปลอบโยนจากสำนักเรา จะทำอุปนิสัย
 มรรคผลให้ฉิบหาย" ทรงเปล่งพระรัศมี
 ไปแสดงพระองค์. ต่อมาตั้งแต่ท่านเห็น
 พระศาสดา ความเศร้าโศกแม้ใหญ่
 เพียงนั้นก็หายไป. พระศาสดาเป็น
 ประหนึ่ง นำน้ำใส่สระที่แห้งจนเต็ม เพื่อ
 ยังความปิติและปราโมทย์อันมีกำลัง ให้
 เกิดขึ้นแก่พระเถระจึงตรัสพระคาถานี้ว่า

๓๘๑. “ปาโมชชพหุโล ภิกขุ
 ปสนฺโน พุทฺธสฺสเน
 อธิคฺจฺเฉ ปทํ สนฺตํ
 สงฺขารูปสมํ สุขนฺ”ติ.

ตสฺสตุโถ ปกตียาปิ ปาโมชชพหุโล
 ภิกขุ พุทฺธสฺสเน ปสาทํ โรเปติ, โส
 เอวํ ปสนฺโน พุทฺธสฺสเน “สนฺตํ ปทํ
 สงฺขารูปสมํ สุขนฺ”ติ. ลทฺธนามํ นิพฺพานํ
 อธิคฺจฺเฉยฺยาติ. อิมญฺจึ ปน คาคํ
 วตฺตวา สตฺถา วกฺกิลิตฺเถรสฺส หตฺถํ
 ปสาเรตฺตวา

“เอหิ วกฺกलि มา ภายิ
 โอลิเกหิ ตถาคตํ
 อหนตํ อุทฺธริสฺสสามิ
 ปงฺเก สนฺนํว กุณฺชริ
 เอหิ วกฺกलि มา ภายิ
 โอลิเกหิ ตถาคตํ
 อหนตํ อุทฺธริสฺสสามิ
 ราชุคฺคหิตํว จนฺทิมนฺติ.

อิมมา คาคา อภาสิ. โส “ทสฺสพโล เม
 ทิฏฺฐโ จ ‘เอหิ’ติ จ อวฺหานํ ลทฺธนฺ”ติ

๓๘๑. “ภิกษุ ผู้มากด้วยความปราโมทย์
 เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ฟัง
 บรรลุบทอันสงบ ระวังสังขาร
 เป็นสุข”.

พระคานานัน มีเนื้อความดังนี้ว่า
 ปกติแล้ว ภิกษุมากด้วยความปราโมทย์
 ปลุกความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา,
 ท่านเลื่อมใสเช่นนี้แล้ว ฟังบรรลุพระ
 นิพพานในพุทธศาสนา ซึ่งได้ชื่อว่า
 “บทอันสงบ ระวังสังขาร เป็นสุข”. ก็แล
 พระศาสดาครั้งตรัสพระคานานันแล้ว ทรง
 เหยียดพระหัตถ์ ตรัสพระคานานันแก่พระ
 วักกิลิว่า

“มาเถิด วักกิลิ เธออย่างกลัว จง
 มองดูพระตถาคต เราจักยกเธอ
 ขึ้น เหมือนบุคคลพยุ่งข้างตัวจม
 เปือกตมขึ้น ฉะนั้น มาเถิด วักกิลิ
 เธออย่างกลัว จงมองดูพระตถาคต
 เราจักยกเธอขึ้น เหมือนคนช่วย
 พระจันทร์ที่ถูกราวุจับ ฉะนั้น”.

ท่านยังปิติอันมีกำลังให้เกิดขึ้นว่า “เราได้
 พบพระทศพล ทั้งยังได้คำเรียกว่า

พลปีตี อุปปาเทตฺวา "กฺโต นฺ โข
 คนฺตพฺพนฺ"ติ คมนมคฺคํ อปฺสฺสนฺโต
 ทสฺพลสฺส สมนฺุเข อากาเส อุปฺปติตฺวา
 ปจฺมปาเท ปพฺพเต จิตฺเต ว สตฺถารา
 วุตฺตคานํ อาวชฺเชนฺโต อากาเสเยว ปีตี
 วิกฺขมฺเภาตฺวา สห ปฏฺิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ
 ปตฺวา ตถาคตํ วนฺทมาโน ว โอตริตฺวา
 สตฺถุ สนฺติเก อญฺจาสิ. อถ นํ สตฺถา
 อปรภาเค สทฺธาธิมุตฺตานํ อคฺคญฺจानเ
 จเปสฺสีติ.

วฏฺกฺลิตฺตฺเถรวตฺถุ เอกาทสมํ.

'มาเถิด' จึงคิดว่า "ไปทางไหนดีหนอ"
 ไม่พบทางไป จึงเหาะ ณ เฉพาะ
 พระพักตร์พระศพล เมื่อทำแรกเหยียบ
 ภูเขา ระลึกถึงพระคาถาที่พระศาสดา
 ตรัส ช่มความอิมใจกลางอากาศนั้นแล
 บรรลุพระอรหัตพร้อมปฏิสัมภิตา ถวาย
 บังคมพระศาสดา ได้ลงมายืน ณ สำนัก
 พระศาสดา. ครั้นต่อมา พระศาสดาทรง
 แต่งตั้งท่านในตำแหน่งเลิศกว่าภิกษุผู้
 หลุดพ้นได้เพราะศรัทธา ดังนี้แล.

เรื่องพระวัฏกฺลิตฺเถระ เรื่องที่ ๑๑ จบ.

๑๒. สุ่มนสามเณรวตฺถุ

๓๘๒. โย หเว ททโร ภิกขุ
    ยุณฺชติ พุทฺธสฺสเน
    โส อิมํ โลกํ ปภาเสติ
    อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมฺมา.

๑๒. เรื่องสุมนสามเณร

๓๘๒. ภิกษุยังหนุ่มแน่น พากเพียรใน
    พุทธศาสนา ย่อมทำให้โลกนี้
    สว่างไสว ดุจพระจันทร์พ้นจาก
    หมอก สว่างอยู่ ฉะนั้น.

๑๒. สุนสามเนรวตฺถุ

โย ทเวติ อิมํ ธมฺมเทศนํ สตุถา
ปฺพุพพารามะ วิหฺรณฺโต สุนสามเนรว
อารพฺภ กเถสิ. ตตฺตฺรายํ อณฺุพฺพิทกา.

ปทุมุตตรกาลสมิํ หิ เอโก
กุลปฺตฺโต สตุถาริ จตฺตฺปริสมชฺเฒเอกํ
ภิกขุํ ทิพฺพจกฺขุگانํ อคฺคภูจฺจาเน
จเปเนตฺติ ทิสฺวา ตํ สมฺปตฺติ
ปตฺถยมาเน. สตุถาริ นิมนฺเตตฺวา
สตุถาหิ พุทฺธปฺมุขสุส ภิกฺขุสฺสมสุส
ทานิ ทตฺวา “ภนฺเต อหิปี อนาคเต
เอกสุส พุทฺธสุส สาสเน ทิพฺพจกฺขุگانํ
อคฺโค ภเวยฺยน”ติ ปตฺถนํ จเปสิ.
สตุถา กปฺปสฺตสฺหสุสํ โอลิเกนฺโต ตสุส
ปตฺถนาย สมิชฺฌนฺนากาวิ วิทิตฺวา “อิโต
กปฺปสฺตสฺหสุสมตฺถเก โคตมพุทฺธสุส
สาสเน ทิพฺพจกฺขุگانํ อคฺโค
อนฺุรฺทฺตเถโร นาม ภวิสฺสสิ”ติ
พฺยากาสิ. โส ตํ พฺยากรณํ สุตฺวา
เสว ปตฺตพฺพิ วิย ตํ สมฺปตฺติ
มณฺเณมาเน ปรีนิพฺพุเต สตุถริ ภิกฺขุ
ทิพฺพจกฺขุปริกฺกมฺมิ ปุจฺจิตฺวา สตุตฺตโยชนิกํ

๑๒. เรื่องสุนสามเนร

พระศาสดาประทับ ณ บุพพาราม
ทรงปรารภสุนสามเนร ตรัสพระธรรม
เทศนานี้ว่า ผู้ใด แล เป็นต้น. อณฺุพพิ-
ทกาในเรื่องนั้น ดังต่อไปนี้.

ความพิสดารว่า ในกาลพระพุทธเจ้า
ทรงพระนามว่า ปทุมุตระ กุลบุตรผู้หนึ่ง
เห็นพระศาสดาตั้งภิกษุรูปหนึ่งในตำแหน่ง
เลิศกว่าภิกษุผู้มีทิพยจักขุ ท่ามกลาง
บริษัท ๔ ประรณาสมฺบัติ นั้น จึงนิมนต์
พระศาสดาถวายทานภิกษุสงฆ์ มี
พระพุทธเจ้าเป็นประมุขถึง ๗ วัน ตั้ง
ความปรารภว่า “พระเจ้าข้า ขอ
ข้าพระองค์เลิศกว่าภิกษุผู้มีตาทิพย์ ใน
ศาสนาพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคต”.
พระศาสดาทรงตรวจดูถึงแสนกัป ทรง
ทราบว่าการปรารภของเขาจะสำเร็จ
จึงพยากรณ์ว่า “นับจากภัททกัปนี้ไปอีก
๑๐๐,๐๐๐ กัป ในศาสนาพระพุทธเจ้า
พระนามว่าโคตม เธอจักชื่อว่า
อนฺุรฺทฺตเถระ เลิศกว่าภิกษุผู้ได้ทิพยจักขุ”.
เขาฟังคำพยากรณ์นั้นแล้ว สำคัญสมฺบัติ
นั้นดุจขรรลุในวันพรุ่งนี้, เมื่อพระศาสดา

กาณจนณูปี ปริกขิปิตวา อเนกานิ
 ที่ปรุกขสหสุสานิ กาเรตวา ที่ปปุชั
 กาเรตวา ตโต จโต เทวโลก
 นิพุตเตตวา เทวมนุสเสสุ สตสหสุส-
 กปฺปานิ สัสมิตวา อิมสมิ กปฺเป
 พาราณสียํ ทลิตฺทกุลเ นิพุตโต
 สุมนเสฏฺฐิ นิสฺสาย ตสฺส ตินหารโก
 หุตวา ชีวิทํ กปฺเปสิ. “อนฺนภาโร”ติสฺส
 นามํ อโหสิ. สุมนเสฏฺฐิปี ตสฺมิ นคร
 นิจฺจกาลํ มหาทานํ เทติ.

อถกทิวสํ อฺปริฏฺฐิ นาม
 ปจฺเจกพุทฺโธ คนฺธมาทเน นิโรธ-
 สมาปตฺติโต วุญฺจาย “กสฺส นุ โข
 อนฺคฺคหํ กริสฺสามิ”ติ จินฺเตตวา “อชฺช
 มยา อนฺนการสฺส อนฺคฺคหํ กาดุ
 วุญฺติ, อิทานิ จ โส อฏฺวิโต ตินํ
 อาทาย เคนํ อาคมิสฺสตี”ติ ฅตฺวา
 ปตฺตจิวรมาทาย อิทฺธิยา คนฺตฺวา
 อนฺนการสฺส สมฺมุเข ปจฺจฺญาสฺสิ.
 อนฺนภาโร ตํ ตฺจฺจปตฺตหตฺถํ ทิสฺวา
 “อปี ภานฺเต ภิกฺขุ ลภิตฺถา”ติ ปฺจฺจิตฺวา
 “ลภิสฺสามิ มหาปฺญญา”ติ วุตฺเต,

ปรีนิพพานแล้ว จึงถามพวกภิกษุถึง
 บริกรรมเพื่อได้ทิพยจักขุ ให้ทำต้นโคม
 ประทีปหลายพันต้น ล้อมพระสถูปทอง
 สูงใหญ่ได้ ๗ โยชน์ ให้ทำการบูชาด้วย
 ประทีป จุติจากอัฐภาพนั้นแล้ว เกิดใน
 เทวโลก. ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและ
 มนุษยโลก ๑๐๐,๐๐๐ กัป ในกัปนี้เกิดใน
 ตระกูลคนเข็ญใจกรุงพาราณสี อาศัย
 สุมนเศรษฐี ขนหญ้าให้สุมนเศรษฐีนั้น
 เลี้ยงชีพ. เขามีนามว่า “อันนภาวะ”.
 ฝ่ายสุมนเศรษฐี ถวายมหาทาน
 ตลอดกาลเป็นนิตย์ ในพระนครนั้น.

ภายหลังวันหนึ่ง พระปัจเจกพุทธเจ้า
 นามว่าอปริฏฐะ ออกจากนิโรธสมาบัติ
 ณ ภูเขาคันธมาทน์ คิดว่า “เราจักทำ
 การอนุเคราะห์ใครหนอ” ทราบว่า “วันนี้
 ควรอนุเคราะห์นายอันนภาวะ ชวงนี้เขา
 กำลังขนหญ้า จากดงกลับมาเรื่อน”
 จึงอุ้มบาตรครองจีวรไปด้วยฤทธิ์ ปราบกฏ
 ตรงหน้านายอันนภาวะ. นายอันนภาวะ
 เห็นท่านอุ้มบาตรเปล่า จึงถามว่า
 “ท่านขอรับ ท่านได้ภิกษาบ้างหรือยัง”
 เมื่อท่านตอบว่า “เราจักได้ท่าน
 ผู้มีบุญมาก” จึงเรียนว่า “ท่านผู้เจริญ

“เตนหิ ภนฺเต โถกั อาคเมธา”ติ
 ตินกาหิ ฉทฺเขตฺตวา เวเคน เคหิ
 คนฺตฺวา “ภทฺเท มยฺหิ จปิตภาคภตฺตํ
 อตฺถิ นตฺถิ”ติ ภริยํ ปุจฺฉิตฺวา “อตฺถิ
 สามิ”ติ วุตฺเต; เวเคน ปจฺจาคคนฺตฺวา
 ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปตฺตํ อาทาย “มยฺหิ
 ทาทูกามตาย สติ เทยฺยธมฺโม น
 โหติ, เทยฺยธมฺเม สติ ปฏิกฺคาหกั น
 ลภามิ, อชฺช ปน เม ปฏิกฺคาหโก จ
 ทิฏฺฐโจะ เทยฺยธมฺโม จ อตฺถิ, ลภာ
 วต เม”ติ เคหิ คนฺตฺวา ปตฺเต ภตฺตํ
 ปกฺขิปาเปตฺวา ปจฺจาหริตฺวา ปจฺเจก-
 พุทฺธสฺส หตฺถे ปตฺติฏฺฐาเปตฺวา

“อิมินา ปน ทาเนน
 มา เม ทาลิทฺุทฺธิยํ อหุ
 นตฺถิตฺติ วจันํ นาม
 มา อโหสิ ภเว ภเว

ภนฺเต เอวรฺูปา ทฺุชฺชิวิตา มุจฺเจยฺยํ,
 ‘นตฺถิตฺติ ปทเมว น สฺุณฺเยยฺน’ติ ปตฺถนํ
 จเปสิ. ปจฺเจกพุทฺโธ “เอวํ โหตุ
 มหาปุณฺณวา”ติ อนฺุโมทนํ กตฺวา
 ปกฺกามิ.

ถ้าอย่างนั้นโปรดร่อนน้อยเถิด” ทั้ง
 หาบหญ้า รีบกลับไปร่อน ตามภรรยาว่า
 “นางผู้เจริญ มีภักที่เก็บเพื่อฉันหรือไม่”
 เมื่อนางตอบว่า “มี นาย” จึงรีบกลับมา
 รับบาตร พระปัจเจกพุทธเจ้าไปร่อน
 ด้วยคิดว่า “เมื่อเราอยากถวายไทยธรรม
 กลับไม่มี เมื่อมีไทยธรรมก็ไม่ได้บริจาคหก
 แต่วันนี้เราพบบริจาคหก ทั้งไทยธรรมก็มี
 เป็นลาภของเราหนอ” เทภักลงในบาตร
 นำกลับมาถวายในมือพระปัจเจกพุทธเจ้า
 ตั้งความปรารถนาว่า

“ด้วยทานนี้ ข้าพเจ้าอย่าได้มีความ
 ขัดสน คำว่า ไม่มี อย่าได้มีแก่
 ข้าพเจ้าในภพน้อยใหญ่

ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าพึงพ้นจากการ
 เลี้ยงชีพอย่างผิดเคืองปานนี้, ไม่พึงได้ฟัง
 บทว่า “ไม่มี” เลย. พระปัจเจกพุทธเจ้า
 ทำอนุโมทนาว่า “จงสำเร็จสมปรารถนา
 เถิด ท่านผู้มีบุญ” ดังนี้แล้วหลีกไป.

สุมนเสฏฐิโนปิ ฌตฺเต อธิวตฺถา
เทวดา

เทพดาซึ่งสิงในฉัตรแม่ของสุมนเศรษฐี
กล่าวว่า

“อโห ทานํ ปรมทานํ
อุปริฎฐเ สุปฺปติฎฐิตนฺ”ติ

“น่าชื่นใจจริง ทานอันเป็นทาน
ยอดเยี่ยมอันนายอันนภาระ ตั้งไว้
ดีแล้ว ในพระปัจเจกพุทธเจ้า
พระนามว่า อุปริฎฐะ”

วตฺวา ติกฺขตฺตํ สาธุการํ อทาสิ. อถ
นํ เสฏฐิ “กึ มํ เอตฺตํ กาลํ ทานํ
ททานํ น ปสฺสสี”ติ อห. “นาหํ
ตว ทานํ อารพฺภ สาธุการํ เทมิ,
อนฺนภาเรน ปน อุปริฎฐสฺส
ทินฺนปิณฺฑปาเต ปสฺสิตฺวา มยา เอส
สาธุการो ปวตฺติโต”ติ. โส “อจฺฉริยํ
โก, อหํ เอตฺตํ กาลํ ทานํ เทนฺโต
เทวตํ สาธุการํ ทาเปตฺถํ นาสกฺขิ,
อนฺนภาโร มํ นิสฺสาย ชีวนฺโต
เอกปิณฺฑปาเตเยว สาธุการํ ทาเปสิ,
ตสฺส ทาเน อนฺจฺฉวิกํ กตฺวา ตํ
ปิณฺฑปาตํ มม สนฺตํ กริสฺสามิ”ติ
จินฺเตตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา “อชฺช
ตยา กสฺสจิ ทินฺนนฺ”ติ ปุจฺฉิ. “อาม
สามิ, อุปริฎฐปฺจฺเจกพุทฺธสฺส เม อชฺช

ให้สาธุการ ๓ ครั้ง. ครานั้น เศรษฐีกล่าว
กับเทพดานั้นว่า “ท่านไม่เห็นเราถวาย
ทานตั้งนานแล้วหรือ”. เทพดาตอบว่า
“ข้าพเจ้าไม่ได้ให้สาธุการปรารภทานของ
ท่าน แต่ข้าพเจ้าให้สาธุการนั้นเป็นไป
เพราะเลื่อมใสบิณฑบาตที่นายอันนภาระ
ถวายพระปัจเจกพุทธเจ้า พระนามว่า
อุปริฎฐะ”. เศรษฐีนั้นคิดว่า “น่าอัศจรรย์
จริง ท่านผู้เจริญ เราถวายทานนานเท่านี้
ไม่สามารถให้เทพดาสาธุการได้, ใน
บิณฑบาตคราวเดียว นายอันนภาระซึ่ง
อาศัยเราอยู่ ทำให้เทพดาให้สาธุการได้,
เราจักทำสิ่งที่เหมาะสมในทานของเขา และ
ทำบิณฑบาตนั้นกลับเป็นของเรา”. จึงให้
เรียกเขามาถามว่า “วันนี้ เจ้าให้อะไรแก่
ใครบ้างหรือ”. นายอันนภาระตอบว่า

ภตต์ ทินนุ"ติ.

"หนุท โภ กหาปณิ คเหตุวา เอตัมยหิ ปิณฑปาตึ เทหิ"ติ. "น เทมิสามิ"ติ. โส ยาว สหสฺสึ วฑฺฒสิ. อิตโร สหสฺเสนาปิ น อทาสิ. อถ นํ "โหตุ โภ, ยทิ ปิณฑปาตึ น เทสิ สหสฺสึ คเหตุวา ปตฺตี เม เทหิ"ติ อาห. โส "อยุเยน สทุธิ มนุเตตฺวา ชานิสฺสามิ"ติ เวเคน ปจฺเจกพุทฺธํ สมฺปาปฺณิตฺวา "ภนฺเต สุมนเสฏฺฐิ สหสฺสึ ทตฺวา ตุมหากิ ปิณฑปาเต ปตฺตี ยาจติ, กิ กโรมิ"ติ ปุจฺฉิ.

อถสฺส โส อุมิ อหริ "เสยฺยถาปิ ปณฺทิต กุลสฺติเก คาเม เอกสฺมิ สมเร ทีโป ชาเลยฺย, เสสา อตฺตโน เตเลน วฏฺฐิ เตเมตฺวา คนฺตฺวา ชาลาเปตฺวา คณฺเหยยฺยุ ปุริมทีปสฺส ปภา 'อตฺถิ'ติ วตฺตพฺพา 'นตฺถิ'ติ. "อติเรกตรา ภนฺเต ปภา

"นาย ให้ครับ วันนี้ผมถวายภัตตาหารแก่พระอุปัฏฐกปัจเจกพุทฺธเจ้า".

เศรษฐีกล่าวว่า "เอาเถอะพ่อ เจ้ารับกหาปณะแล้ว ให้บิณฑบาตนั้นแก่ฉันเถิด". นายอन्नมาระตอบว่า 'ให้ไม่ได้ครับนาย'. เศรษฐีนั้นขึ้นราคาให้จนถึง ๑,๐๐๐ นายอन्नมาระไม่ได้ให้แม้ด้วยทรัพย์ ๑,๐๐๐. ครั้งนั้น เศรษฐีกล่าวกับเขาว่า "ช่างเถิดผู้เจริญ ถ้าเจ้าไม่ให้บิณฑบาตก็ถือเอาทรัพย์ ๑,๐๐๐ แล้วให้ส่วนบุญฉันเถิด". เขากล่าวว่า "ผมปรึกษาพระคุณเจ้าก่อนจักรู้ได้" รีบไปทักพระปัจเจกพุทฺธเจ้า เรียนถามว่า "ท่านผู้เจริญ สุมนเศรษฐีให้ทรัพย์ ๑,๐๐๐ แล้วขอส่วนบุญในบิณฑบาตท่าน, ผมจะทำอย่างไร".

ที่นั้น ท่านนำความมาเปรียบเทียบแก่เขาว่า "แม้ฉันใด ท่านผู้เป็นบัณฑิต ประทีปในเรือนหลัง ๑ ใน ๑๐๐ ตระกูล ฟิงลุกโผลงขึ้น, ชนที่เหลือเอาน้ำมันของตนชุบไส้ ไปจุดไฟดวงอื่นให้ลุกโผลงถือเอา, คนจะพูดถึงแสงสว่างประทีปดวงเดิมว่า 'มี' หรือ 'ไม่มี'. นาย

โหดดี"ติ. "เอวเมว ปณฺฑิต อุพฺงฺกยาคุ
 วา โหดุ กฏฺจฺจุกฺกขา วา อตฺตโน
 ปิณฺฑปาเต ปเรสํ ปตฺตี เทนฺตสฺส
 ยตฺตกานํ เทติ, ตตฺตกํ วทฺตมฺติ, ตฺวั
 หิ เอกเมว ปิณฺฑปาตี อทาสี,
 เสฏฺฐิสฺส ปน ปตฺติยา ทินฺนายน เทว
 ปิณฺฑปาตา โหติ, เอกิ ตว, เอกิ
 ตสฺสา"ติ.

โส "สาธฺ ฆนฺเต"ติ ตํ
 อภิวาเทตฺวา เสฏฺฐิสฺส สนฺตีกํ คนฺตฺวา
 "คนฺห สามิ ปตฺตินุ"ติ อาห. "เตนฺหิ
 อิมิ กหาปณฺเ คนฺหา"ติ. "นาหํ
 ปิณฺฑปาตี วิกุกฺกีนามิ. สทฺธาย ตว
 ปตฺตี ทมฺมี"ติ. "ตฺวั สทฺธาย เทสิ,
 สทฺธาย อหํปิ ตว คนฺถํ ปุเชมิ, คนฺห
 ตาต, อิตฺโต ปฏฺจาย จ ปน มา
 สหตฺถา กมฺมํ อกาสิ, วิถิยํ สมฺ
 มาเปตฺวา วสฺ เยน จ เต อตฺถโถ
 โหติ, สพฺพํ มม สนฺตีกา คนฺหาหิ"ติ
 อาห. นิโรธา วุฏฺฐิตสฺส ปน
 ทินฺนปิณฺฑปาโต ตทเหว วิปากํ เทติ,

อํนนภาระตอบว่า "มีแสงสว่างมากกว่า
 ครับ". พระปัจเจกพุทธเจ้ากล่าววว่า
 "ฉันนั้นนั่นแล ท่านผู้เป็นบัณฑิต จะเป็น
 ข้าวยาคุกระบวยหนึ่ง หรือภิกษาทัพพีหนึ่ง
 ก็ตาม, เมื่อคนให้ส่วนบุญในบิณฑบาต
 ของตนแก่คนอื่น, ให้แก่คนมีประมาณ
 เท่าใด บุญมีประมาณเท่านั้น ย่อมเจริญ,
 ท่านได้ให้บิณฑบาตเพียงส่วนเดียว, เมื่อ
 ให้ส่วนบุญแก่เศรษฐี บิณฑบาตกลายเป็น
 เป็น ๒ ส่วน คือ ของท่านส่วนหนึ่ง ของ
 เศรษฐีนั้นส่วนหนึ่ง".

เขารับว่า "ดีละ ท่านผู้เจริญ"
 ไหว้พระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว ไปสำนัก
 เศรษฐีกล่าวว่า "นาย ท่านรับเอาส่วนบุญ
 เกิด". เศรษฐีกล่าวว่า "ถ้าเช่นนั้น
 เจ้าก็รับเอากหาปณะเหล่านี้ไป". นาย
 อํนนภาระตอบว่า "ผมไม่ได้ขาย
 บิณฑบาต ผมให้ส่วนบุญท่านด้วย
 ศรัทธา". เศรษฐีกล่าวว่า "เจ้าให้ด้วย
 ศรัทธา แม้เราบูชาคุณของเจ้า ด้วย
 ศรัทธา รับไปเกิด พ่อ, ก็แล ต่อแต่นี้
 ตัวท่านอย่าทำงานด้วยมือของตนเลย จง
 ปลูกเรือนอยู่ริมถนน ถือเอาสิ่งๆ
 ต้องการทั้งหมดจากสำนักของฉัน". ก็

ตสฺมา ราชานปี ตํ ปวตฺตี สุตฺวา
อนุนนการิ ปกฺโกสาเปตฺวา ปตฺตี
คเหตฺวา มหนตฺ โภคํ ทตฺวา ตสฺส
เสฏฺฐิจฺฉานํ ทาเปสิ.

โส สุมนเสฏฺฐิสฺส สหายโก
หุตฺวา ว ยาวชิวํ ปุณฺณานิ กตฺวา
ตโต จโต เทวโลเก นิพฺพตฺติตฺวา
เทวมนุสฺเสสฺส สัสนฺโต อิมสฺมี
พฺพุตฺตฺปาเท กปิลวตฺถุนคเร อมิโตทนฺสฺส
สกกฺกสฺส เคเห ปฏฺิสนฺธิ คณฺหิ.
“อนฺรุทฺโธ”ติสฺส นามํ กรีสฺสุ. โส
มหานามสกกฺกสฺส กนิฏฺฐภาตา สตฺถุ
จฺพิตฺตํ ปตฺโต ปรมสฺซุมาโล มหาปุณฺโณ
อโหสิ. เอกทิวสํ กิร ฉสฺส ชตฺติเยสฺส
ปุเว ลกฺขํ กตฺวา คุเพหิ กิพฺนฺเตสฺส,
อนฺรุทฺโธ ปราชิตฺโต ปุวานํ อตฺถาย
มาตฺตํ สนฺติกํ ปหิณฺนิ. สว มหนตฺ
สฺวณฺณถาลํ ปุเรตฺวา ปุเว ปหิณฺนิ.
ปุเว ชาทิตฺวา ปุณ กิพฺนฺโต ปราชิตฺโต
ตเถว ปหิณฺนิ.

บิณฑบาตที่ถวายท่าน ผู้ออกจาก
นิโรธสมาบัติให้ผลวันนั้น. เพราะฉะนั้น
แม้พระราชาสดับเรื่องราวนั้น ให้เรียก
นายอันทนการะมา ทรงรับส่วนบุญ
พระราชทานโภคะมากมาย รับสั่งให้
ประทาน ตำแหน่งเศรษฐีแก่เขา.

เขาเป็นเพื่อนสุมนเศรษฐี ทำบุญ
ตลอดชีวิต จุติจากอภัพนั้นแล้ว เกิด
ณ เทวโลก ท่องเที่ยวไปในเทวโลกและ
มนุษย์โลก, พุทฺธฺปาทกาลนี้ ถือปฏิสนธิ
ณ ตำแหน่งเจ้าศากยะ พระนามว่า
อมิตอทนะ นครกบิลพัสดุ์. พระประยูร
ญาติชื่อนานนามกุมารนั้นว่า “อนฺรุทฺธะ”.
พระกุมารเป็นพระกนิฏฺฐภาตาเจ้าศากยะ
นามมหานามะ เป็นโอรสพระเจ้าอาของ
พระศาสดาเป็นสุขุมาลชาติอย่างยิ่ง มี
บุญมาก. ทราบว่า วันหนึ่ง เมื่อกษัตริย์
๖ พระองค์ ใช้ขนมทำคะแนมเล่นขลุบกัน,
เจ้าอนฺรุทฺธะแพ้ จึงส่งข่าวไปสำนักมารดา
เพื่อต้องการขนม. มารดานั้น บรรจฺจฺถาด
ทองคำจนเต็มส่งขนมไปให้. เจ้าอนฺรุทฺธะ
เสวยขนมแล้ว เล่นอีกก็แพ้ ส่ง (ข่าว)
ไปเช่นนั้นเหมือนเดิม.

เอวํ ติกุขตตุํ ปุเวสุ อาหญฺสุ จตฺตเถ.
 วาเร มาตา "อิทานิ ปุวา นตฺถิ"ติ
 ปหิณฺนิ. ตสฺสา วจันํ สุตฺวา "นตฺถิ"ติ
 ปทสฺส อสฺสุตฺปุพฺพตาย "นตฺถิปุวา
 นาม อิทานิ ภวิสฺสนฺตี"ติ สณฺณํ
 กตฺวา "คจฺฉ, นตฺถิปุเว. อาหฺรา"ติ
 เปเสสิ. อถสฺส มาตา "นตฺถิปุเว กิร
 อยฺเย เทธา"ติ วุตฺเต, "มม ปุตฺเตน
 'นตฺถิ'ติ ปทํ อสฺสุตฺปุพฺพํ, กถํ นุ ไช
 ตํ นตฺถิภาวํ ชานาเปยฺยนุ"ติ
 สุวณฺณปาตี โธวิตฺวา อปราย
 สุวณฺณาปาติยา ปฏิกุชฺฌิตฺวา "หนฺน
 ตาต อิมํ มม ปุตฺตสฺส เทหิ"ติ
 ปหิณฺนิ.

ตสฺมี ขณฺเ นครปริคฺคาหกา เทวตา
 "อมุหากํ สามินา อนฺนภารกาเล
 อฺปริฏฺฐจฺปะจกพฺพุทฺธสฺส ภาคภตฺตํ ทตฺวา
 'นตฺถิ'ติ ปทเมว น สุณฺเยยนุ'ติ
 ปตฺถนา จปีตา, สเจ มยํ ตมตฺถํ
 ฌตฺวา อชฺฌนฺเปกฺเขยฺยาม, มุทฺธาปี โน
 สตฺตธา. ผลฺเยยา"ติ จินฺุเตตฺวา
 ทิพฺพปุเวหิ ปาตี ปุริยฺสุ. โส ปุริโส
 ปาตี. อาหฺริตฺวา เตสํ สนฺติเก จเปตฺวา
 วิวริ. เตสํ คนฺุโธ สกฺลนฺครํ ผริ. ปุเว

เมื่อคนนำขนมมาถึง ๓ ครั้ง, ครั้งที่ ๔
 มารดาส่ง(ข่าว)ไปว่า "บัดนี้ ขนมไม่มี".
 เจ้าอนุรุธะสดับคำมารดานั้น สำคัญว่า
 "บัดนี้ จักมีขนมชื่อไม่มี" เพราะตน
 ไม่เคยสดับ บทว่า "ไม่มี" ส่ง(คน)ไป
 โดยสั่งว่า "เจ้าจงไปนำขนมไม่มีมา".
 ครานั้น มารดาพระกุมารนั้นเมื่อคนรับใช้
 ทูลว่า "นัยว่า ขอพระแม่เจ้า จงให้ขนม
 ไม่มี" ทรงดำริว่า "บุตรเราไม่เคยฟัง
 บทว่า 'ไม่มี', เราจะให้เขาทราบว่ามี
 ไม่มีอย่างไรดีหนอ" ทรงล้างถาดทองคำ
 เอาถาดทองคำใบอื่นครอบ ส่งไปว่า
 "เอาเถิดพ่อ จงให้ถาดทองคำนี้แก่บุตร
 เราเถิด".

ขณะนั้น เทพดาผู้รักษาพระนครคิดว่า
 "เจ้าอนุรุธะผู้เป็นนายของพวกเราถวาย
 ภัตตรสวदनแก่พระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า
 อฺปริฏฺฐะแล้วตั้งความปรารถนาว่า 'เรา
 ไม่ฟังได้ฟังบทว่า 'ไม่มี' ในกาลเป็นคณ
 ขนหญ้าชื่ออันนภาระ หากพวกเราทราบ
 ความนั้นแล้วทำเฉย ศีรษะของพวกเรา
 ก็จะแตกเป็น ๗ เสียง" จึงบรรจุนมทิพย์
 เต็มถาด. บุรุษนั้นนำถาดมาวางไว้สำนัก
 เจ้าศากยะเหล่านั้น แล้วเปิดออก. กลิ่น

ปน มุขะ จปิตมตฺเต สตุตฺรสรหณฺนี-
สหสฺสุสานิ ผริตฺวา อฏฺฐาสี.

อนรุทฺโธ จินฺตฺเตสิ “น วต มํ
มณฺเฑ อิตฺโต ปุพฺเพ มาตา ปิยาติ,
น หิ เม อณฺเฑทา ตาย นตฺติปฺวา
นาม ปกุกปุพฺพา”ติ. โส คนฺตฺวา
มาตฺริ เอวมาห “อมฺม นานํ ตว
ปิโย”ติ. “ตาต กิ วเทสิ, มม อกฺขีหิปี
ทหยมํสโตปี ตฺวํ ปิยตโร”ติ. “สจฺจํ
อมฺม ตว ปิโย, กสฺมา มม ปุพฺเพ
เอวรูปํ นตฺติปฺเว นาม น อทาสี”ติ.
สา ตํ ปุริสํ ปุจฺฉิ “ตาต กิณฺจ
ปาตียํ อโหสิ”ติ. “อาม อยฺเย, ปฺวานํ
ปาติ ปริปุณฺณา อโหสิ, น เม
เอวรูปา ทิฏฺฐปุพฺพา”ติ. สา จินฺตฺเตสิ
“ปฺตฺโต เม กตปุณฺเณ, เทวตาหิสฺสุ
ทิพฺพปฺวา ปหิตา ภวิสฺสนฺตี”ติ. โสปี
มาตฺริ อาม “อมฺม น มยา เอวรูปา
ปฺวา ขาทิตปุพฺพา, อิตฺโต ปฏฺฐาย เม
นตฺติปฺวเมว ปเจยฺยาสี”ติ. สา ตโต
ปฏฺฐาย เตน “ปฺเว ขาทิตฺกามาเมหิ”ติ
วุตฺตกาเล สุวณฺณปาตี โธวิตฺวา

ขนมทิพฺพฺยฺเหล่านั้้นตลบทั่วพระนคร. เมื่อ
พอวางขนมไว้ในพระโอษฐ์ ก็ลื่นก็ซ่าน
ไปทางเส้นประสาทรับรส ๗,๐๐๐ ตั้งอยู่
แล้ว.

เจ้าอนรุทระทรงดำริว่า “ก่อนนี้
มารดาเห็นจะไม่ทรงรักเรา เพราะกาลอื่น
ท่านไม่เคยทอดขนมไม่มีให้เรา”. พระกุมาร
นั้นไปทูลมารดาอย่างนี้ว่า “พระมารดา
พระองค์ไม่รักหม่อมฉันหรือ”. พระมารดา
กล่าวว่า “พูดอะไรพ่อ เจ้าเป็นที่รักยิ่ง
นัยน์ตาทั้ง ๒ ข้างบ้าง กว่าเนื้อหัวใจบ้าง
ของเรา”. เจ้าอนรุทระทูลว่า “พระแม่เจ้า
ถ้าพระองค์รักหม่อมฉัน เหตุไฉนกาลก่อน
พระองค์จึงไม่ประทานขนมไม่มีเห็นปานนี้
แก่หม่อมฉัน”. พระนางตรัสถามบุรุษว่า
“พ่อ มีอะไรในถาดหรือ”. บุรุษนั้นทูลว่า
“พระแม่เจ้า มีขนมเต็มถาด ข้าพระองค์
ก็ไม่เคยเห็นขนมเช่นนี้”. พระนางดำริว่า
“บุตรเราทำบุญไว้แล้ว เทพดาจักส่ง
ขนมทิพฺพฺยฺให้บุตรเรานั้น”. ฝ่ายเจ้าอนรุทระ
นั้น ทูลพระมารดาว่า “พระแม่เจ้า
หม่อมฉันไม่เคยกินขนมเห็นปานนี้ แต่
นี้ไป พระองค์พึงทอดเฉพะขนมไม่มีแก่
หม่อมฉัน”. แต่ขึ้นมาเวลาเจ้าอนรุทระนั้น

อัญญา ปาติยา ปฏิภุชิตวา ปิณฑิ.
เทวดา ปาตี ปุเรนติ, เอว โส
อคารมชฎเฒ วสนุโต “นตถิ”ติ ปทสฺส
อตถิ อชานิตวา ทิพฺพปุเวเยว ปริภุชฺชิ.

สตถุ ปน ปริวารตถิ กุลปปฏิ-
ปาฎิยา สากิยกุมารेषุ ปพฺพชนฺเตสุ,
มหานาเมเน สกุเกเน “ตาท อมหากิ
กุลเ โกจิ ปพฺพชิตโต นตถิ, ตยา วา
ปพฺพชิตพฺพิ มยา วา”ติ วุตฺเต, โส
อาห “อหิ อติสุชฺชมาโล ปพฺพชิตุ น
สกุชิสฺสามิ”ติ. “เตเนหิ กมฺมํ อคฺคณฺห,
อิหิ ปพฺพชิสฺสามิ”ติ. “โก เอส
กมฺมนฺโต นามา”ติ. โส หิ ภตฺตสฺส
อญฺจานปี น ชานาติ, กมฺมนฺตํ กิเมว
ชานิสฺสติ, ตสฺมา เอวมาห. เอกทิวสํ
หิ อนฺรุทฺโธ ภาทฺทิโย กิมิโล”ติ ตโย
ชนา “ภตฺตํ นาม กหิ อญฺจาติ”ติ
มนฺตยีสฺ. เตสฺ กิมิโล “โกญฺเจสฺ
อญฺจาติ”ติ. อาห.

ทูลว่า “ประสงค์จะบริโภคขนม” พระนาง
ก็ล้างถาดทองคำเอาใบอื่นครอบส่งไป.
เทพดาใส่ถาดจนเต็ม. พระกุมารนั้นอยู่
ท่ามกลางวัง ไม่เข้าใจความของบทว่า
“ไม่มี” เสวยแต่ขนมทิพย์เท่านั้น.

เมื่อพระกุมารเจ้าศากยะผนวชตาม
ลำดับตระกูล เพื่อเป็นบริวารพระศาสดา,
เมื่อเจ้ามหานามศากยะตรัสว่า “พ่อ
ตระกูลพวกเราไม่มีใครบวชเลย เธอควรว
บวชดีหรือฉันควรวบวชดี” เจ้าอนรุทระ
ตรัสว่า “หม่อมฉันเป็นสุขุมาลชาติ ไม่
สามารถบวชได้”. เจ้ามหานามะนั้น
ตรัสว่า “ถ้ากระนั้นเธอต้องเรียนรู้เรื่องงาน
ฉันจักบวชเอง”. เจ้าอนรุทระตรัสว่า
“ชื่อว่าการงานนี้เป็นอย่างไร”. จริงอยู่
เจ้าอนรุทระนั้นไม่ทราบแม้ที่เกิดภักดิ์ จัก
ทราบเรื่องการงานได้อย่างไร, ฉะนั้น จึง
ตรัสอย่างนี้. วันหนึ่งชนทั้ง ๓ คือ
อนรุทระ ภัททียะ กิมิละ ปรึกษากันว่า
“ชื่อว่าภักดิ์เกิดที่ไหน”. บรรดาเจ้าศากยะ
ทั้ง ๓ นั้น เจ้ากิมิละตรัสว่า “ภักดิ์เกิด
ในฉาง”.

โส กิเรกทิวสํ วีหี โภฏฐมฺหิ ปกฺขิปนฺเต
 อทฺทส, ตสฺมา “โภฏฐเ ภตฺตํ
 อฺปฺปชฺชตี”ติ สลฺภณาย เอวมาห. อถ
 นํ ภทฺทิโย “ตฺวํ น ชานาสี”ติ
 วตฺวา “ภตฺตํ นาม อุกฺขลียํ อฏฺฐาตี”ติ
 อห. โส กิเรกทิวสํ อุกฺขลิตฺโต ภตฺตํ
 วทฺเตนฺตํ ทิสฺวา “เอตฺถเวตฺตํ
 อฺปฺปชฺชตี”ติ สลฺภณมกาสี, ตสฺมา
 เอวมาห. อนฺรุทฺโธ เต “อฺโปกฺปิ ตฺเมห
 น ชานาถา”ติ วตฺวา “รัตนฺพฺเพธมกฺุลา
 มหาสฺวณฺณปาตียํ ภตฺตํ อฏฺฐาตี”ติ
 อห. เตน กิร เนว วีหี โภฏฐนฺต
 น ภตฺตํ ปจฺนตฺวา ทิฏฺฐปฺพุพา.

สฺวณฺณปาตียํ วทฺเตนฺตฺวา ปฺรโต
 จฺปิตภตฺตเมว ปสฺสตี, ตสฺมา “ปาตียเ
 ภตฺตํ อฺปฺปชฺชตี”ติ สลฺภณมกาสี, ตสฺมา
 เอวมาห. เอวํ ภตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
 อชานนฺโต มหาปฺญฺโย กฺุลปฺตฺโต
 กมฺมฺนฺเต ก็ ชานิสฺสตี.

โส “เอหิ โข เต อนฺรุทฺธ
 ฆราวาสตฺถิ อนฺรุทฺธาสิสฺสามิ, ปจฺม
 เขตฺตํ กสฺสเปตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต

ทราบวา วันหนึ่งเจ้ากิมิฉะนั้นเห็นคน
 ขนข้าวเปลือกใส่ฉาง ฉะนั้น จึงตรัส
 อย่างนี้ ด้วยสำคัญว่า “ภัดเกิดในฉาง”.
 ครานั้น เจ้าภักทียะกล่าวกับเจ้ากิมิฉะนั้น
 ว่า “ท่านยังไม่ทราบ” ตรัสว่า “ธรรมดา
 ภัดเกิดในหม้อข้าว”. ได้ยินว่า วันหนึ่ง
 เจ้าภักทียะนั้นเห็นคนคดข้าวจากหม้อ ก็
 สำคัญว่า “ภัดนั้นเกิดในหม้อนั้นนั่นเอง”.
 ฉะนั้น จึงตรัสอย่างนั้น. เจ้าอนฺรุทฺธ
 กล่าวกับเจ้าศากยะทั้ง ๒ นั้นว่า “ท่านแม้
 ทั้ง ๒ ก็ไม่ทราบ” แล้วตรัสว่า “ภัดเกิด
 ในถาดทองคำใบใหญ่ สูงศอกกำมือ”.
 ทราบว่า ท่านไม่เคยเห็นคนตำข้าวเปลือก
 ไม่เคยเห็นคนหุงภัด.

ท่านเห็นแต่ภัดที่ คคนคดวางไว้ในถาด
 ทองคำข้างหน้าเท่านั้น, ฉะนั้น ท่านจึง
 สำคัญว่า “ภัดเกิดในถาดเท่านั้น”,
 เหตุนั้นจึงตรัสเช่นนี้. กุลบุตรมีบุญมาก
 ไม่รู้ที่เกิดภัดอย่างนี้ จะไปรู้การงานได้
 อย่างไร.

เจ้าอนฺรุทฺธะนั้นสดับว่า การงานซึ่ง
 เจ้าพีตรัสบอกโดยนัยมีว่า “มาเถิด
 อนฺรุทฺธะ จันจักสอนเพื่อการอยู่ครองเรือน

ภาตรา วุตตานัน กมนนุตานัน
 อปริยนุตภาวี สุตวา "น เม ฆราวาเสณ
 อตุโธ"ติ มาตรี อาปุจจิตวา
 ภาททียปมุเขหิ ปญจหิ สากิยกุมารเวหิ
 สหุธิ นิภุมิตวา อนุปิยมพวเน สตุถาริ
 อุปสงกมิตวา ปพุพชิตวา จ
 ปน สมมาปฏิปทํ ปฏิปนุโน อนุปุพเพน
 ติสุโส วิชชา สจจิกิตวา ทิพเพน
 จกขุณา เอกาสเน นิสินุโน ว หตุถตเล
 จปีตอามลกานิ วิย สหสฺสโลกธาตฺโย
 โอลอกนสมตฺโต หุตวา

แก่เธอ ครั้งแรกต้องไถนาเป็นต้น" ไม่มี
 ที่สิ้นสุด จึงทูลลาพระมารดาว่า
 "หม่อมฉัน ไม่ต้องการอยู่ครองเรือน"
 เสด็จออกไปพร้อมกับกุมารศากยะ ๕
 พระองค์ มีเจ้าภักทียะเป็นประมุข เฝ้า
 พระศาสดาที่อนุปิยอัมพวัน ทรงผนวช
 แล้ว ก็แล เจ้าอนุรุทธะครั้งผนวชแล้ว
 ปฏิบัติชอบ ทำวิชา ๓ ให้แจ้งโดยลำดับ
 นั่งบนอาสนะเดียว สามารถเล็งดูโลกธาตุ
 ๑,๐๐๐ โลกธาตุ ด้วยทิพยจักขุ ดุจ
 มองดูผลมะขามป้อมที่วางไว้บนฝ่ามือ
 ฉะนั้น จึงเปล่งอุทานขึ้นว่า

"ปุพฺเพนิวาสํ ชานามิ
 ทิพฺพจกฺขุ วิโสธิตํ
 เตวิชฺโช อิทฺธิปตฺโตมฺหิ
 กตํ พุทฺธสฺส สาสนฺนํ"ติ

"เราระลึกถึงขั้นนี้ อันอาศัยอยู่ใน
 กาลก่อน เราชำระทิพยจักขุแล้ว
 เราได้วิชา ๓ บรรลุฤทธิ์ ทำตาม
 คำสอนพระพุทธเจ้า"

อุทานัน อุทาเนตฺวา "กิณฺณุ โข กตฺวา
 อัย สมฺปตฺติ เม ลทฺธา"ติ โอลิเกนฺโต
 "ปทุมุตฺตรปาทฺมุเล ปตฺถนํ จเปสิณฺ"ติ
 ฅตฺวา ปุณ "สํสาเว สํสรฺนฺโต อสฺสกฺสมิ
 นาม กาลे พาราณสียํ สุนนเสฏฺฐิ
 นิสฺสาย ชีวนฺโต อนฺนภาโร นาม
 อโหสิณฺ"ติ ฅตฺวา

พิจารณาดูว่า "เราทำกรรมอะไรหนอ จึง
 ได้สมบัตินี้" ได้ทราบว่ "เราตั้งความ
 ปรรารถนาไว้แทบบาทมูลพระพุทธเจ้า
 พระนามว่า ปทุมุตตระ" ทราบอีกว่
 "กาลนั้น เราท่องเที่ยวไปในสงสาร
 อาศัยสุนนเศรษฐี เมืองพาราณสีเลี้ยงชีพ
 มีชื่อว่าอันนภาวะ" กล่าวว่

“อนุนภาโร ปุเร อาสี
 ทลิตฺโท ตินหารโก
 ปิณฑปาโต มยา ทินฺโน
 อุปริฏฺฐสฺส ยสฺสฺสโน”ติ

อาห. อถสฺส เอตทโหสิ “โย โส
 ตทา มยา อุปริฏฺฐสฺส ทินฺนปิณฑ-
 ปาโต กหาปณฺเ ทตุวา ปตฺตี
 อคฺคเหสิ มม สหายโก สุมฺนเสฏฺฐี,
 กหิ นุ โข โส เอตฺรหิ นิพฺพตฺโต”ติ.

อถ นั “วิชฺฐมาฏฺวิยํ ปพฺพตปาเท
 มุณฑนิกโม นาม อตฺถิ, ตตฺถ
 มหามุณฑสฺส นาม อุปาสกสฺส
 มหาสุมฺโน จุฬสุมฺโนติ เทว ปุตฺตา,
 เตสุ โส จุฬสุมฺโน หุตฺวา นิพฺพตฺโต”ติ
 อทฺทส. ทิสฺวา จ ปน จินฺเตสิ “อตฺถิ
 นุ โข ตตฺถ มยิ คเต อุปการโก
 นตฺถิ”ติ. โส อุปธาเรตุวา อิมิ อทฺทส
 “โส ตตฺถ มยิ คเต สตฺตวสฺสโก ว
 นิภฺขมิตฺวา ปพฺพชิสฺสตี, ชุรคฺเคเยว จ
 อรหตฺตํ ปาปฺนิสฺสตี”ติ. ทิสฺวา จ
 ปน อุปกฏฺฐเ อนฺุตวสฺสเ อากาเสน
 คนฺตุวา คามทฺวาเร โอตฺริ. มหามุณฑิ
 ปน อุปาสโก เถรสฺส ปุพฺเพปิ

“กาลก่อน เราเป็นคนเข้ญใจชน
 หน้่า ชื่อ อันนภาระ ถวาย
 บิณฑบาต แก่อุปริฏฐปัจเจก-
 พุทธเจ้าผู้มียศ”.

ครานั้น ท่านมีความปริวิตกนี้ว่า “สุมน-
 เศรษฐี สหายเราให้กหาปณะแล้ว รับเอา
 ส่วนบุญจากบิณฑบาตซึ่งเราถวายพระ
 อุปริฏฐปัจเจกพุทธเจ้าในครั้งนั้น, บัดนี้
 เกิดที่ไหนหนอ”.

ที่นั้น ท่านเล็งเห็นเศรษฐีนั้นว่า “บ้านชื่อ
 มุณฑนิกม มีอยู่ที่เชิงเขาใกล้ดงที่ถูก
 ไฟไหม้ อุบาสกชื่อมหามุณฑะ ใน
 มุณฑนิกมนี้มีบุตร ๒ คน คือ มหาสุมนะ
 จุฬสุมนะ บรรดาบุตร ๒ คนนั้น สุมน-
 เศรษฐีนั้นเกิดเป็นจุฬสุมนะ” ก็แลครั้น
 เห็นแล้ว คิดว่า “เมื่อเราไปที่นั้น จะมี
 อุปการะหรือไม่หนอ”. ท่านใคร่ครวญก็ได้
 เห็นเหตุนี้ว่า “เมื่อเราไปที่นั้น จุฬสุมนะ
 นั้นอายุ ๗ ขวบ จักออกบวชและจักบรรลุ
 อรหัตผล เวลาปลงผมเสร็จนั่นเอง”. ก็แล
 ท่านครั้นเห็นแล้ว เมื่อภายในพรรษาใกล้
 เข้ามาแล้ว เหาะไปลงใกล้ประตูบ้าน.
 แม้สมัยก่อน มหามุณฑอุบาสก ก็คุ่นเคย

วิสุทธานิโกเอว. โส เถรํ ปิณฑุชปาตกาเล
 จีวรํ ปารุปนุตํ ทิสฺวา ปุตฺตํ มหาสุมนํ
 อาห “ตาด อโย โอนุรุทฺตเถโร
 อาคโต. ยาวสุส อญฺโอบ โกจิ ปตฺตํ
 น คณฺหติ, ตาวสุส คณฺตุวา ปตฺตํ
 คณฺห; อาสนํ ปญฺญาเปสฺสามิ”ติ. โส
 ตถา อกาสิ. อุปาสโก เถรํ อนุโต
 นิเวสเน สกุกจํ ปริวิสิตฺวา เตมาส์
 วสนตฺถาย ปฏฺิณฺณํ คณฺหิ. เถโร
 อธิวาเสสิ.

อด นํ เอกทิวส์ ปฏฺิขคฺคฺนฺโต
 วย เตมาส์ ปฏฺิขคฺคิตฺวา มหาปวารณาย
 ติจีวรญฺเจว คุพฺเตลตณฺฑุลาทีนํ จ
 อหริตฺวา เถรสฺส ปาทมุเล จเปตฺวา
 “คณฺหถ ฆนฺเต”ติ อาห. “อลํ อุปาสก
 น เม อิมินา อตฺถิ”ติ. “ฆนฺเต
 วสุทฺธาวิสิทฺถาโก นามสฺส คณฺหถ
 นนฺ”ติ. “อลํ อุปาสกา”ติ. “กิมตฺถํ น
 คณฺหถ ฆนฺเต”ติ. “มยฺหิ สนฺติเก
 กปฺปิยการโก สามเณโรปิ นตฺถิ”ติ.
 “เตนหิ ฆนฺเต มม ปุตฺโต มหาสุมน
 สามเณโร ภวิสฺสตี”ติ. “น เม อุปาสก
 มหาสุมนเนน อตฺถิ”ติ. “เตนหิ ฆนฺเต
 จุฬสุมนํ ปพฺพาเซธา”ติ. เถโร “สาธู”ติ

กับพระเถระ. เขาเห็นพระเถระครองจีวร
 เวลาบิณฑบาต จึงกล่าวกับบุตร
 มหาสุมนะว่า “พ่อ พระคุณเจ้าอนุรุทธะ
 มาแล้ว เจ้าจงไปรับบาตรท่านให้ทันเวลา
 ที่ใคร ๆ อื่นยังไม่รับบาตรท่านไป พ่อจัก
 ให้เขาปุ้อาสนะไว้”. มหาสุมนะนั้นได้ทำ
 ตามนั้น. อุบาสกอ้างคาสพระเถระโดย
 ความเคารพภายในเรือน รับปฏิญญา
 เพื่ออยู่จำพรรษาตลอดไตรมาส. พระเถระ
 รับนิมนต์แล้ว.

ครานั้น อุบาสกปฏิบัติพระเถระ
 นั้น ๓ เดือน เหมือนปฏิบัติวันเดียว วัน
 มหาปวารณา ได้นำไตรจีวร น้ำอ้อย
 น้ำมันและข้าวสารเป็นต้น มาวางไว้ใกล้
 เท้าพระเถระ เรียนว่า “โปรดรับไว้เถิด
 ครับ”. พระเถระกล่าวว่า “อย่าเลย
 อุบาสก อาตมาไม่ต้องการวัตถุนี้”.
 อุบาสกกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ นี่ชื่อว่า
 ลามกเกิดแต่ผู้จำพรรษา พระคุณเจ้า
 รับลามกนั้นไว้เถิด”. พระเถระตอบว่า
 “อย่าเลย อุบาสก”. อุบาสกถามว่า
 “ท่านไม่รับเพื่ออะไรล่ะครับ”. พระเถระ
 ตอบว่า “สำนักอาตมาไม่มีแม้สามเณร
 กัปปิยการก”. อุบาสกกล่าวว่า “ท่าน

สมุปฺปิจฺฉิตฺวา จุฬฺสุมณฺี ปพฺพาเชสิ.
 โส ชุรคฺเคเยว อรหตฺตํ ปาปฺณิ. เถโร
 เตน สทฺธิ อทฺตมาสมตฺตํ ตตฺถ
 วสิตฺวา "สตฺถารํ ปสฺสิสฺสามา"ติ ตสฺส
 ฅาตเก อาปฺุฉิตฺวา อากาเสน คนฺตุวา
 หิมวันตปฺุประเทศ อรณฺญกฺฎิกายํ โอตริ.

เถโร ปน ปกตียาปี อารทฺธ-
 วิริโย, ตสฺส ตตฺถ ปุพฺพชฺรตฺตาปรรตฺตํ
 จงฺกมฺนตสฺส อุตฺรวาโต สมฺภูจฺหิ. อถ
 นํ กิลนฺตรูปํ ทิสฺวา สามเณโร ปุจฺฉิ
 "ภนฺเต กิ โว รุชฺชตี"ติ. "อุตฺรวาโต
 เม สมฺภูจฺหิต"ติ. "อณฺุณททาปี สมฺภูจฺฉิต-
 ปุพฺโพ ภาณฺเต"ติ. อาห. "อาม
 อาวุโส"ติ. "เกน ฆาสุกํ โหติ ภาณฺเต"ติ.
 "อโนตตฺตโต ปานีเย ลทฺเธ ฆาสุ
 โหติ อาวุโส"ติ. "เตนฺหิ ภาณฺเต
 อามรามี"ติ. "สทฺธิสฺสสิ สามเณรา"ติ.
 "อาม ภาณฺเต"ติ. "เตนฺหิ อโนตตฺเต

ผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้น มหาสุมนะบุตรผม
 จักบวชเป็นสามเณร". พระเถระตอบว่า
 "อาตมาไม่ต้องการมหาสุมนะ". อุบาสก
 กล่าวว่า "ท่านผู้เจริญ เช่นนั้น บวชให้
 จุฬสุมนะเถิด". พระเถระรับว่า "ดีละ"
 บวชให้จุฬสุมนะ. เวลาปลงผมเสร็จ เธอ
 ก็บรรลุอรหัตผล. พระเถระอยู่ที่นั่นกับ
 จุฬสุมนสามเณรนั้น ประมาณกึ่งเดือน
 ลาพวกญาติเธอว่า "จักเข้าเฝ้าพระ
 ศาสดา" เหาะไปลง ณ กระท่อมกลางป่า
 หิมวันตประเทศ.

แม้ตามปกติ พระเถระชอบปรารภ
 ความเพียร, คืบแรกและคืบต่อมา เมื่อ
 ท่านจงกรม ณ ที่นั้น ลมในท้องตั้งขึ้น.
 ครานั้น สามเณรเห็นท่านลำบาก จึง
 เรียนถามว่า "ท่านครับ โรคอะไร
 เสียดแทงท่าน". พระเถระตอบว่า "ลม
 ในท้องเกิดขึ้นแก่ผม" สามเณรถามว่า
 "แม้เวลาอื่น ลมในท้องเคยเกิดขึ้นไหม
 ครับ. พระเถระตอบว่า "เคย ผู้มีอายุ".
 สามเณรถามว่า "ความผาสุกมีเพราะ
 อะไรครับ". พระเถระตอบว่า "ผู้มีอายุ
 เมื่อฉันได้ดื่มน้ำจากสระอนินดาต ความ

ปุณณโก^๑ นาม นาคราชา มัม ชานาติ,
ตสฺส อัจฉิตฺตวา เมสฺสชฺชตฺถาย เอกํ
ปานียวารกํ อหารา"ติ. โส "สาธู"ติ
อุปชฺฌายํ วนฺทิตฺวา เวหาสํ
อพฺภุคฺคณฺตฺวา ปญฺจโยชนสฺตํ จานํ
อคมาสิ.

ตีทิวสํ ปน นาคราชา นาคนาฏกปริวุโต
อุทกกีฬิ กิฬิตฺตกาโม โหติ. โส สามเณรํ
คจฺจนฺตํ ทิสฺวา ว กุชฺฌมิ "อัย
มฺนุชฺชกสมฺโน อตฺตโน ปาทปัสฺสุ มม
มตฺถเก โอิกิรฺนฺโต วิจฺรติ, อโนตฺตฺตโต
ปานียตฺถาย อาคโต ภวิสฺสติ,
นทานิสฺส ปานียํ ทสฺสามี"ติ
ปญฺญาสโยชนิกํ อโนตฺตฺตทหํ
มหาปาติยา อุกฺขลึ ปิทนฺนฺโต วิย
ผณฺน ปิทหิตฺวา นิปฺชฺชิ. สามเณโร
นาคราชาสฺส อาการํ โอลิเกตฺวา ว
"กฺุทฺโธ อยนฺ"ติ ญตฺวา อิมํ คาถมาห

ผาสฺกยํอมมี". สามเณรกล่าวว่
"ถ้าอย่างนั้น ท่านครับผมจะนำมาถวาย".
พระเถระถามว่า "เธออาจ หรือ
สามเณร". สามเณรตอบว่า "อาจ
ครับ". พระเถระกล่าวว่า "ถ้าอย่างนั้น
นาคราชาชื่อว่า ปุณณกะ ในสระอโนดาต
รู้จักผม เธอบอกนาคราชนั้นแล้ว
นำหม้อน้ำดื่มมาปรงยาหม้อ ๑". เธอรับว่า
"ดีละ" ให้อุปัชฌาย์แล้ว เหาะไป
ไกลถึงที่ ๕๐๐ โยชน์.

ก็วันนั้น นาคราชมีนาคนักฟ้อนแวดล้อม
ประสงค์จะเล่นน้ำ. นาคราชนั้นเห็น
สามเณรเหาะไป ก็โกรธว่า "สมณะไล่นี
เที่ยวไปรยฝุ่นทำลงบนกระหม่อมเรา คง
จักมาเพื่อต้องการน้ำดื่มจากสระอโนดาต
บัดนี้ เราจะไม่ให้ น้ำดื่มแก่เธอ" นอนแผ่
พังกพานปิดสระอโนดาตกว้าง ๕๐ โยชน์ไว้
ดุจคนใช้ถาดใหญ่ ปิดหม้อข้าว ฉะนั้น.
สามเณรพอแลดูอาการนาคราชนั้น ก็
ทราบว่ "นาคราชนี้โกรธ" จึงกล่าว
คาถานี้ว่

^๑ ฉ. ปนฺนโค.

“สุโณหิ เม นาคราชา
 อุกุคเตช มหพพล
 เทหิ เม ปาณียชฏ์
 เภสชชตุมหิ อาคโต”ติ.

ตี สุตฺวา นาคราชา อิมิ
 คาถมาห

“ปุรตฺถิมสมิ ทิสภาคา
 คงคา นาม มหานที
 มหาสมุทฺทํ อปุเปติ,
 ตโต ตฺวํ ปาณียํ หรา”ติ.

ตี สุตฺวา สามเณโร “อัย
 นาคราชา อตฺตโน อิจฺฉาย น ทสฺสติ,
 อหํ พลการ์ กตฺวา มหานุกาวิ
 ชานาเปตฺวา อิมิ อภิวิตฺถา ว ปาณีย
 คณฺหิสฺสามิ”ติ จินฺตเตตฺวา “มหาราช
 อฺปชฺชมาโย มํ อโนตตฺตโต ว ปาณีย
 อาหาราเปติ, เตนาหํ อิทเมว หริสฺสามิ,
 อเปหิ มา มํ วาเรหิ”ติ วตฺวา อิมิ
 คาถมาห

“อิโต ว ปาณียํ หาสฺสํ
 อิมินา วมฺหิ อตฺถิโก,
 ยทิ เต ทามพลํ อตฺถิ,
 นาคราชา นิวารยา”ติ.

“นาคราชาผู้มีเดชกล้า มีกำลังมาก
 จงฟัง (คำ) อาตมา จงให้หม้อน้ำ
 แก้อาตมา อาตมา มาเพื่อ
 ต้องการน้ำประคบยา”.

นาคราชฟังคานั้นแล้ว กล่าว
 คาถานี้ว่า

“แม่น้ำใหญ่ชื่อว่าคงคา ณ ทิศ
 บุรพา ซึ่งไหลสู่มหาสมุทร ท่าน
 จงนำน้ำดื่ม จากแม่น้ำใหญ่นั้น
 ไปเถิด”.

สามเณรฟังคานั้นแล้ว คิดว่า
 “พญานาคนี้ จักไม่ให้ตามความปรารถนา
 ของตน เราจักทำผลการให้อาณูภาพ
 มากแล้วข่มนาคราชนี้ นำน้ำดื่มไป”
 กล่าววว่า “มหาราช พระอุปัชฌาย์ให้
 อาตมานำน้ำมาจากสระอนินดาตเท่านั้น
 เหตุนั้น ข้าพเจ้าต้องนำน้ำนี้ไปเท่านั้น
 หลีกไปเสียอย่าห้ามอาตมาเลย” กล่าว
 คาถานี้ว่า

“อาตมา ต้องนำน้ำดื่มไปจากสระ
 อนินดาตนี้เท่านั้น ต้องการด้วย
 น้ำดื่มนี้เท่านั้น ถ้าท่านมีเรียวแรง
 กำลังก็ขัดขวางเถิด นาคราช”.

อถ นั นาคราชา อาห

“สามเณร สเจ อตถิ

ตว วิกุกมโปริส,

อภินนุทามิ เต วาจ,

หรัสสุ ปานียั มมา”ติ.

อถ นั สามเณโร “เอวั มหาราช
 หารามิ”ติ วตุวา “ยทิ สกุกิณุโต
 หาราหิ”ติ วตุเต, “เตนหิ สุกุจ
 ชานสุสุ”ติ ดิกุขตตุ ปฎิณฺณ คเหตุวา
 “พุทธศาสนสุส อานุภาวํ ทสเสตวา
 มยา ปานียั หริตุ วฎุฎิ”ติ จินุเตตวา
 อากาสฎุจเทวดานั ตาว สนุติกั
 อคมาสิ. ตา อาคนตุวา วนุทิตวา “กั
 ภนุเต”ติ วตุวา อฎุจสุ. “เอกตสมึ
 อโนตตตททปิฎุเจ ปุณฺณกนาครญญา
 สทุธิ มม สงคาโม ภวิสสุติ, ตตถ
 คนตุวา ชยปราชยั โอลิเกถา”ติ อาห.
 โส เอเตเนว นีหาเรน จตุตาโร
 โลกปาเล สกุกสุยามสนุติตปรมิมิต-
 วสวตติ จ อุปสงุมิตวา ตมตถั
 อาโรเจสิ. ตโต ปรี ปฎิปาฎิยา ยาว
 พุรหุมโลกา คนตุวา ตตถ ตตถ
 พุรหุเมหิ อาคนตุวา วนุทิตวา จิตะหิ

คราวนั้น พญานาคกล่าวกับเธอว่า

“สามเณร ถ้าท่านกล้าหาญอย่าง
 ลูกผู้ชาย ข้าพเจ้าชอบใจคำพูด
 ท่าน จงนำน้ำดื่มของเราไปเถิด”.

ลำดับนั้น สามเณรตอบพญานาค
 นั้นว่า “มหาราช อาตมาจักนำไปอย่างนี้”
 เมื่อพญานาคกล่าวว่า “ถ้าท่านสามารถ
 ก็นำไปเถิด” รับปฏิญญาถึง ๓ ครั้งว่า
 “ถ้าเช่นนั้น จงรู้เอาเองเถิด” คิดว่า
 “เราควรแสดงอานุภาพแห่งพุทธศาสนา
 แล้วนำไป ” จึงไปสำนักอากาศฎุจ-
 เทพดาก่อน. เทพดาเหล่านั้น มาไหว้แล้ว
 กล่าวว่า “อะไรกันครับ” พากันยืนอยู่.
 สามเณรกล่าวว่า “อาตมากับปุณณก-
 นาคราชา จักมีสงครามกันที่หลังสระ
 อโนดาตนั้น ท่านไปดูความชนะและ
 พ่ายแพ้ที่นั่นเถิด”. ทำนองเดียวกันนั่นเอง
 สามเณรนั้น ก็เข้าไปหาท้าวมหาโลกบาลทั้ง
 ๔ คือท้าวกัสสะ ท้าวสุยาม ท้าวสันดุสิต
 และท้าวมิตตวสวัตติ บอกเรื่องนั้น.
 ต่อจากนั้น สามเณรไปโดยลำดับจนถึง
 พรหมโลก อันพรหมในที่นั้น ๆ ยืนไหว้

“กั ฆนเต”ติ ปุณฺโณ ตมตฺถํ อโรเจสิ.
 เอวํ โส อสญฺเณ จ อรูปฺพหฺมาโน
 จ จเปตฺวา สพฺพตฺถ มหฺตฺเตเนว
 อาหิณฺทิตฺวา อโรเจสิ.

ตสฺส วจันํ สุตฺวา สพฺพปาปี เทวตา
 อนินตตฺตทหปิภูเจ นาทิยํ ปกฺขิตฺตา
 ปุวฺจณฺณา วิย อากาสํ นินฺนฺตรํ
 ปุเรตฺวา สนนฺิปตีสุ. สนนฺิปตีเต เทวสฺสเม
 สามเณโร อากาเส จตฺวา นาคราชาณํ
 อาห

“สุโณหิ เม นาคราชา
 อุกฺคเตช มหพฺพล,
 เทหิ เม ปานีเยชฺฌํ
 ฆาสชฺชตฺถมฺหิ อาคโต”ติ.

อถ นํ นาโค อาห

“สามเณร สเจ อตฺถิ
 ตว วิกฺกมโปริสฺส,
 อภินนฺทามิ เต วาจํ,
 หรสฺสุ ปานีเย มมา”ติ.

โส ติกฺขตฺตุ นาคราชสฺส- ปฏฺิณฺณํ
 คเหตุวา อากาเส จิตโก ว
 ทฺวาทสโยชนิกํ พุรหฺมตฺตภาวํ มาเปตฺวา

ถามว่า “เรื่องอะไร ครับ” ก็บอกความนั้น.
 ครู่เดียวเท่านั้น สามเณรนั้นเที่ยวบอก
 ทุกแห่ง เว้นอัสัญญีสัตว์และอรุพพรหม
 ด้วยประการอย่างนี้.

เทพดา แม้ทุก ๆ จำพวก ฟังคำเธอแล้ว
 ประชุมกันเต็มอากาศไม่มีที่ว่าง ที่หลัง
 สระอินดาต ดุจคนใส่จุนขนมในทะนาน
 ฉะนั้น. เมื่อหมู่เทพดาประชุมกันแล้ว,
 สามเณรขึ้น ณ อากาศ กล่าวกับ
 พญานาคว่า

“นาคราชา ผู้มีเดชกล้า มีกำลังมาก
 จงฟัง (คำ) ข้าพเจ้า จงให้หม้อน้ำ
 ต้มข้าพเจ้าเถิด ข้าพเจ้ามาเพื่อ
 ต้องการน้ำปรุงยา”.

ครานั้น นาคราชกล่าวกับเธอว่า

“สามเณร ถ้าท่านกล้าหาญอย่าง
 ลูกผู้ชาย ข้าพเจ้าชอบใจคำพูด
 ของท่าน ท่านจงนำน้ำต้มของเรา
 ไปเถิด”.

สมเณรรับคำปฏิญญานาคราชถึง
 ๓ ครั้ง ขึ้น ณ อากาศ เนรมิตอัมภพ
 เป็นพรหม ๑๒ โยชน์ ลงจากอากาศ

อาภตนะ"ติ. เถโร "ชีณาสวสามเณรสสุ
มุสากถนํ นาม นตฺถิ"ติ. ฌตฺวา ปาณียํ
ปิวิ. ตํชณญเณวสุส อापาทโร
ปฏิปสุสมฺภิ. ปุณ นาโค เถโร อาท
"ภนฺเต สามเณเรนฺมฺหิ สพฺพํ เทวคณฺ
สนฺนิปาเตตฺวา ลชฺชาปิโต, อหฺมสุส
หทยํ วา ผาเลสฺสุสามิ, ปาทเว วา นํ
คเหตฺวา ปารคฺงคาย ชิปิสุสามิ"ติ.

เถโร นาคราชานํ อาท "มหाराช
สามเณโร มหานุกาโว, ตุมฺเห
สามเณเรน สทฺธิ สงฺคาเมตฺถํ น
สฺกฺขิสฺสุส, ขมาเปตฺวา นํ คจฺจถา"ติ.
โส สยํปี สามเณรสฺสุ อานุกาวิ
ชานาติ, ลชฺชาย ปน อญฺพนฺธิตฺวา
อาคโต. อถ นํ เถรสฺสุ วจเนน
ขมาเปตฺวา เตน สทฺธิ มิตฺตสนฺถวํ
กตฺวา "อิโต ปฏฺจาย อโนตตฺตอฺทเกน
อตุเถ สติ, ตุมฺหากํ อาคมนฺกิจฺจํ
นตฺถิ, มยฺหํ ปหิเณยฺยาถ, อหฺเมว
อาหริตฺวา ทสุสามิ"ติ. วตฺวา ปกฺกามิ.

เถโรปี สามเณโร อาทาย ปายาสิ.
สตุถา เถรสฺสุ อาคมนฺกาวิ ฌตฺวา
มิการมาตฺปาสาเท เถรสฺสุ อาคมนํ

นำน้ำดื่มซึ่งพญานาคให้แล้วมา". พระเถระ
ทราบว่ "สามเณรชีณาสพไม่พูดเท็จ"
จึงดื่มน้ำ. ขณะนั้น อาพาธของท่าน
ระงับแล้ว. พญานาคกล่าวกับพระเถระ
อีกว่ "ท่านผู้เจริญ สามเณรประชุม
หมู่เทพ ทำข้าพเจ้าให้ละลาย ข้าพเจ้า
จักฆ่าใจเธอ หรือจับเท้าเธอขว้างไปฝั่ง
แม่น้ำโน้น"

พระเถระกล่าวกับนาคราชว่ "มหाराช
สามเณรมีอานุภาพมาก ท่านไม่สามารถ
รบกับสามเณรได้ เธอขอโทษสามเณรนั้น
แล้วกลับไปเสียเถิด". พญานาคนั้นก็
ทราบถึงอานุภาพสามเณรแม้เอง, ที่
ติดตามมาก็เพราะละลาย. ครานั้น
พญานาคขอโทษสามเณรนั้น ตามคำ
พระเถระ ทำความเชยชิดเพียงดังมิตร
กับเธอ กล่าวว่ "แต่นี้ไป เมื่อต้องการ
น้ำในสระอโนดาต ท่านไม่ต้องมาเพียง
ส่ง (ข่าว) ไปถึงข้าพเจ้าเท่านั้น ข้าพเจ้า
จักนำมาถวายเอง" แล้วหลีกไป.

ฝ่ายพระเถระก็พาสามเณรไป. พระ
ศาสดาทรงทราบว่พระเถระมา ประทับ
นั่ง ทอดพระเนตรการมาของพระเถระ

โกลิเกนุโต นิสีทิ. ภิกขุปี เถร์
 อาคจุนต์ ทิสวา ปจจุคนุตวา
 ปตตจิวร์ ปฏิคคเหสฺ. อเถกจเจ
 สามเณร์ สีเสปี กณฺเณสุปี พาหายปี
 คเหตุวา สญจาเลนุตา "กั สามเณร
 น อุกกณฺจสี"ติ อาหฺ. สตุถา เตสฺ
 กิริยํ ทิสวา จินฺเตสิ "ภาริยํ วติเมสฺ
 ภิกขุณํ กมฺมํ, อาสิวิสฺ คิวายํ
 คณฺหนุตา วีย สามเณร์ คณฺหนุตี,
 นาสุส อาณฺภาวํ ชานนฺติ, อชฺช มยา
 สุนนสามเณรสฺส คณฺ ปากฺกั กาคุ
 วญฺญตี"ติ. เถโรปี อาคนุตวา สตุถาริ
 วนฺทิตฺวา นิสีทิ. สตุถา เตน สทุธิ
 ปฏิสนฺถาริ กตฺวา อานนฺทตฺเถริ
 อามนฺเตสิ "อานนฺท อโนตตฺตทห-
 อุตเกนฺมฺหิ ปาทเ โธวิตฺกามา,
 สามเณรานํ สมฺมํ ทตฺวา ปานียํ
 ออาหาราเปหิ"ติ.

เถโร วิหารเ ปญฺจมตฺตานิ สามเณร-
 สตานิ สนฺนิปาเตสิ. เตสฺ สุนนสามเณโร
 สพุพนวโก อโหสิ. เถโร สพุพมฺหุลลํ
 สามเณร์ อาห "สามเณร สตุถา
 อโนตตฺตทหอุตเกน ปาทเ โธวิตฺกามา,
 สมฺมํ อาทาย คนุตฺวา ปานียํ ออาหารา"ติ.

บนปราสาทมิดคารมารดา. แม้วพวกภิกษุ
 เห็นพระเถระมา ลุกขึ้นต้อนรับ รับบาตร
 และจีวร. ครานั้น ภิกษุบางพวกจับ
 สามเณรที่ศีรษะบ้าง ที่หูทั้ง ๒ บ้าง ที่
 แขนงบ้าง พลงงเขย่า กล่าวว่า "ไม่
 กระสันหรือ สามเณร" พระศาสดาทอด
 พระเนตรกิริยาภิกษุเหล่านั้น ทรงดำริว่า
 "กรรมของภิกษุเหล่านี้หยาบจริง จับ
 สามเณรดูจกับอสรพิษที่คอ ไม่รู้ถึง
 อานุภาพสามเณรนั้น วันนี้ เราควรทำ
 คุณสุนนสามเณรให้ปรากฏ". ฝ่าย
 พระเถระมาถวายบังคมพระศาสดาแล้วนั่ง.
 พระศาสดาทรงปฏิสันถารกับท่านแล้ว
 ตรัสเรียกพระอานนทมาว่า "อานนท
 เราประสงค์ใช้น้ำสระอโนดาตล้างเท้า
 ทั้ง ๒ เธอจงให้หม้อแก่พวกสามเณรแล้ว
 ให้นำน้ำมาเถิด".

พระเถระให้สามเณรประมาณ ๕๐๐ รูป
 มาประชุมกันในวิหาร. บรรดาสามเณร
 เหล่านั้น สุนนสามเณรใหม่กว่าสามเณร
 ทั้งหมด. พระเถระกล่าวกับสามเณรซึ่ง
 แก่ที่สุดว่า "สามเณร พระศาสดามีพระ
 ประสงค์ใช้น้ำสระอโนดาตล้างพระบาท

๓๖๖

โส "น. สกุกโกมิ ภนุเต"ติ น. อิจฺฉิ.
 เถโร เสเสปิ ปฏิปาภฺยิยา ปุจฺฉิ. เตปิ
 ตเถว วตฺวา ปฏิภฺยิสิ. ก็ ปเนตฺถ
 ชีณาสวสามเณรา นตฺถิติ. อตฺถิ, เต
 ปน "นายํ อมฺหากํ พทฺโธ มาลาปุณฺโณ,
 สุมณสามเณรสฺเสว พทฺโธ"ติ น. อิจฺฉิสิ,
 ปุณฺณชฺชา ปน อตฺตโน อสมตฺถตาเยว
 น. อิจฺฉิสิ. ปริโยसानะ ปน สุมณสฺส
 วาเร สมฺปตฺเต "สามเณร สตฺถา
 อโนตตฺตทหอุทเกน ปาทะ โหวิตุกามิ,
 กุญฺญํ. คเหตุวา กิร อุทกํ ออาหารา"ติ
 อาท.

โส "สตฺถริ ออาหาราเปนุเต,
 ออาหาริสฺสามิ"ติ สตฺถาริ วนฺทิตฺวา "ภนุเต
 อโนตตฺตโต กิร มํ อุทกํ ออาหาราเปธา"ติ
 อาท. "อาม สุมณา"ติ. โส วิสาขาย
 การิตะสุ ฆนฺสฺวณฺณโกภฺยิเมสุ เสนาสน-
 กุญฺญสุ เอกํ สฺมฺมจฺฉิ กุญฺญอุทกคณฺหนกํ
 มหาฆฺญํ หตฺถเณน คเหตุวา "อิมินา

ทั้ง ๒ เธอจึงถือหม้อไปตักน้ำมาเถิด".
 สามเณรนั้นไม่ปรารถนาโดยบอกว่า "ผม
 ไม่สามารถครับ". พระเถระถามแม่
 สามเณรที่เหลืองตามลำดับ. แม่พวกเธอ
 ก็พูดปลื้กตัวเช่นนั้นนั่นเอง. มีคำถามว่า
 บรรดาสามเณรเหล่านี้ สามเณรที่เป็น
 พระชีณาสพ ไม่มีเลยหรือ. ตอบว่า มี
 แต่สามเณรเหล่านั้น. ไม่ปรารถนา โดย
 เห็นว่า "พระศาสดามีได้ผูกพวงดอกไม้
 ไว้เพื่อพวกเรา (แต่) ผูกไว้เพื่อสุมณ-
 สามเณรเท่านั้น. ส่วนสามเณรปุณฺณไม่
 ต้องการ เพราะตนไม่สามารถเลย.
 ในที่สุด เมื่อถึงวาระสุมณสามเณร
 พระเถระกล่าวว่า "สามเณร พระศาสดา
 ประสงค์จะใช้น้ำสระอโนดาต ล้าง
 พระบาททั้ง ๒ นัยว่า เธอถือหม้อไป
 ตักน้ำมาเถิด".

สุมณสามเณรนั้น เรียนว่า "เมื่อ
 พระศาสดาทรงให้น้ำมา ก็จักนำมา"
 ถวายบังคมพระศาสดาแล้ว กราบทูลว่า
 "ทราบแล้ว พระองค์ใช้ให้ข้าพระองค์นำ
 น้ำสระอโนดาตมาหรือ พระเจ้าข้า".
 พระศาสดาตรัสว่า "อย่างนั้น สุมณะ".
 บรรดาหม้อสำหรับเสนาสนะที่ฉลุด้วย

เม อุกุชิปีตวา อัสกุณฺเฏ จปีเตน อตฺถ
นตฺถิ"ติ โอลมฺพกั กตฺวา เวหาสั
อพฺภุคฺคณฺตฺวา หิมวณฺตฺวาภิมุโข ปกฺขนฺนฺทิ.

นาคราชา สามเณรํ ทูโรโต ว
อาคฺจฺฉนฺตํ ทิสฺวา ปจฺจฺคฺคณฺตฺวา กุณฺ
อัสกุณฺเฏนาทาย "ภนฺเต ตฺเมห มาทิสฺเส
ทาเส วิชฺชมาเน, กสฺมา สยํ อาคตา,
อุทฺเทน อตฺถ สติ, กสฺมา สาสนฺมตฺตํ
น ปหิณฺตี"ติ กุณฺเฏน อุทกั อาทาย
สยํ อุกุชิปีตวา "ปุโรโต โหถ ภนฺเต
อหเมว อาหริสฺสามิ"ติ อาห. "ติฏฺฐถ
ตฺเมห มหาราช, อหเมว สมฺมา-
สมฺพุทฺธเณ อาณตฺโต"ติ นาคราชานํ
นิวตฺเตตฺวา กุณฺมุขวณฺฺญิยํ หตฺถเณ
คเหตุวา อากาเสน อาคณฺฺชิ. อถ นํ
สตุถา อาคฺจฺฉนฺตํ โอลเเกตฺวา ภิกฺขุ
อามนฺเตตฺวา "ปสฺสถ ภิกฺขเว
สามเณรสุส ลีฬหิ, อากาเส หัสฺราชา
วีย โสภติ"ติ อาห. โสปี ปานียฆุ
จเปตฺวา สตุถาริ วณฺฺทิตฺวา อญฺจาสิ.
อถ นํ สตุถา อาห. "กตฺิวสฺโสสิ ตฺว

ทอญฺคํท่าง ซึ่งนางวิสาขาให้สร้างไว้
สุนนสามเณรเอามือจับหม้อใหญ่ใบหนึ่ง
ที่จุน้ำได้ ๖๐ หม้อไป ทิ้งไป ด้วยคิดว่า
"เราไม่ต้องการยกหม้อใบนี้ขึ้นบนจะงอย-
ป่า" เหาะขึ้นสู่เวหาสพายหน้าไป
หิมวันตประเทศ.

นาคราชเห็นสามเณรมาแต่ไกล จึง
ต้อนรับ แยกหม้อปลาทิ้งกล่าวว่า "ท่าน
เจ้าข้า เมื่อมีคนรับใช้เช่นข้าพเจ้า เหตุไร
ท่านจึงมาเอง เมื่อต้องการน้ำ เหตุไรจึง
ไม่ส่งข้าวมมา" เอาหม้อตักน้ำแบกเอง
กล่าวว่า "นิมนต์พระคุณเจ้า ล่องหน้าไป
ก่อนเถิด ขอรับ ข้าพเจ้าจักนำไปเอง".
สามเณรกล่าวว่า "หยุดก่อน มหาราช
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ใช้อาตมา" ให้
พญานาคกลับ เอามือจับขอบปากหม้อ
เหาะมาแล้ว. ครานั้น พระศาสดาทรง
แลดูเธอกำลังมา ตรัสเรียกภิกษุมาแล้ว
ตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย จงดูสามเณร
เยื้องกราย เองดงามดุจพญาหงส์กลาง
อากาศ ฉะนั้น". ฝ่ายสามเณรนั้นวาง
หม้อน้ำแล้ว ถวายบังคมพระศาสดา
ยืนอยู่. ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสกับเธอ
ว่า "สุนนนะ เธออายุเท่าไร". สามเณร

สุนา"ติ. "สตตวสุโสมหิ ภานเต"ติ.
 "เตนหิ สุมน อชชโต ปฏุจาย ภิกขุ
 โหหิ"ติ วตฺวา ทายชชอุปสมบฺทํ อทาสิ.
 เทวเยว กิร สามเณรา สตตวสุสา
 อุปสมบฺทํ ลภิสฺสุ "อญฺญจ สุมโน
 โสปาโก จา"ติ.

เอวํ ตสฺมี อุปสมฺปนฺเน ธมฺมสภายํ
 กถํ สมฺภูจาเปสฺสุ "อญฺญริยํ อวฺสุโ
 เอวฺรูปฺปิ นาม ทรฺหสฺส สามเณรฺสฺส
 อานุกาโว โหติ, น โน อิตฺโต ปุพฺเพ
 เอวฺรูปฺปิ อานุกาโว ทิฏฺฐปุพฺโพ"ติ.
 สตฺถา อาคนฺตุวาท "กาย นฺตุถ ภิกฺขเว
 เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา"ติ ปุจฺฉิตฺวา
 "อิมาย นามาทิ วุตฺเต, "ภิกฺขเว มม
 สาสเน ททโรปि สฺมาปฺปฏิปนฺโน เอวฺรูปิ
 สมฺปตฺตี ลภติเยวา"ติ วตฺวา ธมฺมํ
 เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

๓๘๒. "โย หเว ททโร ภิกขุ

ยฺยชฺติ พุทฺธสฺสเน

โสมนํ โลกํ ปภาเสติ

อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมาทิ.

กราบทูลว่า "๗ ขวบ พระเจ้าข้า". พระ
 ศาสตราตรัสว่า "สุนนะ ถ้าอย่างนั้น
 ตั้งแต่วันนี้ไป เธอจงเป็นภิกษุเถิด" ได้
 ประทานทนายชชอุปสมบท. ทราบว่า
 สามเณรอายุ ๗ ขวบ ได้อุปสมบทมี ๒ รูป
 เท่านั้น คือ "สุนสามเณรรูปนี้ ๑
 โสปากสามเณร ๑".

เมื่อเธออุปสมบทเช่นนั้นแล้ว พวก
 ภิกษุสนทนากันในโรงธรรมว่า "ผู้มีอายุ
 ทั้งหลาย กรรมนี้ ช่างน่าอัศจรรย์
 สามเณรน้อยมีอานุภาพเห็นปานนี้ ก่อน
 กาลนี้ พวกเราไม่เคยเห็นอานุภาพ
 ปานนี้". พระศาสดาเสด็จมาตรัสถามว่า
 "ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งสนทนา
 เรื่องอะไรกัน" เมื่อพวกเขากราบทูลว่า
 "เรื่องชื่อนี้ พระเจ้าข้า", ตรัสว่า "ภิกษุ
 ทั้งหลาย ในศาสนาเราถึงคนเป็นเด็ก
 ปฏิบัติชอบ ก็ได้สมบัติปานนี้เหมือนกัน"
 เมื่อแสดงธรรมจึงตรัสพระคาถานี้ว่า

๓๘๒. "ภิกษุยังหนุ่มแน่น พากเพียรใน
 พุทฺธศาสนา ย่อมทำโลกนี้ให้
 สว่างไสว ดุจพระจันทร์พ้นจาก
 หมอก สว่างอยู่ ฉะนั้น".

ตตถ ญฺชติติ สมฺมุตติ วายมตี.
 ปภาเสตีติ โส ภิกฺขุ อตฺตโน อรหตฺต-
 มคฺคณาณน อพฺภาทีหิ มุตฺโต จนฺทิมมา
 วีย ขนฺธาทีภทฺ ไลกํ โอบาเสตี
 เอกาไลกํ กโรตีติ อตฺถ.

เทสนาวसानเน พหุ โสตาปตฺติ-
 ผลาทินิ ปาปฺณิสฺสูติ.

สุมนสามเณวตฺถ ทฺวาทสมฺ.

ภิกฺขุวคฺควณฺณนา นิฏฺฐิตา.

ปญฺจวิสตีโม วคฺโค.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า
 พากเพียร ได้แก่ พากเพียร คือ
 พยายามอยู่. คำว่า ให้สว่างเป็นต้น
 ความว่า ภิกษุผู้นั้นยอมทำโลกอันต่างด้วย
 ขันธเป็นต้น ให้สว่าง คือ ทำให้มี
 แสงสว่างเป็นอันเดียวกัน ด้วยญาณ
 สัมปยุตด้วยอรรถมรรคของตน ดุจ
 พระจันทร์พ้นจากหมอกเป็นต้น สว่างอยู่
 ฉะนั้น.

เวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก
 บรรลुโสตาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องสุมนสามเณร เรื่องที่ ๑๒ จบ.

การพรรณนาภิกษุวรรค จบ.

วรรคที่ ๒๕ จบ.

๒๖. พุราหมณวคฺค

๑. ปสาทพหุลพุราหมณวคฺค

๓๘๓. ฉินฺท สโต ปฺรกุณฺม
กาเม ปนฺทุ พุราหมณ
สงฺขารานํ ขยํ ฅตฺวา
อกตญฺญสึ พุราหมณ.

๒๖. พุราหมณวรรค

๑. เรื่องพราหมณ์ผู้เลื่อมใส มาก

๓๘๓. พุราหมณํ ทานจฺงพยายามตฺต
กระเส (ตฺนหา) บรฺรเทากาม
ทังหลายเสีย รู้ความสิ้นไปแห่ง
สังขาร รู้พระนิพพานอันอะไร ๆ
ปรุ่งแต่่งไม่ได้นะพุราหมณ.

๒๖. พราหมณ์วคควณณา

๑. ปสาทพหุลพราหมณ์วคคว

ฉินท โสตนติ อิมิ ฌมมเทสนัน
สตถา เขตวเน วิหรนุโต ปสาทพหุล
พราหมณิ อารพภ กเถสิ.

โส กิร พราหมโณ ภควโต
ฌมมเทสนัน สุตวา ปสนนจิตโต อตตโน
เคเห โสพิสมตตานิ ภิกขุณิ นิจจตตติ
ปฏฐเปตวา ภิกขุณิ อาคตเวลายิ ปตตติ
คเหตุวา "อาคจจนตุ โภนุโต อรหุโต,
นีสิหนตุ โภนุโต อรหุโต"ติ ยักิณจ
วทนุโต อรหุตวาทปปฏิสยุตตเมว
วทติ. เตสุ ปุถุชชนา "อัย อเมหสุ
อรหุตสญญิ"ติ จินตยิสฺ. ชีณาสวา
"อัย โน ชีณาสวภาวํ ชานาตี"ติ.
เอวํ สนุเต สพเพปิ กุกุกุจายนุตา
ตสฺส เคหิ น คมิสฺ. โส ทุกฺชิ
ทุมมโน "กีนุ นุ โข อยฺยา
นาคจจนตี"ติ วิหาริ คนุตฺวา สตถาริ
วณฺทิตฺวา ตมตถิ อโรเจสิ.

๒๖. พรรณนาพราหมณ์วรรค

๑. เรื่องพราหมณ์ผู้เลื่อมใสมาก

พระศาสดาประทับ ณ พระเชตวัน
ทรงปรารภพราหมณ์ผู้เลื่อมใสมาก ตรัส
พระธรรมเทศนานี้ว่า จงตัดกระแส
(ตัณหา) เป็นต้น.

ทราบว่า พราหมณ์นั้นฟังธรรม-
เทศนาของพระผู้มีพระภาคแล้ว มีจิต
เลื่อมใส จัดภตไว้ประจำในเรือนเพื่อภิกษุ
๑๖ รูป เวลาพวกภิกษุมา ก็รับบาตร
กล่าวว่า "ขอพระอรหันต์ทั้งหลาย ผู้เจริญ
จงมา, ขอพระอรหันต์ทั้งหลาย ผู้เจริญ
จงนั่ง" เมื่อจะกล่าวคำอย่างใดอย่างหนึ่ง
ก็กล่าวเฉพาะคำประกอบวาทีว่า พระ
อรหันต์เท่านั้น. บรรดาภิกษุเหล่านั้น
พวกที่เป็นปุถุชนคิดว่า "พราหมณ์นี้
สำคัญพวกเราว่าเป็นพระอรหันต์" พระ
ชีณาสพก็คิดว่า "พราหมณ์นี้ทราบว่า
พวกเราเป็นพระชีณาสพ". เมื่อเป็น
เช่นนั้น ภิกษุทั้งหมด รังเกียจ จึงไม่ไป
เรือนของพราหมณ์นั้น. เขาเป็นทุกข์
เสียใจ คิดว่า "ทำไมหนอ พระคุณเจ้า

สตถา ภิกขุ อามนุเตตวา "กั เอต
ภิกขเว"ติ ปุจฺฉิตฺวา เตหิ ตสฺมี อตฺถ
อาโรจิตฺ, "สาทิยถ ปน ตุมฺเห ภิกขเว
อรหนฺตวาทนฺ"ติ อาท. "น สาทิยาม
ภนฺเต"ติ. "เอวํ สนฺเต มนุสฺसानํ เอตํ
ปสาทภณฺณํ, อนาปตฺติ ภิกขเว
ปสาทภณฺณเ, อปีจฺ โข ปน
พฺราหฺมณสฺส อรหนฺเตสฺส อธิมตฺตํ เปมํ,
ตสฺมา ตุมฺเหหิปี ตณฺหาโสติฺ เจตฺวา
อรหตฺตเมว ปตฺตํ ยุตฺตนฺ"ติ วตฺวา
ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

๓๘๓. "ฉินฺท โสติฺ ปฺรกกมฺม
กาเม ปนฺท พฺราหฺมณ
สงฺขารานํ ขยํ ฅตฺวา
อกตญฺญุสฺสิ พฺราหฺมณา"ติ.

จึงไม่มา" ไปวิหาร ถวายบังคมพระศาสดา
แล้ว ทูลเนื้อความนั้น.

พระศาสดาตรัสเรียกพวกภิกษุมาตรัสถาม
ว่า "ภิกษุทั้งหลาย เรื่องนั้นเป็นเช่นไร"
เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลเรื่องนั้น จึง
ตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอยังยินดี
วาทะว่าเป็นพระอรหันต์อยู่หรือ". พวก
ภิกษุกราบทูลว่า "ไม่ยินดี พระเจ้าข้า".
พระศาสดาตรัสว่า "เมื่อเป็นเช่นนั้น
นั้นเป็นการกล่าวด้วยความเลื่อมใสของ
พวกมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย ในการกล่าว
ด้วยความเลื่อมใสก็ไม่เป็นอาบัติ, อีก
ประการหนึ่ง ความรักมีประมาณยิ่งใน
พระอรหันต์ทั้งหลาย มีอยู่แก่พราหมณ์
เหตุนี้ แม้พวกเธอควรตัดกระแสตัณหา
บรรลุมรรคผลนั้นแล" เมื่อจะทรงแสดง
ธรรมจึงตรัสพระคาถานี้ว่า

๓๘๓. "พฺราหฺมณํ ทานจฺงพยายามตฺต
กระแส (ตัณหา) บรรเทาทุก
ทั้งหลายเสีย รู้ความสิ้นไปแห่ง
สังขาร รู้พระนิพพานอันอะไร ๆ
ปรุ้งแต่งไม่ได้นะพราหมณ์".

ตตถ ปรกุมมาติ ตณฺหาโสติ
 นาม อปฺปมตฺตเกน วายาเมน ฉินฺหิตฺ
 น สกฺกา, ตสฺมา ฅาณสมฺปยุตฺเตน
 มหฺนฺเตน ปรกุกเมน ปรกุกมิตฺวา ตํ
 โสติ ฉินฺห, อุโปปี กามे ปนฺท นีหฺร,
 พฺราหฺมณฺาติ ชีณาสวานํ อาลปนเมตํ.
 สงฺขารานนฺติ ปญฺจนํ ฆนฺธานํ ฆยํ
 ชานิตฺวา. อกตญฺญูติ เอวํ สนฺเต ตวํ
 สุวณฺณาทีสุ เกนจิ อกตสฺส นีพฺพานสฺส
 ชานนโต อกตญฺญู นาม โหสีติ.

เทสนาวสาเน พหุ โสตาปตฺติ-
 ผลาทีนิ ปาปฺณีสุติ.

ปสาทพหุลพฺราหฺมณวตฺถุ ปจฺมํ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า พยายาม
 เป็นต้น ความว่า ใคร ๆ ไม่อาจตัดซึ่ง
 กระแสตัณหาได้ ด้วยความพยายามมี
 ประมานน้อย, เหตุนั้น ท่านจึงพยายาม
 ตัดกระแสตัณหาด้วยความบากบั่นเป็น
 อันมาก ซึ่งสัมปยุตด้วยญาณ คือ
 บรรเทา ได้แก่ ฆบไล่กามแม้ทั้ง ๒ เสีย.
 คำว่า พราหมณ์ นั้น เป็นคำเรียก
 พระชีณาสพ. คำว่า สงฺขาร คือ รู้ความ
 ลึกลงไปแห่งขันธ ๕. คำว่า รู้พระนิพพาน
 อันอะไร ๆ ประดังแต่ไม่ได้ ความว่า เมื่อ
 เป็นเช่นนั้นท่านจะเป็นผู้ชื่อว่า อกตัญญู
 เพราะรู้พระนิพพานอันอะไร ๆ บรรดา
 ทองคำเป็นต้นทำไม่ได้.

เวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก
 บรรลุโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องพราหมณ์ผู้เลื่อมใสมาก เรื่องที่ ๑

จบ.

๒. สมุพหุลภิกขุวัตถุ

๓๘๔. ยथा ทวเยสุ ฐมฺเมสุ
    ปารคฺ โหติ พุราหฺมเณ
    อถสุส สพฺเพ สํโยคา
    อฏฺฐํ คจฺจนฺติ ชานโต.

๒. เรื่องภิกษุหลายรูป

๓๘๔. ในกาลใด พราหมณ์ถึงฝั่งในธรรม
    ทั้ง ๒ ในกาลนั้น กิเลสเครื่อง
    ประกอบทั้งปวงของพราหมณ์นั้น
    ผู้รู้อยู่ ย่อมถึงความสาบสูญ.

๒. สมพหุลภิกษุวตฺถุ

ยथा ทฺวเยสุติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ
 สตุถา เขตฺวเน วิหรนฺโต สมพฺหุเล
 ภิกฺขุ อารพฺภ กเถสิ.

เอกทิวสํ ตีสมตฺตา ทิสาวาสิกา
 ภิกฺขุ อาคนฺตุวา สตุถาริ วนฺทิตฺวา
 นิสิตฺตํ. สารีปฺตฺตเถโร เตสํ อรหตฺตสฺส
 อุปนิสฺสยํ ทิสฺวา สตุถาริ อุปสงฺกมิตฺวา
 จิตโก ว อิมํ ปญฺหิ ปุจฺฉิ "ภนฺเต
 'เทว ฌมฺมา เทว ฌมฺมา'ติ วุจฺจนฺติ.
 กตเม นฺ ไซ เทว ฌมฺมา"ติ. อถ นํ
 สตุถา "เทว ฌมฺมา'ติ ไซ สารีปฺตฺต
 สมถวิปฺสฺสนา วุจฺจนฺตี"ติ วตฺวา อิมํ
 คาถมาห

๓๘๔. "ยथा ทฺวเยสุ ฌมฺเมสุ
 ปารคฺว โหติ พฺราหฺมณเณ
 อถสฺส สพฺเพ สํโยคา
 อฏฺฐิ คจฺจนฺติ ชานโต"ติ.

๒. เรื่องภิกษุหลายรูป

พระศาสดาประทับ ณ พระเชตวัน
 ทรงปรารภภิกษุหลายรูป ตรัสพระธรรม
 เทศนาเห็นว่า กาลใด พราหมณ์ถึงฝั่ง
 ในธรรมทั้ง ๒ เป็นต้น.

วันหนึ่ง ภิกษุผู้อยู่ในทิศประมาณ
 ๓๐ รูป มาถวายบังคมพระศาสดาแล้วนั่ง.
 พระสารีบุตรเถระเล็งเห็นอุปนิสัย แห่ง
 พระอรหันต์ผลของภิกษุเหล่านั้น เข้าเฝ้า
 พระศาสดา ยืนทูลถามปัญหาเห็นว่า
 "พระเจ้าข้า ธรรมที่พระองค์ตรัสเรียกว่า
 'ธรรม ๒ ประการ' ธรรม ๒ ประการคือ
 อะไรบ้าง". ครานั้นพระศาสดาตรัสกับ
 ท่านว่า "สารีบุตร สมณะและวิปัสสนา
 เรียกว่า 'ธรรม ๒ ประการ" แล้วตรัส
 พระคาถานี้ว่า

๓๘๕. "ในกาลใด พราหมณ์ถึงฝั่งในธรรม
 ทั้ง ๒ ในกาลนั้น กิเลสเครื่อง
 ประกอบทั้งปวงของพราหมณ์นั้น
 ผู้รู้อยู่ ย่อมถึงความสาบสูญ".

ตตฺถ ยทาติ ยสฺมี กาลเ ทฺวิธา
 จิตฺเตสฺ สมนฺวิปฺสฺสนาธมฺเมสฺ อภินฺญา-
 ปารคาทิวเสน อโย ชีณาสโว ปารคฺ
 โหติ, อถสฺส วญฺญสฺมี สโยชนสมตฺถา
 สพฺเพ กามสโยคาทโย สโยคา เอว
 ชานนฺตสฺส อญฺจํ ปริกฺขยํ คจฺจนฺตํ
 อตฺถ.

เทสนาวสานเ สพฺเพปิ เต ภิกฺขุ
 อรหฺตฺเต ปติฏฺฐหิสูติ.

สมฺพหุลภิกฺขุวตฺถุ ทฺติยํ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เวลาใด
 เป็นต้น ความว่า ในกาลใดพระชินาสพ
 นี้ ถึงฝั่งในธรรมคือสมณะและวิปัสสนา
 อันตั้งอยู่โดยส่วน ๒ ด้วยอำนาจการถึงฝั่ง
 คือ อภิญญา เป็นต้น, กิเลสเครื่อง
 ประกอบ มีกาม เป็นต้น ทั้งปวง ซึ่ง
 สามารถประกอบไว้ในวัฏฏะของพระชินาสพ
 นั้นผู้รู้อยู่อย่างนี้ ย่อมถึงความสาบสูญ
 คือความสิ้นไป.

เวลาจบเทศนา ภิกษุทั้งหมด
 เหล่านั้น ตั้งอยู่ในอรรหัตผล ดังนี้แล.

เรื่องภิกษุหลายรูป เรื่องที่ ๒ จบ.

๓. มารวตฤ

๓๘๕. ยสฺส ปาริ อปาริ วา
ปาราปาริ น วิชฺชติ
วิตทฺทริ วิสํยุตฺติ
ตมฺหิ พุริมิ พุราหมณฺ.

๓. เรื่องมาร

๓๘๕. ผั่งก็ดี ที่มิใช่ผั่งก็ดี ผั่งและที่มิใช่
ผั่งก็ดี ไม่มีแก่บุคคลใด เราเรียก
บุคคลนั้น ผู้ปราศจากความ
กระวนกระวาย ผู้ปราศจากกิเลส
ว่าเป็นพราหมณ์.

๓. มารวตถุ

ยสฺส ปารนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ
สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต มารํ อารพฺภ
กเถสิ.

โส กิร เอกสฺมี ทิวเส อญฺญตโร
ปุริโส วย หุตฺวา สตุถารํ อฺปสงฺกมิตฺวา
ปุจฺฉิ "ภนฺเต 'ปารํ ปารนฺ'ติ วุจฺจติ,
กินฺนุ โข เอตํ ปารนฺนามา"ติ. สตุถา
"มาโร อยนฺ"ติ วิทิตฺวา "ปาปิม ก็
ตว ปาเรน, ตํ วิตฺราเคหิ ปตฺตพฺพนฺ"ติ
วตฺวา อิมํ คาถมาห

๓๘๕. "ยสฺส ปารํ อปารํ วา
ปาราปารํ น วิชฺชติ
วิททฺทหํ วิสํยุตฺตํ
ตมหนํ พุรุมิ พฺราหฺมณนฺ"ติ.

ตตฺถ ปารนฺติ อชฺฌตฺติกาणि ๑
อายตนาणि. อปารนฺติ พาหิราणि ๑
อายตนาणि. ปาราปารนฺติ ตทฺถกฺกํ. น
วิชฺชตีติ ยสฺส สพฺพเมตํ "อหนฺ"ติ วา

๓. เรื่องมาร

พระศาสดาประทับ ณ พระเชตวัน
ทรงปรารภมาร ตรัสพระธรรมเทศนา
ว่า ผีงไม่มีแก่คนใด เป็นต้น.

ทราบว่า วันหนึ่ง มารนั้นปลอม
เป็นบุรุษคนใดคนหนึ่ง เข้าเฝ้าพระศาสดา
ทูลถามว่า "พระเจ้าข้า สถานที่ซึ่ง
พระองค์ตรัสว่า 'ผีง ๆ' ชื่อว่าผีงนั้นเป็น
อย่างไรหนอ". พระศาสดาทรงทราบว่า
"ผู้นี้ คือมาร" จึงตรัสว่า "มารผู้มีบาป
ผีงจะมีประโยชน์อะไรกับท่าน คนปราศ-
จากราคะเท่านั้น ฟิงถึงผีงนั้นได้" ตรัส
พระคาถานี้ว่า

๓๘๕. "ผีงก็ดี ที่มีไซ้ผีงก็ดี ผีงและที่มีไซ้
ผีงก็ดี ไม่มีแก่บุคคลใด เราเรียก
บุคคลนั้น ผู้ปราศจากความ
กระวนกระวาย ผู้ปราศจากกิเลส
ว่าเป็นพราหมณ์".

อายตนะภายใน ๖ อย่างชื่อว่า ผีง ใน
พระคาถานั้น. อายตนะภายนอก ๖ อย่าง
ชื่อว่า ที่มีไซ้ผีง. อายตนะทั้ง ๒ นั้น
ชื่อว่า ผีงและที่มีไซ้ผีง. คำว่า ไม่มี

“มมณฺ”ติ วา คหณาภาเวน นตฺถิ,
 ตํ กิเลสทธานํ วิคเมน วิตทฺทริ
 สพุทฺทกิเลสเสหิ วิสํยุตฺตํ อหํ พุราหมณฺ
 วทามิตี อตฺถเ.

เทศนาวसानะ พหู โสตาปตฺติ-
 ผลาทินิ ปาปุณิสฺสูติ.

มารวตฺถุ ตตฺถิยํ.

ความว่า ผีงและที่มีไข่ผีงทั้งหมดนั้น ไม่มี
 แก่คนใด เหตุไม่ยึดถือว่า “เรา” หรือ
 “ของเรา”, เราเรียกบุคคลนั้นผู้ปราศจาก
 ความกระวนกระวาย เหตุปราศจาก
 ความกระวนกระวายคือกิเลส ผู้ปราศจาก
 กิเลสทั้งปวงได้ ว่าเป็นพราหมณ์.

เวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก
 บรรลุโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องมาร เรื่องที่ ๓ จบ.

๔. อถุณตรพุราหุณณวตุถุ

๓๘๖. ฦายี วุรขมาสนี
กตกัจุจํ อนุาสว
อุตุตมตุถุ อนุปุตตุ
ตมหน้ พุรุมิ พุราหุณณ.

๔. เรื่งพราหุณณคนใด

คนหน้

๓๘๖. เราเรื่กบุคคลผู้เพ่ง ปราศจาก
ธุลี อยู่ผู้เดียว เสร้จกัแล้ว ฦามี
อาสวะ บรรลुประโยชน์สูงสุดว่า
เป็นพราหุณณ.

๔. อถุณตรพฺรหฺมณวตฺถุ

ณายินฺตึ อิมํ ธมฺมทฺสณํ สตฺถา
เชตวเน วิหรนฺโต อถุณตฺรํ พฺรหฺมณํ
อารพฺภ กเถสิ.

โส กิร จินฺตฺสิ "สตฺถา อตฺตโน
สวเก 'พฺรหฺมณา'ติ วทตี, อหญฺจมุหิ
ชาติโคตฺเตน พฺรหฺมणे, มํปี โข
เอวํ วตฺตุํ วฏฺฏตี"ติ. โส สตฺถารํ
อุปลงฺกมิตฺวา ตมตฺถํ ปุจฺฉิ. สตฺถา
"นาคํ ชาติโคตฺตมตฺเตน พฺรหฺมณํ
วทามิ, อตฺตมตฺถํ อรหตฺตํ ปตฺตเมว
ปเนตฺติ วทามิ"ติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

๓๘๖. "ณายี วิรชมาสินี
กตกิจจํ อนาสวํ
อตฺตมตฺถํ ออนุปตฺตํ
ตมหนํ พฺรุมิ พฺรหฺมณนฺ"ติ.

ตตฺถ **ณายินฺตึ** ทฺวิเชน ณาเนน
ณายนฺตํ กามรเชน วิรชํ วเน
เอกมาสินี จตฺุหิ มคฺเคหิ โสฬสนฺนํ

๔. เรื่องพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง

พระศาสดาประทับ ณ พระเชตวัน
ทรงปรารภพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง ตรัส
พระธรรมเทศานี้ว่า ผู้ฟัง เป็นต้น.

ทราบว่ พราหมณ์นั้นคิดว่า
"พระศาสดาตรัสเรียกสาวกพระองค์ว่า
'พราหมณ์' หนึ่ง โดยทั้งชาติและโคตร
เราก็เป็นพราหมณ์ พระองค์ควรตรัสเรียก
แม้เราเช่นนั้นบ้าง". เขาเข้าไปพระศาสดา
ทูลถามเนื้อความนั้น. พระศาสดาตรัสว่า
"เรามีได้เรียกบุคคลว่าพราหมณ์ ด้วยเหตุ
เพียงชาติและโคตร แต่ว่ เราเรียกคน
บรรลุประโยชน์สูงสุด คือพระอรหันต์
เท่านั้น ว่เป็นพราหมณ์" แล้วตรัส
พระคาถานี้ว่า

๓๘๖. "เราเรียกบุคคลผู้ฟัง ปราศจาก
ธุลี อยู่ผู้เดียว เสร็จกิจแล้ว ไม่มี
อาสวะ บรรลุประโยชน์สูงสุดว่
เป็นพราหมณ์".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่ **มีปกติ**
ผู้ฟัง เป็นต้น ความว่ เราเรียกบุคคล
ผู้ฟังด้วยฌาน ๒ อย่าง ปราศจากธุลี

กิจจานัน กตตตทา กตทิจจัน อาสวานัน ด้วยฐลี คือกาม อยู่คนเดียวในป่า ชื่อว่า
 อภาเวน อนาสวํ อุตตมตถิ อรหตฺตํ เสร็จกิจแล้ว เพราะตนทำกิจ ๑๖ อย่าง
 อนุปฺปตฺตํ อหิ พุราหุมนัน วทามิตี ด้วยมรรค ๔ ชื่อว่า ปราศจากอาสวะ
 อตฺถิเ. เพราะไม่มีอาสวะ บรรลุประโยชน์สูงสุด
 คือ พระอรหันต์ ว่าเป็นพราหมณ์.

เทสนาวसानเ โส พุราหุมนเ
 โสตาปตฺติผล ปตฺฏิจฺหิ. สมฺปตฺตานํปิ
 สาทฺธิกา เทสนา อโหสีติ.

อญฺญตฺรพฺุราหุมนวตฺถุ จตฺตถิ.

เวลาจบเทศนา พราหมณ์ตั้งอยู่ใน
 โสตาปัตติผล. เทศนาได้ให้ประโยชน์แก่
 ชนผู้ประชุมกัน ดังนี้แล.

เรื่องพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง เรื่องที่ ๔

จบ.

๕. อานนทศุภรวิทู

๓๘๗. ทิวา ตปติ อาทิจุใจ
    รตติมาภาติ จนุทิมา
    สนุนทุโธ ขตติโย ตปติ
    ฌายี ตปติ พุราหฺมณ
    อถ สพุพมโหระตติ
    พุทุโธ ตปติ เตชสา.

๕. เรื่องพระอานนทเถระ

๓๘๗. พระอาทิตย์ส่องแสง ตอนกลางวัน
    พระจันทร์สว่างไสว ตอนกลางคืน
    กษัตริย์ทรงเครื่องรบ รุ่งเรือง
    พราหมณ์มีปกติเฟื่อง จิ่งรุ่งเรือง
    ส่วนพระพุทธเจ้า รุ่งเรืองด้วยเดช
    ทั้งกลางวันทั้งกลางคืน.

๕. อานนทเหตุเถรวตถุ

ทิวาติ อิมิ ธมฺมเทสนํ สตุถา
มิการมาตุปาสาเท วิหรนฺโต อานนทเหตุเถ
อารพฺภ กเถสิ.

ปเสนทิโกศลโณ กิร มหาปวารณาย
สพฺพพารณปฏิมณฺหิตโต คนฺธาทีนึ
อาทาย วิหาริ อคฺมาสิ. ตสฺมี ขณฺ
กาพุทฺทายิตฺถโร ฌานํ สฺมาปชฺชิตฺวา
ปริสฺปริยนฺเต นิสินฺโน โหติ. นามเมว
๑ ปนฺสฺเสตฺ, สรีริ สุวณฺณวณฺณํ,
ตสฺมี ปน ขณฺ จนฺโท อุกฺคฺจฺจติ,
สุริโย อฏฺจเมติ. อานนทเหตุโร
อฏฺจเมนฺตสฺส สุริยสฺส อุกฺคฺจฺจนฺตสฺส
จฺนฺตสฺส ๑ โอบาสํ โอบฺลเกตฺวา รณฺโอบ
สรีโรภาสํ เณรฺสฺส สรีโรภาสํ ตถาคตสฺส
๑ สรีโรภาสํ โอบฺลเกสิ. ตตฺถ
สพฺพโอบาสเ อติกฺกมิตฺวา สตุถา ๑
วิโรจติ. เถโร สตุถาริ วนฺทิตฺวา "ภนฺเต
อชฺช มม อิมเ โอบาสเ โอบฺลเกนฺตสฺส
ตฺมฺหากเมว โอบาสเ รุจฺจติ, ตฺมฺหากมฺหิ
สรีริ สพฺพโอบาสเ อติกฺกมิตฺวา วิโรจติ"ติ
อาห. อถ นํ สตุถา "อานนท สุริโย

๕. เรื่องพระอานนทเถระ

พระศาสดา ประทับ ณ ปราสาท
อุบาสิกาชื่อมิการมาตดา ทรงปรารภพระ
อานนทเถระ ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า
เวลากลางวัน เป็นต้น.

ทราบว่า วันมหาปวารณา พระเจ้า
ปเสนทิโกศลประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ครบถ้วน ถือของหอม เป็นต้น เสด็จไป
วิหาร. ขณะนั้นพระกาฬุทายีเถระนั่ง
เข้าฌานทำยบวิษัฏ. ก็แล คำว่า กาฬุ-
ทายีเถระนั้นเป็นชื่อของท่าน, สรีระมีสี
ดุจทองคำ, ก็ขณะนั้นพระจันทร์กำลังขึ้น,
พระอาทิตย์กำลังอัสดงคต. พระอานนท-
เถระแลดูรัศมีพระอาทิตย์กำลังอัสดงคต
และพระจันทร์กำลังขึ้น แล้วมองดูพระ
สรีโรภาสพระราชา สรีโรภาสพระเถระ
และพระสรีโรภาสพระตถาคต. บรรดา
ท่านเหล่านั้น พระศาสดาไพโรจน์ลวง
รัศมีทั้งปวง. พระเถระถวายบังคมพระ
ศาสดาแล้ว กราบทูลว่า "พระเจ้าข้า
วันนี้ ข้าพระองค์แลดูรัศมีเหล่านี้ ชอบใจ
พระรัศมีพระองค์, ก็พระสรีระของ
พระองค์ไพโรจน์ลวงรัศมีทั้งปวง". ครานั้น

นาม ทิวา วิโรจติ, จนุโท รตฺตี,
 ราชา อลงฺกตกาเลเยว วิโรจติ,
 ชีณาสโว คณสงฺคณิกํ ปหาย อนุโต-
 สมาเป็นตฺตียเยว วิโรจติ, พุทฺโธ ปน
 รตฺตีปิ ทิวาปิ ปญฺจวิธเณ เตเชน
 วิโรจตีติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

พระศาสดาตรัสกับท่านว่า "อานนท
 ธรรมดาพระอาทิตย์รุ่งเรืองกลางวัน พระ-
 จันทรรุ่งเรืองกลางคืน พระราชารุ่งเรือง
 เฉพาะเวลาประดับเท่านั้น พระชีณาสพ
 ละครกระคนด้วยหม่อมรุ่งเรืองภายในสมบัติ
 เท่านั้น. ส่วนพระพุทธเจ้ารุ่งเรืองด้วยเดช
 ๕ อย่าง ทั้งกลางวันกลางคืน" ตรัส
 พระคาถานี้ว่า

๓๘๗. "ทิวา ตปติ อาทิจฺจุ
 รตฺติมาภาติ จนุทิมา
 สนนทฺโธ ขตฺติโย ตปติ
 ฌายี ตปติ พุราหฺมณเณ
 อถ สพุพมโหรรตฺตี
 พุทฺโธ ตปติ เตชสา"ติ.

๓๘๗. "พระอาทิตย์ส่องแสง ตอนกลางวัน
 พระจันทร์สว่างไสว ตอนกลางคืน
 กษัตริย์ทรงเครื่องรบ รุ่งเรือง
 พราหมณ์มีปกติเฟื่อง จึงรุ่งเรือง
 ส่วนพระพุทธเจ้า รุ่งเรืองด้วยเดช
 ทั้งกลางวันทั้งกลางคืน.

ตตถ ทิวา ตปตีติ ทิวา ว
 วิโรจติ, รตฺตี ปนสฺส คตมคฺโคปิ น
 ปญฺญาติ. จนุทิมาติ จนุโทปิ อพฺภาทีหิ
 วิมฺตฺโต รตฺติเมว วิโรจติ, โน ทิวา.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ส่องแสง
 กลางวัน ความว่า พระอาทิตย์รุ่งเรือง
 เฉพาะกลางวัน ก็แม้หนทางที่พระอาทิตย์
 นั้นไป ไม่ปรากฏตอนกลางคืน. คำว่า
 พระจันทร์ ได้แก่ แม้พระจันทร์ที่พ้นจาก
 หมอกเป็นต้น ก็รุ่งเรืองเฉพาะกลางคืน
 เท่านั้น. หารุ่งเรืองกลางวันไม่.

สนนทฺโธติ สฺวณฺณณมณิวิจิตฺเตหิ สพุพา-
 ภรณฺเห ปฏิมณฺุชิตเ จตฺรจฺคินิยา เสนาย

คำว่า ทรงเครื่องรบ ความว่า พระราชา
 ประดับด้วยเครื่องอาภรณ์ทั้งปวง วิจิตร

ปริกขิตโต ว ราชา วิโรจติ, น ด้วยทองและแก้วมณี เสนาทัง ๔
 อณฺเวยตกเวเสน จิตฺ. ฉายีติ แวดล้อม ย่อมรุ่งเรือง, เรอปลอมตัว
 ชีณาสโว ปน คนฺ วิโนเทตฺวา หารุ่งเรืองไม่. คำว่า ผู้มีปกติเฟื่อง คือ
 ฉายนฺโต ว วิโรจติ. เตชสาติ ก็พระชีณาสพเปลื้องหมู่แล้ว เฟื่องอยู่
 สมฺมาสมฺพุทฺโธ ปน สีสฺเตเชน ชื่อว่ารุ่งเรือง. คำว่า ด้วยเดช ความว่า
 ทฺสุสิสฺเตชํ คุณฺเตเชน นิคฺคุณฺเตชํ ส่วนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใช้เดชศีลครอบงำ
 ปญฺญาเตเชน ทฺปฺปญฺญเตชํ ปุญฺญ- เดชการทศศีล เดชคุณครอบงำเดชคุณชั่ว
 เตเชน อปุญฺญเตชํ ฌมฺมเตเชน เดชปัญญา ครอบงำเดชทรามปัญญา
 อฌมฺมเตชํ ปรียาทยิตฺวา อิมินา เดชบุญครอบงำเดชมิใช่บุญ เดชธรรม
 ปญฺจวิเณ เตชสา นิจฺจกาลเมว ครอบงำเดชอธรรม รุ่งเรืองด้วยเดช
 วิโรจตีติ อตฺถ. & อย่างนี้ ตลอดกาลเป็นนิตย์ทีเดียว.

เทสนาวसानะ พหุ โสตาปัตติ-
 ผลาทีนึ ปาปฺณิสฺสูติ.

อานนฺทตฺถะระวตฺถุ ปญฺจมฺ.

เวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก
 บรรลุโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องพระอานนทเถระ เรื่องที่ ๕ จบ.

๖. อถุณตรปพพบิตวตุถุ

๓๘๘. พหิตปาไป หิ พุราหุมนเณ
สมจรียา สมเณติ วุจจติ
ปพพาชยมตฺตโน มลล
ตสุมา ปพพชิตติ วุจจติ.

๖. เรื่องบรพบิตรูปไครูปหนึ่ง

๓๘๘. เราเรียกคนลอบบาปเรียบร้อยแล้ว
ว่า พราหมณ์ เรียกคนว่า สมณะ
เพราะประพฤติเรียบร้อย เรียกคน
ที่โล้มลทินของตัวเองว่า บรพชิต.

๖. อัญชลิตรปพพิตวตถุ

พานิตปาไปติ อิมิ ธมฺมเทศนํ
สตถา เขตวเน วิหรนฺโต อัญชลิตร
ปพพิตํ อารพฺภ กถเอส.

เอโก กิร พฺราหมเณ พานิร-
ปพฺพชฺชาย ปพฺพชิตฺวา "สมเณ โคตโม
อตฺตโน สวเก 'ปพฺพชิตา'ติ วตฺติ,
อหฺญจฺมุหิ ปพฺพชิตฺโต, มํปิ โข เอวํ
วตฺตุํ วมฺภูตีสฺส"ติ จินฺตเตตฺวา สตถารํ
อุปลงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปุจฺฉิ. สตถา
"นาหิ เอตฺตเกน 'ปพฺพชิตฺโต'ติ วทามิ,
กิเลสฺมลาณํ ปน ปพฺพชิตตฺตฺตา
ปพฺพชิตฺโต โหตี"ติ วตฺวา อิมิ คาถมาห

๓๘๘. "พานิตปาไป หิ พฺราหมเณ
สมจฺริยา สมเณติ วุจฺจติ
ปพฺพชชยมตฺตโน มลํ
ตสฺมา ปพฺพชิตฺโตติ วุจฺจตี"ติ.

ตตฺถ สมจฺริยาयाติ สพฺพากุสลานิ
สมेतฺวา จรเณน. ตสฺมาติ ยสฺมา
พานิตปาปตฺตาย พฺราหมเณ, อกุสลานิ

๖. เรื่องบรรพชิตรูปใดรูปหนึ่ง

พระศาสดาประทับ ณ พระเชตวัน
ทรงปรารภบรรพชิตรูปใดรูปหนึ่ง ตรัส
พระธรรมเทศนานี้ว่า ผู้ลอบบาป เป็นต้น.

ทราบว่ พราหมณ์คนหนึ่งบวช
ภายนอกพุทธศาสนา คิดว่า "พระ
สมณโคดม เรียกสาวกพระองค์ว่า
'บรรพชิต' ส่วนเราก็เป็นบรรพชิต
พระองค์ก็ควรเรียกแม่เราเช่นนั้น" เข้าเฝ้า
พระศาสดาแล้วทูลถามความนั้น. พระ
ศาสดาตรัสว่า "ด้วยเหตุเพียงนี้ เราไม่
เรียกว่า 'บรรพชิต' แต่เพราะเว้นมลทิน
คือกิเลสได้ขาด คนนั้นจึงชื่อว่า เป็น
บรรพชิต" ตรัสพระคาถานี้ว่า

๓๘๘. "เราเรียกคนลอบบาปเรียบร้อยแล้ว
ว่า พราหมณ์ เรียกคนว่า สมณะ
เพราะประพฤติเรียบร้อย เรียก
คนที่ไล้มลทินของตัวเอง ว่า
บรรพชิต".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เพราะ
ประพฤติเรียบร้อย คือ เพราะประพฤติ
ระงับอกุศลทั้งปวง. คำว่า เหตุนั้น

๗. สารีปุตตตฤณวรรค

๓๘๙. น พราหมณสุส ปหเรย
    นาสุส มุญเจถ พราหมโณ
    ธิ พราหมณสุส หนุตาริ
    ตโต ธิ ยสุส มุญจติ

๓๙๐. น พราหมณสุเสตทกัญจิ เสยโย
    ยทานิเสโธ มนโส ปิเยหิ
    ยโต ยโต หีสมนโน นินุตตติ
    ตโต ตโต สมนตติเมว ทุกขิ.

๗. เรื่องพระสารีบุตรเถระ

๓๘๙. พราหมณ์ไม่ควรทำร้ายพราหมณ์
    ไม่ควรจองเวรเขา   น่าตีเตียน
    พราหมณ์ที่ทำร้ายพราหมณ์   น่า
    ตีเตียนพราหมณ์   ผู้จองเวร
    มากกว่าพราหมณ์ผู้ทำร้ายนั้น

๓๙๐. การที่พราหมณ์กีดกันใจ   จาก
    อารมณ์เป็นที่รัก   มิใช่เป็นความ
    ประเสริฐชนิดน้อย   ทุกข์ย่อมสงบ
    จากวัตถุ   เป็นแดนกลับแห่งใจ   ซึ่ง
    สัมปยุตด้วยความเบียดเบียน.

๗. สาริปุตตเถรวตฺถุ

น พุราหุมนสุสภาติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ
 สตฺถา เขตวเน วิหรนฺโต สาริปุตฺตเถรํ
 อารพฺภ กเถสิ.

เอกสฺมี กิร จาเน สมฺพหุลา
 มนุสฺสา “อโห อมฺหากํ อโย ชนฺติเพลน
 สมฺนาคโต, อญฺเณสุ อุกุโสนฺเตสุ
 วา ปหรนฺเตสุ วา โภปมตฺตปิ น
 โหตี”ติ เถรสฺส คุณกถํ กถยีสฺสุ. อเถโก
 มิจฺฉาทิฏฺฐิกโก พุราหุมนเณ “โก เอส น
 กุชฺฌตี”ติ ปุจฺฉิ. “อมฺหากํ เถโร”ติ.
 “กุชฺฌมาเปนฺโต ปน น ภวิสฺสตี”ติ.
 “นตฺถตฺตํ พุราหุมนา”ติ. “เตนหิ อหํ
 กุชฺฌมาเปสฺสสามิ”ติ. “สเจ สกฺโกสิ,
 กุชฺฌมาเปหิ”ติ.

โส “โหตุ, ชานิสฺสสามิ กตฺตพฺพน”ติ
 เถรํ ภิกฺขาย ปวิฏฺฐํ ทิสฺวา
 ปจฺฉาภาเคน คนฺตฺวา ปิฏฺฐิมชฺฌเณ
 มหนฺตํ ปาณิปฺปหารมทาสิ. เถโร

๗. เรื่องพระสารีบุตรเถระ

พระศาสดาประทับ ณ พระเชตวัน
 ทรงปรารภพระสารีบุตรเถระ ตรัสพระ
 ธรรมเทศนานี้ว่า พุราหมณ์ไม่ควร
 ทำร้ายพราหมณ์ เป็นต้น.

ทราบว่ ณ ที่แห่งหนึ่ง มนุษย์
 หลายคน กล่าวคุณพระเถระว่า “น่าชม
 พระคุณเจ้าพวกเรา ประกอบด้วยกำลัง
 คือขันติ เมื่อคนอื่นด่าหรือทำร้ายก็ตาม
 ไม่มีแม้เพียงความโกรธ. ครานั้น
 พุราหมณ์มีจฉาทิฐิคนหนึ่ง ถามว่า
 “ใครนั้น ไม่โกรธ”. พวกมนุษย์บอกว่า
 “พระเถระพวกเราเอง”. พุราหมณ์กล่าวว่า
 “คงไม่มีคนยั่วให้ท่านโกรธกรรมง”. พวก
 มนุษย์บอกว่า “ข้อนั้นไม่มี พุราหมณ์”.
 พุราหมณ์กล่าวว่า “ถ้ากระนั้น ผมจะ
 ยั่วให้ท่านโกรธ”. พวกมนุษย์ตอบว่า
 “ถ้าสามารถก็ยั่วให้ท่านโกรธเถิด”.

พุราหมณ์นั้นคิดว่า “เอาละ, เราจักรู้จัก
 ที่ควรทำ” เห็นพระเถระเข้าไปเพื่อภิกษา
 เดินตามหลังไป ได้ให้การทำร้ายด้วย
 ฝ่ามืออย่างแรงกลางหลัง. พระเถระมิได้

“กีนุณาเมตนุ”ติ อโนโลเกตฺวา ว คโต,
พฺราหฺมณสฺส สกลสรีเร ทาโห อูปฺชฺชิตฺติ.

โส “อโห คุณสมฺปนฺโน อโย”ติ
เถรสฺส ปาทมฺมูเล นิปฺชฺชิตฺวา “ขมถ
เม ฆนฺเต”ติ วตฺวา “กึ เอตนุ”ติ
วตฺเต, “อหิ วิมฺสนตฺถาย ตฺเมห
ปฺหริณุ”ติ อาห. “โหตุ, ขมามิ เต”ติ.
“สเจ เม ฆนฺเต ขมถ, มม เคเหเยว
นินฺสีทิตฺวา ภิกฺขุ คณฺหถา”ติ เถรสฺส
ปตฺตํ คณฺหิ. เถโรปิ ปตฺตํ อทาสิ.
พฺราหฺมณเณ เถโร เคหิ เนตฺวา ปรีวสิ.

มนุสฺสา กุชฺฌิตฺวา “อิมินา
อมฺหากํ นิรปฺราโห อโย ปหฺนฺว,
ทณฺฑเชนปิสฺส โมกฺโข นตฺถิ, เอตฺถเว
นํ มาเรสฺสามา”ติ เลทฺทฺทฺทณฺฑาทิหตฺถา
พฺราหฺมณสฺส เคหฺทฺวาเร อฏฺฐิสฺส. เถโร
อฏฺฐาย คจฺจนฺโต พฺราหฺมณสฺส หตฺถ
ปตฺตํ อทาสิ. มนุสฺสา ตํ เถเรน
สทฺธิ คจฺจนฺตํ ทิสฺวา “ฆนฺเต ตฺมฺหากํ
ปตฺตํ คเหตุวา พฺราหฺมณํ นินฺตฺเตถา”ติ
อาหฺสฺ. “กึ เอตํ อูปาสกา”ติ.

คํานึงเลยว่ “นั่นชื่ออะไรกัน” เดิน
เรื่อยไป. พราหมณ์เกิดเร้าร้อนทั่วร่างกาย.
เขาตกลงใจว่ “โอ พระคุณเจ้า มีคุณ
สมบูรณ์ หมอบแทบเท้าพระเถระเรียนว่
“ยกโทษให้ผมเถิด ขอรับ” เมื่อพระเถระ
กล่าวว่ “นั่นเรื่องอะไร” จึงเรียนว่
“ผมตีท่านเพื่อทดลอง”. พระเถระกล่าวว่
“ช่างเถิด อาตมายกโทษให้”. พราหมณ์
จึงเรียนว่ “ถ้าท่านผู้เจริญยกโทษให้
ผมไซ้ร้ จงนั่งในเรือนของผมเท่านั้น รับ
ภิกษา” รับบาตรพระเถระ. ฝ่ายพระเถระ
ได้ให้บาตร. พราหมณ์นำพระเถระไป
เรือนแล้วอังกาส.

พวกมนุษย์โกรธแล้ว ต่างก็คิดว่
“พราหมณ์นี้ ทำร้ายพระคุณเจ้า ผู้ไว้โทษ
ของพวกเรา ความพ้นแม้ด้วยท่อนไม้ไม่มี
แก่พราหมณ์นั้น พวกเราจักฆ่ามันที่นี้
แหละ” ถือก้อนดินท่อนไม้ยื่นข่มใกล้
ประตูเรือนพราหมณ์. พระเถระลุกขึ้น
เดินไป ได้ให้บาตรในมือพราหมณ์. พวก
มนุษย์เห็นพราหมณ์เดินไปกับพระเถระ
จึงเรียนว่ “ท่านขอรับ ท่านรับบาตร
ของท่านแล้ว ให้พราหมณ์กลับเถิด”.

“พราหมณเณน ตูเมห ปหญา, มยมสฺส กตตพพฺ ฆานิสฺสามา”ติ. “กึ ปน ตูเมห อิมินา ปหญา, อุทาทู อหนุ”ติ. “ตฺเมห ฆนฺเต”ติ. “มํ เอส ปหริตฺวา ขมาเปสิ, คจฺฉถ ตูเมห”ติ มนุสฺเส อญฺโยเซตฺวา พฺราหมณํ นินฺวตฺตาเปตฺวา เถโร วิหารเมว คโต. ภิกฺขุ อชฺชฎายิสฺสุ “กิณฺนามเต, สาริปฺตฺตฺเถโร เยน พฺราหมณเณน ปหญฺเญ, ตสฺเสว เคเห นิสฺสิตฺวา ภิกฺขุ คเหตฺวา อาคโต, เถรสฺส ปหญฺกालโต ปญฺจาย น อิทานิ โส กสฺสจฺจิ ลชฺชิสฺสตี, อวเสเส โปเถนฺโต วิจฺริสฺสตี”ติ.

สตุถา อาคนฺตฺวา “กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนินฺนา”ติ ปุจฺฉิตฺวา “อิมาย นามา”ติ วุตฺเต, “ภิกฺขเว พฺราหมเณ ว พฺราหมณํ ปหฺรณฺโต นาม นตฺถิ, คิหิพฺราหมณเณน ปน สมณพฺราหมเณ ปหญฺเญ ภวิสฺสตี, โกโธ นามเส อนาคามิมคฺเคน สมฺมุขมาตํ คจฺฉตี”ติ วตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมาคาธา อภาสิ

พระเถระถามว่า “เรื่องอะไรกันนั้น อุบาสก”. พวกมนุษย์เรียนว่า “พราหมณ์ทำร้ายท่าน พวกกระดมจ้กรู้กรรมที่ควรทำแก่เขา” พระเถระถามว่า “พราหมณ์นี้ทำร้ายท่านหรือเรา”. พวกมนุษย์เรียนว่า “ทำร้ายท่านขอรับ”. พระเถระกล่าวว่า “เขาทำร้ายเรา แต่ขอขมาแล้ว พวกท่านพากันกลับเสียเถิด” ส่งพวกมนุษย์ไปให้พราหมณ์กลับ ตนเองไปวิหาร. ภิกษุทั้งหลายยกโทษว่า “นั่นชื่อว่าอะไรกัน พระสารีบุตรเถระนั่งรับภิกษา ณ เรือนพราหมณ์ซึ่งทำร้ายตน มาแล้ว ต่อแต่กาลที่ทำร้ายพระเถระ บัดนี้ เขาก็ไม่อาย ใคร ๆ เทียวดีภิกษุที่เหลือ”.

พระศาสดาเสด็จมาแล้ว ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเขอนั่งประชุมเรื่องอะไรหนอ” เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า “เรื่องชื่อนี้” จึงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์ ชื่อว่าทำร้ายพราหมณ์ ไม่มี แต่พราหมณ์คฤหัสถ์ อาจทำร้ายพราหมณ์สมณะได้, ชื่อว่าความโกรธนั้นถึงการถอนขึ้นได้ ด้วยอนาคามิมรรค” เมื่อทรงแสดงธรรมได้ ทรงภาสิตพระคาถา เหล่านี้ว่า

๓๘๙. "น พราหมณสุส ปหเรยย
 นาสุส มุญฺเจถ พราหมโณ
 ธิ พราหมณสุส หนุตาริ
 ตโต ธิ ยสุส มุญฺจติ

๓๙๐. น พราหมณสุเสตทกิณฺจึ เสยฺโย
 ยทานิสฺสโร มนฺโส ปิเยหิ
 ยโต ยโต หีสมนโน นิวตฺตติ
 ตโต ตโต สมฺมตฺติเมว ทุกฺขนฺ"ติ.

ตตฺถ ปหเรยฺยาติ ชีณาสว-
 พราหมโณ "อหฺมสุมี"ติ ชานนฺโต
 ชีณาสวสุส วา อญฺญสุส วา
 พราหมณสุส น ปหเรยฺย. นาสุส
 มุญฺเจถาติ สฺสปี ปหฺนฺว ชีณาสว-
 พราหมโณ อสุส ปหริตฺวา จิตฺสุส
 เวรํ น มุญฺเจถ, ตสุมี โภปี น
 กเรยฺยาติ อตฺถ. ธิ พราหมณสุสาติ
 ชีณาสวพราหมณสุส หนุตาริ ครหามิ.
 ตโต ธีติ โย ปน ตํ ปหฺรณฺตํ
 ปฏฺิพหฺรณฺโต ตสุส อฺปฺริ เวรํ มุญฺเจติ
 ตํ ตโต ครหามิเยว.

๓๘๙. "พราหมณไม่ควรทำร้ายพราหมณ
 ไม่ควรจองเวรเขา น่าตีเตียน
 พราหมณที่ทำร้ายพราหมณ น่า
 ตีเตียนพราหมณ ผู้จองเวร
 มากกว่าพราหมณผู้ทำร้ายนั้น

๓๙๐. การที่พราหมณก็อดกันใจ จาก
 อารมณ์เป็นที่รัก มิใช่เป็นความ
 ประเสริฐชนิดน้อย ทุกข์ย่อมสงบ
 จากวัตถุ เป็นแดนกลับแห่งใจ ซึ่ง
 สัมปยุตด้วยความเบียดเบียน".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า พึง
 ทำร้าย ความว่า พราหมณชีณาสพ
 ทราบว่า "เราเป็นพระชีณาสพ" ไม่ควร
 ทำร้ายพราหมณชีณาสพหรือพราหมณอื่น.
 คำว่า ไม่ควรจองเวรเขา ความว่า
 พราหมณชีณาสพแม้ถูกทำร้าย ไม่
 ควรจองเวรคนผู้ทำร้ายแล้ว ยืนอยู่นั้น
 คือไม่ควรทำความโกรธในพราหมณนั้น.
 คำว่า น่าตีเตียนพราหมณ ความว่า
 เราตีเตียนพราหมณผู้ทำร้ายพราหมณ
 ชีณาสพ. คำว่า น่าตีเตียนกว่า
 ความว่า เราตีเตียนบุคคลผู้ประหารตอบ

เอตทกิญจิ เสยโยติ ยัม ชีณาสวสุส
 อุกุโสนนุตฺติ อปฺปจฺจุกุโสนนํ ปหฺรณนุตฺติ วา
 อปฺปปฏิปฺปหฺรณนํ, เอตํ ตสฺส ชีณาสว-
 พุราหฺมณสุส น กิญจิ เสยโย
 อปฺปมตฺตกเสยโย น โหติ, อถโข
 อธิมตฺตเมว เสยโยติ อตฺถโก. ยทานิสฺสโร
 มนฺโส ปิเยหีติ โภชนสุส หิ โภจฺจฺปาโท
 มนฺโส ปิโย นาม, เตหิ ปเนส
 มาตาปิตุสุปิ พุทฺธาทีสุปิ อปรชฺชเมติ,
 ตสฺมา โย อสุส เตหิ มนฺโส นิสฺสโร
 โภจฺจฺวเสน อปฺปชฺชชฺมานสุส จิตฺตสุส
 นิคฺคหิ, เอตํ น กิญจิ เสยโยติ
 อตฺถโก. **หีสมนนฺติ** โภจฺจฺมโน. โส ตสฺส
 ยโต ยโต วตฺถุโต อนาคามิมคฺเคน
 สมุคฺชมาตํ คจฺจนฺนโต นินฺวตฺตติ. ตโต
 ตโตติ ตโต ตโต วตฺถุโต สกัลป์
 วฏฺฏทกฺขั นินฺวตฺตติเอวาติ อตฺถโก.

คนผู้ทำร้ายนั้น จองเวรอยู่ในเบื้องบน
 ของเขามากกว่าคนผู้ทำร้ายนั้นทีเดียว.

คำว่า มิใช่เป็นความประเสริฐ
 นิดหน่อย ความว่า การที่พระชีณาสพ
 ไม่ด่าตอบผู้ที่ด่า ไม่ทำร้ายตอบผู้ที่ทำร้าย
 หาประเสริฐนิดหน่อยไม่ คือ หามีความ
 ประเสริฐมีประมาณเล็กน้อยไม่ ที่แท้เป็น
 คุณประเสริฐยิ่งกว่าประมาณที่เดียวของ
 พุราหฺมณชีณาสพนั้น. คำว่า การที่
 พุราหฺมณก็อดกันใจจากอารมณ์เป็นที่รัก
 ความว่า การเกิดขึ้นแห่งความโกรธ
 ชื่อว่า อารมณ์เป็นที่รักแห่งใจของคนผู้
 มักโกรธ, เพราะอารมณ์เป็นที่รักเหล่านั้น
 คนมักโกรธย่อมนิดในมารดาบิดาบ้าง ใน
 พระพุทธเจ้าเป็นต้นบ้าง เหตุนั้น ความที่
 คนผู้มักโกรธนั้น ก็อดกันใจจากอารมณ์
 ที่รักเหล่านั้น คือการข่มจิตที่เกิดขึ้น ด้วย
 สามารถความโกรธ หาเป็นความ
 ประเสริฐเล็กน้อยไม่. ใจที่สัมปยุตด้วย
 ความเบียดเบียน ได้แก่ ใจที่สัมปยุต
 ด้วยความโกรธ. อธิบายว่า ใจที่สัมปยุต
 ด้วยความโกรธของเรานั้นถึงการถอนขึ้น

ด้วยอนาคามีมรรคย่อกลับมาจากวัตถุ
ใด ๆ. คำว่า จากวัตถุนั้น ๆ ความว่า
วิญญูทกซ์แม้ทั้งสิ้นของบุคคลนั้น ย่อม
กลับมาจากวัตถุนั้น ๆ.

เทสนาวสานเน พหู โสตาปัตติ-
ผลาทีนิ ปาปุณีสูติ.

สาริปุตตตถุเถรวตถุ สตุตมม.

เวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก
บรรลุโสตาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องพระสารีบุตรเถระ เรื่องที่ ๗ จบ.

๘. มหาปชาปติโคตมีวตฺถุ

๓๙๑. ยสฺส กาเยน วาจา
มสนา นตฺถิ ทฺกฺกํ
สํวตฺ ตีหิ จาเนหิ
ตมฺหํ พุริมิ พุราหมณฺ.

๘. เรื่องพระนางมหาปชาปติโคตมี

๓๙๑. เรา เรียกบุคคลผู้ไม่มีกรรมชั่ว
ทางกาย วาจา ใจ ผู้สำรวจโดย
ฐานะทั้ง ๓ ว่าเป็นพราหมณ์.

๘. มหาปชาปติโคตมীবตฺต

ยสฺส กาเยนาติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ
สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต มหาปชาปตี
โคตมึ อารพฺภ กเถสิ.

ภควตา หิ อนุปฺปนฺเน วตฺตสุมึ
ปญฺญตฺเต อญฺจ คุรุณฺเม มนฺุทนก-
ชาติโย ปุริโส สุรภิปฺปฺพทามํ วิย
สิรสา สมฺปญฺิจฺจิตฺวา สปริวารา
มหาปชาปตี โคตมึ อุปสมฺปทํ ลภิ.
อญฺเอย ตสฺสา อุปชฺฌาโย วา อจฺริโย
วา นตฺถิ. เอวํ ลทฺฐูปสมฺปทํ เถรี
อารพฺภ อปเรน สมเยน กถํ
สมฺภูจาเปสฺสุ “มหาปชาปติโคตมียา
อจฺริยฺอุปชฺฌายา น ปญฺญายนฺติ,
สทฺตเถเนว กาสายานิ คณฺหี”ติ.
เอวญฺจ ปน วตฺวา ภิกฺขุณฺิโย
กุกฺกฺจฺจายนฺติโย ตาย สทฺธิ เเนว
อุโปสถํ น ปวารณํ กโรนฺติ. ตา
คณฺตุวา ตถาคตสฺสปี ตมตฺถํ
อาโรเจสฺสุ.

สตุถา ตาสํ กถํ สุตฺวา “มยา
มหาปชาตียา โคตมียา อญฺจ คุรุณฺมา

๘. เรื่องพระนางมหาปชาปติโคตมึ

พระศาสดาประทับ ณ พระเชตวัน
ทรงปรารภพระนางมหาปชาปติโคตมึ
ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า ผู้ไม่มีกรรมชั่ว
ทางกาย เป็นต้น.

ความพิสดารว่า พระนางมหา-
ปชาปติโคตมึพร้อมบริวารได้อุปสมบทแล้ว
เพราะรับครุธรรม ๘ ประการ ซึ่งพระผู้มี
พระภาคทรงบัญญัติไว้แล้ว ในเมื่อเรื่อง
ยังไม่เกิดขึ้น เหมือนบุรุษผู้ชอบประดับ
ใช้เคียวเกล้า รับพวงดอกสารภี ฉะนั้น.
พระนางไม่มีอุปัชฌาย์หรืออาจารย์อื่น.
สมัยอื่น ภิกษุณีทั้งหลายสนทนาปรารภ
พระเถรีผู้ได้อุปสมบทเช่นนั้นว่า “พระ
อุปัชฌาย์หรืออาจารย์ของนางมหาปชาปติ-
โคตมึ ไม่ปรากฏ พระนางถือผ้ากาสายะ
ด้วยมือตนเอง”. ก็แล ภิกษุณีทั้งหลาย
ครั้งกล่าวเช่นนั้นก็ประพฤติรังเกียจ ไม่ทำ
อุโบสถ ไม่ทำปวารณาร่วมกับพระนาง.
ภิกษุณีทั้งหลายเหล่านั้น ไปกราบทูล
ความนั้นแม้แต่พระตถาคต.

พระศาสดาสดับคำภิกษุณีเหล่านั้นแล้ว
ตรัสว่า “เราให้ครุธรรม ๘ ประการแก่

ทินนา, อหเมวสุสา อัจริโย อหเมว
อุปชฎาโย, กายทุจจริตาทิวิริหิตะสุ
ชีณาสเวสุ กุกุกุจุนนาม น
กตตพพนุ"ติ วตวา ธมมํ เทเสนุโต
อิมํ คาถมาห

พระนางมหาปชาบดีโคตมี เราเองเป็น
อาจารย์ เป็นอุปัชฌายะของพระนาง
เธอทั้งหลาย ไม่ควรทำชื่อเสียงเกียรติ
ในพระชีณาสพทั้งหลาย ผู้เว้นกายทุจริต
เป็นต้น" เมื่อทรงแสดงธรรมจึงตรัส
พระคาถานี้ว่า

๓๙๑. "ยสุส กาเยน วาจา
มนสา นตฺถิ ทุกฺกฏํ
สํวตํ ตีหิ จาเนหิ
ตมหนํ พุรุมิ พุราหุมนนุ"ติ.

๓๙๑. "เรา เรียกบุคคลผู้ไม่มีกรรมชั่ว
ทางกาย วาจา ใจ ผู้สำรวจโดย
ฐานะทั้ง ๓ ว่าเป็นพราหมณ์".

ตตฺถ ทุกฺกฏนฺติ สาวชฺชํ ทุกฺขุทฺธํ
อปายสํวตฺตนิกํ กมฺมํ. ตีหิ จาเนหิติ
เอเตหิ กายาทีหิ ตีหิ การเณหิ
กายทุจจริตาทิปุเปวเสนนิวารณตฺถาย
ทวารปีหิตํ อหํ พุราหุมนํ วทามิติ
อตฺถเ.

กรรมมีโทษ คือ มีทุกข์เป็นกำไร
ทำสัตว์ให้เป็นไปในอบาย ชื่อว่า กรรมชั่ว
ในพระคาถานั้น. คำว่า โดยฐานะ ๓
ความว่า เราเรียกคนปิดทวาร เพื่อ
ต้องการห้ามการเข้าไปแห่งกายทุจริต
เป็นต้น ด้วยเหตุ ๓ อย่าง มีกายเป็นต้น
เหล่านั้น ว่าเป็นพราหมณ์.

เทสนาวसानะ พหุ โสตาปตฺติ-
ผลาทินิ ปาปฺณิสฺสูติ.

ในเวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก
บรรลุโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

มหาปชาบดีโคตมีวตฺถุ อฏฺฐมํ.

เรื่องพระนางมหาปชาบดีโคตมี
เรื่องที่ ๘ จบ.

๙. สารีปุตตตฤณวรรค

๓๙๒. ยมฺหา ธมฺมํ วิชาเนยฺย
สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิโต
สกุกฺโข ตํ นมสฺเสยฺย
อคฺคิหุตฺตํ พุราหฺมณ.

๙. เรื่องพระสารีบุตรเถระ

๓๙๒. บุคคลพึงรู้แจ้งธรรมซึ่งพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าทรงแสดง จากอาจารย์
ใด พึงนอบน้อมอาจารย์นั้นโดย
เคารพ เหมือนนพราหมณ์
นอบน้อมการบูชาเพลิง ฉะนั้น.

๙. สาริปุตตเถรวาท

ยมุหาติ อิมั ฐมฺมเทสนั สตุถา
เซตวเน วิหฺรณฺโต สาริปุตฺตเถรํ
อารพฺภ กเถสิ.

โส กิรายสฺมา อสฺสชิตฺเถรสฺส
สนฺติเก ฐมฺมํ สุตฺวา โสตาปตฺติผลํ
ปตฺตกาลโต ปฏฺจาย "ยสฺสํ ทิสายํ
เถโร วสตี"ติ สฺนฺนาติ, ตโต อญฺชลิ
ปคฺคยฺห ตโต ว สีสํ กตฺวา นิปชฺชติ.
ภิกฺขุ "มิจฺฉาทิฏฺฐิโก สาริปุตฺโต อชฺชวาปี
ทิสา นมสฺสฺมาโน วิจฺรตี"ติ ตมตฺถํ
ตถาคตสฺส อารโจะสฺสุ.

สตุถา เถรํ ปกฺโกสาเปตฺวา "สจฺจํ กิร
ตฺวํ สาริปุตฺต ทิสา นมสฺสฺนฺโต
วิจฺรตี"ติ ปุจฺฉิตฺวา "ภนฺเต มม ทิสา
นมสฺสฺนภาวํ วา อนมสฺสฺนภาวํ วา
ตฺเมห ว ชานาถา"ติ วุตฺเต, "ภิกฺขเว
น สาริปุตฺโต ทิสา นมสฺสฺติ,
อสฺสชิตฺเถรสฺส ปนฺ สนฺติกา ฐมฺมํ
สุตฺวา โสตาปตฺติผลํ ปตฺตตฺตาย อตฺตโน
อาจฺริยํ นมสฺสฺติ, ยญฺหิ อาจฺริยํ
นิสฺสาย ภิกฺขุ ฐมฺมํ วิชานาติ, เตน

๙. เรื่องพระสารีบุตรเถระ

พระศาสดาประทับ ณ พระเชตวัน
ทรงปรารภพระสารีบุตรเถระ ตรัสพระ
ธรรมเทศนานี้ว่า จากอาจารย์ใดเป็นต้น.

ทราบว่าท่านผู้มีอายุนั้น ตั้งแต่
ฟังธรรม ในสำนักพระอัสสชิเถระแล้ว
บรรลุโสดาปัตติผล สดับว่า "พระเถระ
อยู่ที่ใด" ก็ประคองอัญชลีไปทางทิศนั้น
นอนหันศีรษะไปทางทิศนั้น. ภิกษุทั้งหลาย
กล่าวว่า "พระสารีบุตรเห็นผิด เทียบ
นอบน้อมทิศ ถึงวันนี้" กราบทูลข้อความ
นั้นแต่พระตถาคต.

พระศาสดา รับสั่งให้เรียกพระเถระมา
ตรัสถามว่า "สารีบุตร นัยว่า เธอเทียบ
นอบน้อมทิศ จริงหรือ" เมื่อพระเถระ
กราบทูลว่า "พระเจ้าข้า พระองค์เท่านั้น
ทราบว่าข้าพระองค์นอบน้อมทิศหรือไม่"
ตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรไม่
นอบน้อมทิศ แต่นอบน้อมอาจารย์
ของตน เหตุฟังธรรมจากสำนักพระอัสสชิ
แล้วบรรลุโสดาปัตติผล ภิกษุฟังนอบน้อม
อาจารย์ที่ตนอาศัยรู้ธรรม โดยเคารพ

โส พุราหุมนเณน. อคฺคิ วีย สกุกจฺจํ
นมสฺสิตพุโเยวา"ติ วตฺวา ธมฺมํ
เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

เหมือนพราหมณ์นอบน้อมไฟ ฉะนั้น" เมื่อ
ทรงแสดงธรรมจึงตรัสพระคาถานี้ว่า

๓๙๒. "ยมฺหา ธมฺมํ วิชานเญย
สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิตํ
สกุกจฺจํ ตํ นมสฺเสยฺย
อคฺคิหุตฺตํ พุราหุมนเณ"ติ.

๓๙๒. "บุคคลพึงรู้แจ้งธรรมซึ่งพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าทรงแสดง จากอาจารย์
ใด พึงนอบน้อมอาจารย์นั้นโดย
เคารพ เหมือนพราหมณ์
นอบน้อมการบูชาเพลิง ฉะนั้น".

ตตฺถ อคฺคิหุตฺตํวาติ ยถา
พุราหุมนเณ อคฺคิหุตฺตํ สมฺมา
ปฏฺิจรเณน เจว อญฺชลิกรมฺมาทีหิ จ
สกุกจฺจํ นมสฺสติ, เอวํ ยมฺหา อัจฉริยา
ตถาคตฺตปฺปเวทิตํ ธมฺมํ วิชานเญย, ตํ
สกุกจฺจํ นมสฺเสยฺยาติ อตฺถเ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า การ
บูชาเพลิง ความว่า บุคคลพึงรู้แจ้งธรรม
ที่พระตถาคตประกาศจากอาจารย์ใด พึง
นอบน้อมอาจารย์นั้นโดยเคารพ เหมือน
พราหมณ์นอบน้อมการบูชาเพลิง โดย
เคารพ ด้วยการบำเรอโดยชอบและ
ด้วยกิจ มีอัญชลีกรรมเป็นต้น ฉะนั้น.

เทสนาวसानเ พหุ โสตาปตฺติ-
ผลาทีนึ ปาปฺณีสฺสูติ.

เวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก
บรรลุโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

สาริปุตฺตตฺถเธรวตฺถุ นวมนํ.

เรื่องพระสารีบุตรเถระ เรื่องที่ ๙ จบ.

๑๐. ขฤลิพราหฺมณวตฺถุ

๓๙๓. น ชฎาหิ น โคตฺเตน
น ชจฺจา ไหติ พฺราหฺมณเณ
ยมฺหิ สจฺจญฺจ ธมฺโม จ
โส สฺจฺจ โส จ พฺราหฺมณเณ.

๑๐. เรื่องขฤลิพราหฺมณ

๓๙๓. บุคคลมิได้เป็นพราหฺมณ ด้วยชฎา
โคตร (หรือ) ชชาติ บุคคลที่มีสัจจะ
และธรรม จัดว่าเป็นคนสะอาด
และจัดว่าเป็นพราหฺมณ.

๑๐. ชฎิลพราหมณวตฺถุ

น. ชฎาหิตี อิมิ ธมฺมเทสนํ
 สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต เอกํ
 ชฎิลพราหมณํ อารพฺภ กถเอสิ.

โส กิร "อหํ มาติโต จ ปิตีโต
 จ สุชาโต พราหมณกุลे นิพฺพตฺโต,
 สเจ สมโน โคตโม อตฺตโน สวเก
 'พราหมณา'ติ วทตี, มํปี นุ โข ตถา
 วตฺตํ วฏฺฐตี"ติ สตุถุ สนฺตีกิ คนฺตฺวา
 ตมตฺถํ ปุจฺฉิ. อถ นํ สตุถา
 "นาหิ พราหมณ ชฎามตฺเตน น
 ชาตีโคตมตฺเตน พราหมณํ วทามิ,
 ปฏฺวิทฺธสจฺจเมว ปนาหิ 'พราหมणे'ติ
 วทามิ"ติ วตฺวา อิมิ คาถมาห

๓๙๓. "น ชฎาหิ น โคตฺเตน

น ชจฺจา เหติ พราหมणे
 ยมฺหิ สจฺจญฺจ ธมฺโม จ
 โส สุจฺจ โส จ พราหมणे"ติ.

๑๐. เรื่องชฎิลพราหมณ์

พระศาสดาประทับ ณ พระเชตวัน
 ทรงปรารภชฎิลพราหมณ์คนหนึ่ง ตรัส
 พระธรรมเทศานี้ว่า มิใช่เป็นพราหมณ์
 ด้วยชฎา เป็นต้น.

ทราบว่ ชฎิลพราหมณ์นั้นคิดว่า
 "เราเกิดดีทั้งฝ่ายมารดา ทั้งฝ่ายบิดา
 บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ ถ้าพระ
 สมณโคดมตรัสเรียกสาวกของพระองค์ว่า
 'พราหมณ์' ก็ควรเรียกแม้เราเช่นนั้นบ้าง"
 จึงไปยังสำนักพระศาสดา ทูลถาม
 เนื้อความนั้น. ครานั้น พระศาสดา
 ตรัสกับพราหมณ์นั้นว่า "พราหมณ์ เรา
 มิได้เรียกว่า พราหมณ์ เหตุเพียงชฎา
 เพียงชาติและโคตร แต่เราเรียกคน
 ทางตลอดสัจจะเท่านั้นว่า 'เป็นพราหมณ์'
 ตรัสพระคาถานี้ว่า

๓๙๓. "บุคคลมิได้เป็นพราหมณ์ ด้วยชฎา
 โคตร (หรือ) ชาติ บุคคลที่มีสัจจะ
 และธรรม จัดว่าเป็นคนสะอาด
 และจัดว่าเป็นพราหมณ์".

ตตฤ สจฺจนฺติ ยสฺมี ปุคฺคเล
 จตฺตาริ สจฺจานิ โสฬสฺหากาเรหิ
 ปฏิวิชฺฌิตฺวา จิตฺ สจฺจญาณญฺเจว
 นววิธโลกุตฺตรธมฺโม จ อตฺถิ, โส สฺจ
 เจริ พฺราหฺมเณ จาติ อตฺถิ.

เทศนาวสานเน พหุ โสตาปตฺติ-
 ผลาทินิ ปาปฺณิสฺสูติ.

ชฎิลพราหมณ์วตฺถุ ทสมฺ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มีสัจจะ
 ความว่า บุคคลผู้มีสัจญาณอันแทงตลอด
 สัจจะ ๔ อย่าง ด้วยอาการ ๑๖ ตั้งอยู่
 และโลกุตระธรรม ๙ จัดว่าเป็นคนสะอาด
 และเป็นพราหมณ์.

เวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก
 บรรลุโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องชฎิลพราหมณ์ เรื่องที่ ๑๐ จบ.

๑๑. กุทกพราหมณวตฺถุ

๓๙๔. กิณฺเด ชฎาหิ ทุมฺเมธ
กิณฺเด อชินฺสาฎิยา
อพฺภนฺตรนฺเต คหณํ
พาหิรํ ปริมชฺชสิ.

๑๑. เรื่องพราหมณ์โกทก

๓๙๔. ผู้มีปัญญาทราวม จะมีประโยชน์
อะไรสำหรับท่านด้วยชฎา จะมี
ประโยชน์อะไรสำหรับท่านด้วยผ้า
ที่ทำด้วยหนังเสือ ภายในของท่าน
เป็นดุจจัญฑ์ ท่านขัดเกล้าเฉพาะ
ภายนอก.

๑๑. กุหกพราหมณ์วตถุ

กินุเตติ อิมิ ธมฺมเทศนํ สตุถา
 ฎฎาคารสาลาเย วิหรนฺโต เอกิ
 วคฺคฺลิวตฺติ กุหกพฺราหมณํ อารพฺภ
 กเถสิ.

โส กิร เวสาลีนครทวารเอ เอกิ
 กุกฺกุฏรูกฺขิ อารุหฺห ทูวิหิ ปาเทหิ
 สขาํ คณฺหิตฺวา อโรสิโร โอลมฺพนฺโต
 "กปีลานํ เม สติ เทถ กหาปณ
 เทถ ปริจาริกํ เทถ, โน เจ ทสฺสถ,
 อิตฺ ปตฺติตฺวา มรณฺโต นครํ อนครํ
 กริสฺสามิ"ติ วทติ. ตถาคตฺสฺสาปิ
 ภิกฺขุสํฆปริวฺตฺสฺส นครํ ปวิสฺนกาเล
 ภิกฺขุ ตํ พฺราหมณํ ทิสฺวา นิภฺขมน-
 กालेषิ นํ ตเถว โอลมฺพนฺตํ ปสฺสึสฺสุ.
 นาคฺราปิ "อัยํ ปาโต ปฏฺฐาย เอวํ
 โอลมฺพนฺโต ปตฺติตฺวา นครํ อนครํ
 กเรยฺยา"ติ จินฺเตตฺวา นครวินาสนํเกิตา
 "ยํ โส ยาจติ, สพฺพํ เทมา"ติ
 ปฏฺฐิสฺสฺสนิตฺวา อทฺสฺ.

๑๑. เรื่องพราหมณ์โกหก

พระศาสดาประทับ ณ ฎฎาคาร-
 ศาลา ทรงปรารภพราหมณ์โกหก ซึ่ง
 ประพฤติดูจก้างคาวคนหนึ่ง ตรัสพระ
 ธรรมเทศนานี้ว่า **ประโยชน์อะไร**
สำหรับท่าน เป็นต้น.

ทราบว่าเป็นพราหมณ์นั้นขึ้นต้นกลุ่ม
 ต้นหนึ่ง ใกล้ประตูเมืองเวสาลี ใช้เท้า
 ทั้ง ๒ เหนี่ยวกิ่งไม้ห้อยหัวลง กล่าวว่
 "ท่านทั้งหลาย จงให้โคแดง ๑๐๐ ตัว
 กหาปณะ (และ) หนึ่งบำเรอแก่เรา ถ้า
 พวกท่านไม่ให้เราจะตกจากต้นกลุ่มตาย
 ทำพระนคร ไม่ให้เป็นพระนคร". เวลา
 แม้พระตถาคตอันหมู่ภิกษุแวดล้อมเสด็จ
 เข้าไปพระนคร พวกภิกษุพบพราหมณ์นั้น
 แม้เวลาเสด็จออก ก็พบเขาห้อยอยู่
 อย่างนั้นเหมือนกัน. ฝ่ายชาวเมืองต่างก็
 คิดว่า "พราหมณ์นี้ห้อยอยู่อย่างนี้ ตั้งแต่
 เข้า ฟังตกลงทำพระนครไม่ให้เป็น
 พระนคร" กแล้วพระนครล่มจม จึงยอมรับ
 ว่า "จะให้ทุกอย่างที่พราหมณ์นั้นขอ"
 ได้ให้แล้ว.

โส โอตริตฺวา สพุฬิ คเหตุวา อคมาสิ.
 ภิกฺขุ วิหารูปจาเร ตํ คาวี วีย
 วิจฺจิตฺวา คจฺจนฺตํ ทิสฺวา สญฺชานิตฺวา
 "ลทฺธนฺเต พฺราหฺมณ ยถาปตฺถิตนฺ"ติ
 ปุจฺฉิตฺวา "อาม ลทฺธํ เม"ติ สุตฺวา
 อนฺุตวิหาเร ตถาคตสฺส ตมตฺถํ
 อารุเจสฺสุ. สตุถา "น ภิกฺขเว
 อิทาเนเวส กุหฺกโจโร, ปุพฺเพปิ
 กุหฺกโจโรเยว อโหสิ, อิทานิ ปเนส
 พาลชนํ วนฺเจติ, ตทา ปน ปณฺทิตเ
 วนฺเจตฺถ นาสกฺขี"ติ วตฺวา เตหิ ยาจิโต
 อตีตํ อหริ

อตีเต เอกํ กาสิกคามํ นิสฺสาย
 เอโก กุหฺกตาปโส วาสํ กปะเปติ. ตํ
 เอกํ กุลํ ปฏฺิษคฺคิ, ทิวา อุปฺปนฺน-
 ขาทนียโกชนียโต อตฺตโน ปุตฺตานํ วีย
 ตสฺสาปิ เอกํ โภจฺจาสิ เทติ, สายํ
 อุปฺปนฺนโกจฺจาสิ จเปตฺวา ทฺติยทิวเส
 เทติ. อถกทิวสํ สายํ โครมํสํ ลภิตฺวา
 สาธุกํ ปจิตฺวา ตโต โภจฺจาสิ จเปตฺวา
 ทฺติยทิวเส ตสฺส เทติ. ตาปโส มํสํ
 ขาทิตฺวา จ รสตณฺหอย พทฺุโธ "กึ
 มํสํ นามेतนฺ"ติ ปุจฺฉิตฺวา "โครมํสนฺ"ติ
 สุตฺวา ภิกฺขเว จจิตฺวา สปะปิตฺติ-

เขาได้ลงรับเอาสิ่งของทั้งหมดไป. พวก
 ภิกษุเห็นเขาเที่ยวไป ดุจแม่โคใกล้แดน
 วิหาร จำได้ จึงถามว่า "พราหมณ์ ท่าน
 ได้สิ่งตามปรารถนาแล้วหรือ" ได้ฟังว่า
 "ผมได้แล้ว ครับ" จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่
 พระตถาคตภายในวิหาร. พระศาสดา
 ตรัสว่า "มิใช่บัดนี้เท่านั้นที่พราหมณ์นั้น
 เป็นโจรหลอกหลวง แม้กาลก่อนได้เป็นโจร
 หลอกหลวงเหมือนกัน ก็บัดนี้เขาหลอกหลวง
 ชนโง่ได้ แต่ในกาลนั้นไม่อาจหลอกหลวง
 บัณฑิตได้" อันภิกษุเหล่านั้นทูลขอ ทรง
 นำอดีตนิทานมา (ตรัสว่า)

อดีตกาล ดาบสหลอกหลวงรูปหนึ่ง
 อาศัยกาสิกคามตำบลหนึ่ง สำเร็จการอยู่
 ตระกูลหนึ่งบำรุงเธอ ให้ส่วนหนึ่งจาก
 ของเคี้ยวของบริโภค ซึ่งเกิดขึ้นเวลา
 กลางวัน แม้แก่ท่าน ดุจให้แก่บุตรตนเอง
 เก็บส่วนที่เกิดขึ้นตอนเย็น ถวายวันที่ ๒.
 ต่อมาวันหนึ่งตอนเย็น ได้เนื้อเหย้ามาแกง
 ไว้เรียบร้อย เก็บส่วนจากส่วนที่ ๒ นั้น
 ถวายเธอวันที่ ๒. ดาบสกินเนื้อแล้วถูก
 ความอยากในรสผูกพันแล้ว ถามว่า
 "นั่นชื่อว่าเนื้ออะไร" ฟังว่า "เนื้อเหย้า"
 เที่ยวไปเพื่อภิกษา รับเอาเนยใสนมส้ม

กฏกภณทาทินี คเหตฺวา ปณฺณสาลํ
 คนฺตุวํ เอกมฺนุเต จเปสิ. ปณฺณสาลาย
 ปน อวิทฺหเร เอกสฺมี วมฺมิเก โคธราชา
 วิหฺรติ. โส กาเลน กาลํ ตาปสํ
 วนฺทิตํ อากฺจฺจติ. ตํทิวสํ ปุเนส "ตํ
 วริสฺสามิ"ติ ทนฺทํ ปฏิจฺจนาเทตฺวา ตสฺส
 วมฺมิกสฺสาวิทฺหเร จาเน นิตฺททายนฺโต วย
 นิสฺสีทิ.

โคธราชา วมฺมิกโต นิภฺขมิตฺวา ตสฺส
 สนฺตํ อากฺจฺจนฺโต ตํ อากาโร
 สลฺลภฺเขตฺวา "น เม อชฺช อากฺจฺจิสฺส
 อากาโร รุจฺจตี"ติ ตโต ว นิวตฺติ.
 ตาปโส ตสฺส นิวตฺตนาภาวํ ญตฺวา
 ตสฺส มารณฺตถาย ทนฺทํ ชิปี. ทนฺทโ
 วิรชฺชมิตฺวา คโต. โคธราชาปี วมฺมิกํ
 ปวิสิตฺวา ตโต สีสํ นีหริตฺวา
 อาคตมคฺคํ โอลิเกนฺโต ตาปสํ อห

"สมณํ ตํ มนฺยมาโน
 อุปคณฺธี อสณฺยตํ
 โส มํ ทนฺทเทน ปาหาสิ
 ยถา อสฺสมโน ตถา
 กิณฺเต ชฎาหิ ทุมฺเมธ
 กิณฺเต อชินฺสาฎิยา

และเครื่องเผ็ดร้อนเป็นต้น ไปยัง
 บรรณศาลา. เก็บไว้ที่สุตข้างหนึ่ง. ในที่
 ไกล์บรรณศาลานั้น พญาเหี้ยอยู่ใน
 จอมปลวกแห่งหนึ่ง พญาเหี้ยนั้นมักมา
 ไหว้ดาบสตามกาลที่เหมาะสม. วันนั้น
 ดาบสนั้นคิดอีกว่า "จักฆ่าเหี้ยนั้น" ชอน
 ท่อนไม้ไว้ นั่งท่าเหมือนหลับในที่ไกล์
 จอมปลวกนั้น.

พญาเหี้ยออกจากจอมปลวก มาสู่สำนัก
 ของเธอ กำหนดดูอาการนั้นรีบกลับจาก
 ที่นั้น พนางคิดว่า "วันนี้ เราไม่ชอบใจ
 อาการของอาจารย์". ดาบสรู้ว่าเหี้ยนั้น
 กลับ จึงขว้างท่อนไม้ไปเพื่อต้องการฆ่า
 เหี้ยนั้น. ท่อนไม้กลับพลาดไป. แม้
 พญาเหี้ยวิ่งเข้าจอมปลวก ไผล่ศิระษะออก
 จากจอมปลวกนั้น ดูทางที่มา กล่าวกับ
 ดาบสว่า

"เราสำคัญท่านผู้ไม่สำรวมว่า เป็น
 สมณะ จึงเข้าไปหา ท่านไม่ได้เป็น
 สมณะ โดยประการที่ท่านเอา
 ท่อนไม้ทำร้ายเรา ท่านทราบ
 ปัญญา จะมีประโยชน์อะไรสำหรับ
 ท่าน ด้วยชฎา ประโยชน์อะไร

อพฺภานฺตรนฺเต คหณํ
พาหิรํ ปริมชฺชสี"ติ.

อถ นํ ตาปโส อตฺตโน สนฺตเกน
ปโลเภตฺถุ เอวมาห

"เอหิ โคธ นิวตฺตสฺสุ
ภฺยชฺ สาลีนโมทณํ
เตลฺลํ โลณญฺจ เม อตฺถิ
ปฺหุตฺถํ มยฺห ปิปฺผลี"ติ.

ตํ สุตฺวา โคธราชา "ยถา ยถา
ตฺวํ กเถสิ, ตถา ตถา เม
ปฺลายิตฺถกามตา ว โหตี"ติ วตฺวา อิมํ
คาถมาห

"เอส ภฺยโย ปเวกฺขามิ
วมฺมิกํ สตปฺริสํ
เตลฺลํ โลณญฺจ กิณฺุเตสิ
อหิตํ มยฺหํ ปิปฺผลี"ติ.

เอวญฺจ ปน วตฺวา "อหํ เอตฺตกํ
กาลํ ตยิ สมนฺตญฺญํ อกาสิ, อิทานิ
เต มํ ปฺหริตฺถกามตาย ทณฺุโท ชิตฺตโต,
ตสฺสุ ชิตฺตกาลโตเยว อสฺสมโน ชาโต,
กิณฺุตาทิสสฺสุ ทฺุปฺปณฺุณฺุสฺสุ ปุคฺคฺลสฺสุ

สำหรับท่าน ด้วยผ้าที่ทำด้วย
หนังเสือ ภายในของท่านเป็นจุด
ช้ำ ท่านขัดเกลาเฉพาะภายนอก".

ครานั้น เพื่อใช้สิ่งของที่มีอยู่ของตนล่อ
พญาเหยียนั้น ดาบสจึงกล่าวอย่างนี้ว่า

"เหยียเอ๋ย จงกลับมาบริโภคข้าวสุก
แห่งข้าวสาเล็ด อาตมามีทั้งน้ำมัน
ทั้งเกลือ ดีปลี มากมาย".

พญาเหยียฟังคำนั้นแล้ว กล่าวว่า
"ข้าพเจ้าประสงค์จะหนีไปอย่างเดียวโดย
ประการที่ท่านพูด" กล่าวคานี้ว่า

"ข้าพเจ้านั้น จักเข้าจอมปลวกเล็ก
๑๐๐ ชั่วบุรุษ น้ำมันและเกลือ
ของท่าน จะมีประโยชน์อะไร ดีปลี
ก็ไม่มีประโยชน์เกื้อกูลสำหรับเรา".

ก็แล พญาเหยียครั้งกล่าวเช่นนั้นแล้ว
กล่าวว่า "ข้าพเจ้าได้ทำความสำคัญใน
ตัวท่านว่าเป็นสมณะ สิ้นกาลเท่านี้ บัดนี้
เพราะท่านมุ่งทำร้ายข้าพเจ้า ท่านจึง
ขว้างท่อนไม้ไป แต่กาลที่ขว้างท่อนไม้

ชฎาหิ, ก็ สขุเรน อชินจุมเมน,
 อพฺภนฺตรํ หิ เต คหณํ, เกวลํ
 พาหิรเมว ปริมชฺชสี"ติ. อาห. สตุถา
 อิมํ อตีตํ อหริตฺวา "ตทา เอส
 กุหโก ตาปโส อโหสิ, โคธราชา ปน
 อหเมวา"ติ วตฺวา ชาตกํ สโมธานेतฺวา
 โครปณฺทีเตน ตสฺส นิคฺคหิตการณํ
 ทสฺเสนฺโต อิมํ คาถมาท

ไปเท่านั้น ท่านก็ไม่ได้ชื่อว่าสมณะ
 สำหรับคนทราบบัญญาเช่นท่าน. ชฎาจะ
 มีประโยชน์อะไร หนังสือพร้อมทั้งก็บจะ
 มีประโยชน์อะไร ก็ภายในของท่านเป็น
 ดุจขี้ก ท่านขัดเกลาเฉพาะภายนอก
 อย่างเดียวเท่านั้น". พระศาสดาครั้งทรง
 นำอดีตนิทานนี้มาตรัสว่า "กาลนั้น
 พราหมณ์นี้ เป็นดาบสผู้หลอกลวง ส่วน
 พญาเหยี่ยวคือเรา" ทรงประมวลชาดกเมื่อ
 แสดงเหตุที่ดาบสนั้นถูกเหยี่ยวฉลาดข่ม
 จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

๓๙๔. "กิญฺเต ชฎาหิ ทุมฺเมธ
 กิญฺเต อชินสาฎิยา
 อพฺภนฺตรนฺเต คหณํ
 พาหิรํ ปริมชฺชสี"ติ.

๓๙๔. "ผู้มีปัญญาทราบบ จะมิประโยชน์
 อะไรสำหรับท่านด้วยชฎา จะมี
 ประโยชน์อะไรสำหรับท่านด้วยผ้า
 ที่ทำด้วยหนังสือ ภายในของท่าน
 เป็นดุจขี้ก ท่านขัดเกลาเฉพาะ
 ภายนอก".

ตตฺถ กิญฺเต ชฎาหิติ อมฺโภ
 ทูปฺปณฺณ ตว สฺพทฺธาหิปี อิมาหิ
 ชฎาหิ สขุราย นีวตฺถายปี อิมาย
 อชินจุมฺสาฎิกาย ๑ กิमतฺถ.
 อพฺภนฺตรนฺติ อพฺภนฺตรํ หิ เต
 ราคาทิกิเลสคหณํ, เกวลํ หตฺถิลณฺทํ

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า จะมี
 ประโยชน์อะไรสำหรับท่านด้วยชฎา
 ความว่า ดูกรผู้ทราบบัญญา จะมี
 ประโยชน์อะไรสำหรับท่าน ด้วยชฎา
 เหล่านี้ที่เกล้าไว้อย่างดีก็ดี ด้วยผ้าสาฎก
 ที่ใช้หนังสือทำพร้อมก็บที่เรอนุ่งแล้วก็ดี.

อสฺสลดนุทํ วิวี ย มภูจํ พาทิริ คํวํ ภายใ ความวํ ภายใของทําน
 ปริมชฺชสี"ติ อตฺถเ. รกรุรงด้วยกิเลสมีราคะเป็นต้น ทําน
 ชัดเกลาแต่ภายนอกอย่างเดียว ดูจ
 คุก้างคูกม้ํา เกลี้ยงเกลาแต่ภายนอก
 ฉะนั้น.

เทศนาวสานเน พหุ โสตาปตฺติ-
 ผลาทินิ ปาปฺณีสฺสูติ.

เวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก
 บรรลุโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

กุกพฺรหฺมณฺวตฺถุ เอกาทสมํ.

เรื่องพราหมณ์โกหก เรื่องที่ ๑๑ จบ.

๑๒. กิสาโคตมীবตฺต

๓๙๕. ปัสสกูลธรี ชนุตฺ
    กิสฺ ฌมนิสนฺถตฺ
    เอกํ วนฺสุมิ ฉายนฺตํ
    ตมห์ พุรุมิ พุราหฺมณฺ.

๑๒. เรื่องนางกิสาโคตมี

๓๙๕. เราเรียกชนผู้ทรงผ้าบังสุกุล ผู้ดม
    มีเส้นเอ็นสะพรั่ง เฟ่งอยู่คนเดียว
    ในปีนั้น ว่าเป็นพราหมณ์.

๑๒. กิสาโคตมีวัตถุ

ปัสสูลธรรนุติ อิมิ ธมฺมเทศนํ
 สตุถา คิซฺฌกุกฺกุ ปพฺพเต วิหรนฺโต
 กิสาโคตมี อารพฺภ กเถสิ.

ตทา กิร สกฺโก ปจฺมยामาวสาเน
 เทวปริสาย สหฺธิ สตุถาริ อฺปสงฺกมิตฺวา
 วนฺทิตฺวา เอกมฺนฺเต สาราณียํ ธมฺมกถํ
 สฺถนฺนฺโต นิสฺสิทฺติ. ตสฺมิ ชฺเณ กิสาโคตมี
 “สตุถาริ ปสฺสิสฺสสามิ”ติ อากาเสนา-
 คนฺตฺวา สกฺกํ ทิสฺวา นิวตฺติ. โส ตํ
 วนฺทิตฺวา นิวตฺตฺนฺตี ทิสฺวา สตุถาริ
 ปฺจุฉิ “กา นามเสสา ฆนฺเต
 อาคจฺจมานา ตฺเมห ทิสฺวา นิวตฺตตี”ติ.
 สตุถา “กิสาโคตมี นามเสสา มหาราช
 มม ธีตา ปัสฺสูลิกตฺเถรีนํ อคฺคา”ติ
 วตฺวา อิมิ คาถมาห

๓๙๕. “ปัสฺสูลธรรํ ชนฺตุํ

กิสํ ธมฺนิสนฺถตํ

เอกํ วนฺสฺมิ ฉายนฺตุํ

ตมฺหํ พฺรุมิ พฺราหฺมณฺน”ติ.

๑๒. เรื่องนางกิสาโคตมี

พระศาสดา ประทับ ณ ภูเขา
 คิชฌกุกฺกุ ทรงปรารภนางกิสาโคตมี ตรัส
 พระธรรมเทศานี้ว่า ผู้ทรงผ้าบังสุกุล
 เป็นต้น.

ทราบว่า ที่สุดปฐมยามเวลานั้น
 ท้าวสักกะพร้อมเทวบริษัท เข้าเฝ้าพระ
 ศาสดา ถวายบังคมแล้วประทับนั่ง ทรง
 สดับธรรมกถาเครื่องระลึกถึงกัน ณ ที่
 เหมาะสม. ขณะนั้น นางกิสาโคตมีคิดว่า
 “จักเฝ้าพระศาสดา” เหาะมาเห็นท้าว
 สักกะจึงกลับไป. ท้าวเธอทอดพระเนตร
 เห็นนางถวายบังคมแล้ว กลับไป ทูลถาม
 พระศาสดาว่า “พระเจ้าข้า ภิกษุณีนั้น
 ชื่ออะไร มาอยู่เห็นพระองค์แล้วกลับไป”.
 พระศาสดาตรัสว่า “มหาบพิตร ภิกษุณี
 นั้นชื่อว่า กิสาโคตมี ธีตาอาตมภาพ
 ยอดพระเถรีผู้ทรงผ้าบังสุกุล” ตรัสพระ
 คาถานี้ว่า

๓๙๕. “เราเรียกชนผู้ทรงผ้าบังสุกุล ผู้ยอม

มีเส้นเอ็นสะพรั่ง เฟงอยู่คนเดียว

ในป่านั้น ว่าเป็นพราหมณ์”.

ตตฤท กิสนุติ ปัสกุณิกา หิ
 อตตโน อนุรูปี ปฏิปทึ ปุเรตวา
 อปฺปมัสโสหิตาเจว โหติ ธมมิ-
 สนุตคตฺตา จ ตสฺมา เอวมาห. เอกัง
 วณฺสมินฺนุติ วิวิตฺเต จานเ อเอกัง
 ฉายนฺตํ ตมहि พุราหมณํ วทามิตี
 อตฺถ.

เทสนาวसानเน พหุ โสตาปตฺติ-
 ผลาทินิ ปาปฺณิสฺสูติ.

กิสาคอติมวตฺถุ ทฺวาทสมํ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ผู้ยอม
 ความว่า ธรรมดาว่าชนผู้ทรงผ้าบังสุกุล
 บำเพ็ญข้อปฏิบัติที่เหมาะสมแก่ตน มีเนื้อ
 และโลหิตน้อย และมีตัวสะพรั่งด้วย
 เส้นเอ็น เหตุนั้น พระศาสดาจึงตรัส
 เช่นนั้น คำว่า คนเดียวในป่า ความว่า
 เราเรียกคนพ่วงอยู่คนเดียวในที่สงัดนั้นว่า
 เป็นพราหมณ์.

เวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก
 บรรลุโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องนางกิสาคอติ เรื่องที่ ๑๒ จบ.

๑๓. อถุยตรพราหฺมณวตฺถุ

๓๙๖. น จาหิ พฺราหฺมณํ พฺรุมฺหิ
โยนิชํ มตฺติสมฺภวํ
โภวาทิ นาม สฺส โหติ
ส เว โหติ สกฺิณฺจโน
อภฺิณฺจนํ อนาทานํ
ตมฺหํ พฺรุมฺหิ พฺราหฺมณํ.

๑๓. เรื่องพราหมณ์คนใด

คนหนึ่ง

๓๙๖. เราไม่เรียกคนที่เกิดแต่กำเนิด มีมารดาเป็นแดนเกิด ว่าเป็นพราหมณ์ บุคคลนั้นได้ชื่อว่าโภวาทิ (ชอบกล่าวเจริญ) บุคคลนั้นแลยังมีกิเลสเครื่องกังวล เราเรียกคนไม่มีกิเลสเครื่องกังวล ไม่ถือมั่นนั้น ว่าเป็นพราหมณ์.

ตตถ โยนิชนฺติ โยนิยา ชาตํ.
มตฺติสมฺภวณฺติ พุราหฺมณฺิยา มาตฺยา
สนฺตเก อฺุทฺรสมฺิ สมฺภุตํ. โภวาทิฺติ โส
ปน อามนฺตนาทิสฺสุ "โภ โภ"ติ วตฺวา
วิจฺรณฺโต โภวาทิ นาม. โหติ, ส เว
ราคาทิสฺสิ กิณฺุจเนหิ สกิณฺุจโน, อหํ
ปน ราคาทิสฺสิ อกิณฺุจนํ จตฺุหิ
อุปาทาเนหิ อนาทานํ พุราหฺมณํ
วทามิฺติ อตฺุโถ.

เทสนาวสาเน พุราหฺมณเ
โสตาปตฺติผล เปติฏฺุจหิ. สมฺปตฺตานํปิ
สาตฺติกา เทสฺนา อโหสิฺติ.

เอกพุราหฺมณวตฺถุ เตรสมํ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เกิดแต่
กำเนิด ได้แก่ เกิดแล้วแต่กำเนิด. คำว่า
มีมารดาเป็นแดนเกิด ความว่า เกิด
ในท้องอันเป็นของมารดาผู้เป็นพราหมณ์.
คำว่า ได้ชื่อว่าโภวาทิ ความว่า ก็
บุคคลนั้นเที่ยวพูดว่า "ผู้เจริญ ผู้เจริญ"
ณ ที่ร้องเรียกเป็นต้น ชื่อว่าโภวาทิ,
บุคคลนั้นแลยังมีกิเลสเครื่องกังวล ด้วย
กิเลสเครื่องกังวลมีราคะเป็นต้น แต่เรา
เรียกผู้ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล ด้วยกิเลส
เครื่องกังวลมีราคะเป็นต้น ไม่ถือมั่น ด้วย
อุปาทาน ๔ ว่าเป็นพราหมณ์.

เวลาจบเทศนา พราหมณ์ตั้งอยู่ใน
โสตาปัตติผล. เทศนาได้เกิดประโยชน์แก่
มหาชนผู้ประชุมกัน ดังนี้แล.

เรื่องพราหมณ์คนใดคนหนึ่ง เรื่องที่ ๑๓

จบ.

๑๔. อุกกเสณวตฺถุ

๓๙๗. สพุพสณโยชนิ^๑ เชนฺตฺวา
โย เว น ปริตสฺสตี
สงฺคาติคํ วิสฺยุตฺตํ
ตมหนํ พฺรุมิ พฺรฺาหฺมณํ.

๑๔. เรื่องบุตรเศรษฐีชื่อ อุกกเสณ

๓๙๗. เรา เรียกคนตัดสังโยชนีได้ทั้งหมด
ไม่สะดุ้ง ล่วงกิลเลสเครื่องข้อง ผู้
พราวจากโยคะได้แล้ว ว่าเป็น
พราหมณ์.

---

^๑ ฉ. สพุพสโยชนิ.

๑๔. อุกคเสนวตถุ

สพฺพสญฺโฆชนนฺติ อิมํ ธมฺมทฺเสนํ
สตุถา เวฬุวเน วิหรนฺโต อุกคเสน-
เสฏฺฐิปุตุตฺติ อารพฺภา กเถสิ. วตถุ
“มฺเญจ ปุเร มฺเญจ ปจฺจุตโต”ติ
คาถาวณฺณนาย วิตุถาวริตเมว.

ตทา หิ สตุถา “ภนฺเต
อุคคเสนโน ‘น ภายามิ’ติ วทติ, อญฺเฐน
มญฺเญอ อญฺเญํ พุยากรโธตี”ติ ภิกฺขุหิ
วตุเต, “ภิกฺขเว มม ปุตุตสทิสสา
ฉินฺนสญฺโฆชนา น ภายนฺติเยวา”ติ
วตุวา อิมํ คาถมาห

๓๙๗. “สพฺพสญฺโฆชนํ เจตฺวา
โย เว น ปริตฺตฺสฺสตี
สงฺคาติคํ วิสฺยุตฺตํ
ตมฺหํ พุรุมิ พุราหฺมณฺนุ”ติ.

ตตฺถ สญฺโฆชนนฺติ ทสฺวิธํ
สญฺโฆชนํ.

น ปริตฺตฺสฺสตีติ ตณฺหาเย น ภายติ.
ตมฺहनฺติ ตํ อหํ ราคาทีนํ สงฺคานํ
อตีตตฺตา สงฺคาติคํ จตฺนุนํปิ โยคานํ

๑๔. เรื่องบุตรเศรษฐีชื่ออุคคเสน

พระศาสดาประทับ ณ พระเวฬุวัน
ทรงปรารภบุตรเศรษฐีชื่อ อุคคเสน ตรัส
พระธรรมเทศนานี้ว่า ตัดสังโยชน์ทั้งปวง
เป็นต้น.

ก็ในกาลนั้น พระศาสดา เมื่อพวก
ภิกษุกราบทูลว่า “พระเจ้าข้า พระ
อุคคเสนกล่าวว่า ‘ไม่กลัว’ ชะรอยจะ
พยากรณ์อรรถผล ด้วยคำไม่จริง” จึง
ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย คนเช่นบุตรเรา
ตัดสังโยชน์ได้ ย่อมไม่กลัว” ตรัสพระ
คาถานี้ว่า

๓๙๗. “เรา เรียกคนตัดสังโยชน์ได้ทั้งหมด
ไม่สะดุ้ง ล่วงกิเลสเครื่องข้อง ผู้
พราจากโยคะได้แล้ว ว่าเป็น
พราหมณ์”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า สังโยชน์
ทั้งปวง คือ สังโยชน์ ๑๐ อย่าง.

คำว่า ไม่สะดุ้ง ได้แก่ ไม่กลัวต่อตณฺหา.
คำว่า ตมฺหํ ตัดเป็น ตํ อหํ ความว่า
เราเรียกคนชื่อว่า ผู้ล่วงเครื่องข้อง เพราะ

อภาเวน วิสัยุตติ ตํ อหิ พุราหมณิ
วทามิติ อตุเถ.

ลวงกิเลสเครื่องข้อง มีราคาเป็นต้น
ชื่อว่า พรากได้แล้ว เพราะไม่มีโยคะ
ทั้ง ๔ นั้น ว่าเป็นพราหมณ์.

เทสนาวसानะ พหุ โสตาปัตติ-
ผลาทินิ ปาปุณีสูติ.

เวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก
บรรลुโสตาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

อุคคเสนวตฺถุ จุฑุทสมิ.

เรื่องบุตรเศรษฐีชื่ออุคคเสน เรื่องที่ ๑๔

จบ.

๑๕. เทวพราหมณ์วตถุ

๓๙๘. เจตวา นที วรตตบฺจ
    สนฺธานํ สหนุกกมํ
    อุกฺขิตตปฺลิมํ พุทฺธํ
    ตมहिํ พุริมิ พฺราหมณํ.

๑๕. เรื่องพราหมณ์ ๒ คน

๓๙๘. เราเรียกคนตัดชะเนาะ เข็อก และ
    เครื่องต่อพร้อมสาย ถอนลิ่มสลัก
    ออกได้ รู้แล้ว ว่าเป็นพราหมณ์.

๑๕. เทวพราหมณ์วตถุ

เจตวา นทุธินุติ อิมิ ธมฺมเทศนํ
สตถา เขตวเน วิหรนฺโต เทว
พราหมเณ อารพฺภ กเถสิ.

เตสุ กิร เอกสุสุ จุฬโรหิตโต
นาม โคนเณ โหติ เอกสุสุ มหาโรหิตโต
นาม. เต เอกทิวสํ "ตว โคนเณ
พลวา มม โคนเณ พลวา"ติ วิวทิตฺวา
"กีนุโน วิวาเทเน, ปาเซตฺวา
ชานิสฺสามา"ติ อจิริวตีตีเร สกภู
วาลุกาย ปุเรตฺวา โคนเณ โยชนิสฺสุ.
ตสมิ ชเนน ภิกฺขุปี นหายิตฺตุํ ตตถ
คตา โหนฺติ. พฺราหมเณนา โคนเณ
ปาเซสุ. สกภู นิจุจลํ อฏฺฐาสิ.
นทุธิวตฺตตา ปน ฉิชฺชิสฺสุ. ภิกฺขุ ทิสฺวา
วิหาริ คนฺตฺวา ตมตถํ สตถุ
อาโรเจสุ.

สตถา "ภิกฺขเว พาหิรา เอตา
นทุธิวตฺตตา, โย โกจิ เอตา ฉินฺทเตว,
ภิกฺขุนา ปน อชฺฌตฺติกํ โภจนทุธิญฺเจว
ตณฺหาवตฺตตฺตญฺจ ฉินฺทิตฺตุํ วฏฺฏตี"ติ
วตฺวา อิมิ คาถมาห

๑๕. เรื่องพราหมณ์ ๒ คน

พระศาสดาประทับ ณ พระเชตวัน
ทรงปรารภพราหมณ์ ๒ คน ตรัสพระธรรม
เทศนานี้ว่า ตัดชะเนาะ เป็นต้น.

ทราบว่าเป็นพราหมณ์ ๒ คน
นั้น คนหนึ่งมีโคชื่อจุฬโรหิต อีกคนหนึ่ง
มีโคชื่อมหาโรหิต. วันหนึ่งเขาทั้ง ๒
เถียงกันว่า "โคของท่าน (หรือ) ของเรา
แข็งแรง" ต่างกล่าวว่า "ไม่มีประโยชน์
อะไรสำหรับเราที่จะมาเถียงกัน เรา
แข่งกัน จักรู้ได้" บรรทุกทรายฝั่งแม่น้ำ
อจิริวตีเต็มเกวียนแล้วเทียมโค. ขณะนั้น
ภิกษุทั้งหลายไปสงฆ์ ณ ที่นั้น. พวก
พราหมณ์แข่งโคกัน. เกวียนได้หยุดนิ่ง.
ส่วนชะเนาะและเชือกขาดแล้ว. พวกภิกษุ
เห็นแล้วไปวิหาร กราบทูลความนั้นแด่
พระศาสดา.

พระศาสดาตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย
ชะเนาะและเชือกนั้น เป็นของภายนอก
ใคร ๆ ก็ตัดชะเนาะและเชือกเหล่านั้นได้,
ส่วนภิกษุควรตัดชะเนาะคือความโกรธ
และเชือกคือตัณหาซึ่งอยู่ภายใน" ตรัส
พระคาถานี้ว่า

๓๙๘. "เชตฺวา นทฺธิ วรตฺตญฺจ
 สนฺธานํ สหนฺกมํ
 อุกฺขิตฺตปฺลิขฺมํ พุทฺธํ
 ตมฺหิ พุรฺุมิ พุราหมณฺน"ติ.

ตตฺถ นทฺธินฺติ นยฺยหนฺภาเวน
 ปวตฺตํ โภธํ. วรตฺตนฺติ พนฺธนฺภาเวน
 ปวตฺตํ ตณฺหํ. สนฺธานํ สหนฺกมฺนฺติ
 อณฺุสยฺยานุกฺกมฺสหนิตํ ทฺวาสนฺกุจฺติกุจฺติสนฺธานํ
 อิทํ สพฺพิปี ฉินฺหิตฺวา จิตฺ
 อวิชฺชาปฺลิขฺมฺสฺส อุกฺขิตฺตตฺตฺตา อุกฺขิตฺตปฺลิขฺมํ
 จตฺตุนฺนํ สจฺจจฺานํ พุทฺธตฺตฺตา พุทฺธํ ตํ
 อหิ พุราหมณฺ ฺวทามิตี อตฺถโ.

เทสฺนาวสฺสเน ปญฺจสฺตฺตา ภิกฺขุ
 อรหฺตฺเต ปตฺติกุจฺหิสุ. สมฺปตฺตฺตานํปิ
 สฺสาคฺคิกา เทสฺนา อโหสิตี.

เทวพุราหมณฺวตฺถุ ปณฺณรสมํ.

๓๙๘. "เราเรียกคนตัดชะเนาะ เชือก และ
 เครื่องต่อพร้อมสาย ถอนลิ่มสลัก
 ออกได้ รู้แล้ว ว่าเป็นพราหมณ์".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ชะเนาะ
 ได้แก่ ความโกรธที่เป็นไปโดยเป็นเครื่อง
 ผูกมัด. คำว่า เชือก คือตัณหา ที่เป็นไป
 โดยเป็นเครื่องผูก. คำว่า เครื่องต่อ
 พร้อมสาย ความว่า เราเรียกคนตัด
 เครื่องต่อทิสฺสุ ๖๒ ประกอบสายคืออนุสัย
 ทั้งปวง ดำรงอยู่ ชื่อว่า ถอนลิ่มสลัก
 เพราะถอนลิ่มสลัก คืออวิชชาได้ ชื่อว่า
 ผู้รู้ เพราะรู้สัจจะ ๔ แล้ว ว่าเป็น
 พราหมณ์.

เวลาจบเทศนา ภิกษุ ๕๐๐ รูป
 ตั้งอยู่ในอรรหัตผล. เทศนาเกิดประโยชน์
 แม้แก่ชนผู้ประชุมกัน ดังนี้แล.

เรื่องพราหมณ์ ๒ คน เรื่องที่ ๑๕ จบ.

๑๖. อุกุโสกถการทวาชวตถุ

๓๙๙. อุกุโสกั วรพนุชญจ
อทุญจโย ติติกุชติ
ชนุตติพลั พลานีกั
ตมหนั พุรุมิ พุราหุมนั.

๑๖. เรื่องพราหุมนัชื้อ อุกุโสกถการทวาชะ

๓๙๙. เราเรียกกคนไม่ประทุษร้าย อดกลััน
ค้ำด่า การตี และการจองจำ
มีกำลัง คือชัันติ มีหุ่ผล ว่า
เป็นพราหุมนั.

๑๖. อุกุโสกถาชาวัตตุ

อุกุโสกนฺติ อิมํ ธมฺมเทสนํ สตถา
เวฬุวเน วิหรนฺโต อุกุโสกถาชาวั
อารพฺภ กเถสิ.

อุกุโสกถาชาตฺสฺสํ หิ ภาตฺ
ถาชาตฺสฺสํ ธนญฺชานี นาม
พฺราหมณํ โสตาปนฺนา อโหสิ. ส
ชิปิตฺวาปิ กาสิตฺวาปิ ปกฺขลิตฺวาปิ "นโม
ตฺสฺสํ ภควโต อรหโต สมฺมา-
สมฺพุทฺธสฺสา"ติ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ.
ส อเอกทิวสํ พฺราหมณปริเวสนาย
ปกฺขลิตฺวา ตเถว มหาสทฺเทเน อุทานํ
อุทาเนสิ. พฺราหมโณ กุชฺฌิตฺวา
"เอวเมวายํ วสฺสิ ยตฺถ วา ตตฺถ วา
ปกฺขลิตฺวา ตสฺส มุณฺฑกสฺส สมณสฺส
วณฺณํ ภาสตี"ติ วตฺวา "อิทานิ เต
วสฺสิ คนฺตฺวา ตสฺส สตฺถุโน วา
อาโรเปสฺสามิ"ติ อาน.

อถ นํ ส "คจฺฉ พฺราหมณ, นานํ
ตํ ปสฺสามิ, โย ตสฺส ภควโต วา
อาโรเปยฺย, อปิจ คนฺตฺวา ตํ ภควนฺตํ

๑๖. เรื่องพราหมณ์ชื่อ อุกุโสกถาชา

พระศาสดาประทับ ณ พระเวฬุวัน
ทรงปรารภพราหมณ์ชื่อ อุกุโสกถา-
ชาชะ ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า คำคำ
เป็นต้น.

ความพิสดารว่า พราหมณ์
ถาชาชะ พี่ชายอุกุโสกถาชา-
พราหมณ์ มีภริยาเป็นพราหมณี บรรลุ
โสตาบัน ชื่อธัญชานี. นางจามก็ดี
โองก็ดี พลาดก็ดี เปล่งอุทานนี้ว่า "ขอ
นอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระ
อรหันต์ ตรัสรู้ชอบเองพระองค์นั้น".
วันหนึ่ง เวลาอากาศพราหมณ์ นาง
พลาดแล้ว เปล่งอุทานเสียงดังเหมือน
อย่างนั้น. พราหมณ์โกรธ กล่าววา
"หญิงถ้อยนี้ พลาดที่ไหน ๆ ก็ตาม
กล่าวสรรเสริญสมณะไล้มนั้นทุกที" แล้ว
กล่าวว่า "หญิงถ้อย บัดนี้ ข้าจักไปยก
วาทะ ต่อพระศาสดานั้นของเจ้า".

ครานั้น นางพูดกับพราหมณ์นั้นว่า
"ไปเถิดพราหมณ์ ดิฉันไม่เห็นคนผู้ยก
วาทะต่อพระผู้มีพระภาคนั้นได้, อนึ่ง

สตถาริ อสพุภาหิ ผรุสาหิ อกุกุสสิ.
 โสปี สตถารา อติถีนัง ชาทนียาทิตาน-
 โอบมุเมเน สญญตโต สตุถริ ปสนุโน
 ปพพชิตฺวา อรหตุตฺ ปาปุณฺนิ. อปเรปิสฺส
 สุนทริกภารทฺวาไซ พิลงฺคภารทฺวาไซติ
 เทว กนิฏฺฐภาทโร สตถาริ อกุกุสนฺดา
 ว สตถารา วินิตฺตา ปพพชิตฺวา อรหตุตฺ
 ปาปุณฺนิสฺส.

อถกทิวสํ ธมฺมสภายํ กถํ
 สมฺภูจาเปสฺสุ "อาวุโส อจฺจริยา วต
 พุทฺธคฺคณา, จตุสฺส นาม ภาทิเกสฺส
 อกุกุสนฺเตสฺส สตฺถา กิณฺจิ อวตฺวา
 เตสํเยว ปติฏฺฐา ชาโต"ติ. สตฺถา
 อาคนฺตฺวา "กาย นฺตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ
 กถาย สมนฺนินฺนนา"ติ ปุจฺฉิตฺวา "อิมาย
 นามา"ติ วุตฺเต, "ภิกฺขเว อหิ มม
 ขนฺติเพลน สมฺนฺนาคตฺตฺตา ทฺฐเจสฺส
 อทฺสสนฺโต มหาชนสฺส ปติฏฺฐา
 โหมิเยวา"ติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

มาใช้วาจาหยาบคายอันเป็นของอัสติบุรุษ
 ด่าพระศาสดา. ฝ่ายเขาถูกพระศาสดา
 ทำให้สำนึก ด้วยอุปมาการให้ของเคี้ยว
 เป็นต้นแก่แขก เลื่อมใสพระศาสดา
 บวชแล้ว บรรลุอรหัตผล. น้องชายเธอ
 ๒ คน แม้อื่น คือ สุนทริกภารทฺวาชะ
 (และ) พิลังคภารทฺวาชะ ด่าพระศาสดา
 เช่นกัน พระศาสดาทรงแนะนำ บวชแล้ว
 บรรลุอรหัตผล.

ต่อมาวันหนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย
 สนทนากันในโรงธรรมว่า "ผู้มีอายุ
 ทั้งหลาย คุณของพระพุทธเจ้าหน้าอัศจรรย์
 นอ เมื่อพราหมณ์ ๔ พี่น้องด่าอยู่
 พระศาสดาไม่ตรัสอะไรๆ กลับเป็นที่ฟัง
 พราหมณ์เหล่านั้น". พระศาสดาเสด็จมา
 ตรัสถามว่า "ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวก
 เธอประชุมสนทนาเรื่องอะไรกัน" เมื่อ
 ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า "เรื่องชื่อนี้" จึง
 ตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราไม่ประทุษร้าย
 ชนผู้ประทุษร้าย เพราะเราประกอบด้วย
 กำลังคือขันติ เป็นที่ฟังมหาชน โดยแท้"
 แล้วตรัสพระคาถานี้ว่า

๓๙๙. "อักษโกส กถาวาชะ

อักษโกส โย ตติกษติ
 ขนติพลั พลานีกั
 ตมห์ พุรัมมิ พุราหมณนุ"ติ.

ตตถ อักษโกสติ เอว ทสสิ
 อักษโกสวตถุหิ อักษโกสญจ ปริภาสญจ
 ปาณินาทีหิ โปนญจ อนนุทพนุณนาทีหิ
 พนุญจ โย อกษุทธานไส หุตวา
 อธิวาเสติ ขนติพลน สมนุนาคตตต
 ขนติพลั ปุนปุนัน อุปตติยา
 อนิกญเตเนว ขนติพลน สมนุนาคตตต
 พลานีกั ตั เอวรูปี อนั พุราหมณ
 วทามิติ อตถ.

เทศนาวसानะ พหุ โสตาปัตติ-
 ผลาทินิ ปาปุนีสูติ.

อักษโกสกกถาวาชะวตถุ โสฬสมั.

๓๙๙. "เราเรียกคนไม่ประทุษร้าย ออกลิ้น
 คำดำ การดี และการจงจำ
 มีกำลัง คือขันติ มีหมู่พล ว่า
 เป็นพราหมณ์".

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ไม่
 ประทุษร้าย ความว่า เราเรียกคนผู้มีใจ
 ไม่โกรธ ออกลิ้นคำดำและคำบริภาษ
 ด้วยอักษโกสวตถุ ๑๐ การใช้ฝ่ามือตีเป็นต้น
 และการจงจำด้วยชื่อเป็นต้น ชื่อว่า
 มีกำลังคือขันติ เพราะประกอบด้วยกำลัง
 คือขันติ ชื่อว่า มีหมู่พล เพราะประกอบด้วย
 กำลังขันติอันเป็นหมู่ เหตุเกิดขึ้น
 บ่อย ๆ คือ ผู้เห็นปานนั้น ว่าเป็น
 พราหมณ์.

เวลาจบเทศนา ชนเป็นอันมาก
 บรรลุโสตาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล.

เรื่องพราหมณ์ชื่ออักษโกสกกถาวาชะ
 เรื่องที่ ๑๖ จบ.

๑๗. สารีปุตตตฤณ

๔๐๐. อุกุโธณํ วตฺตวณฺตํ
    สีลวณฺตํ อนุสฺสทํ
    ทณฺตํ อนุตฺติมสาร์วี
    ตมहिํ พุรุมิ พุราหฺมณฺ.

๑๗. เรื่องพระสารีบุตรเถระ

๔๐๐. เราเรียกคนไม่โกรธ มีวัตร มีศีล
    ไม่มีตัณหาเครื่องฟูขึ้น ผู้ฝึกแล้ว
    มีสรีระในที่สุดนั้น   ว่าเป็น
    พราหมณ์.

๑๗. สาริปุตตตฤทธ

อกุโธนนติ อิมํ ธมฺมเทศนํ
สตฺถา เวฬุวเน วิหรนฺโต สาริปุตฺตตฤธํ
อารพฺภ กเถสิ.

ตทา กิร เถโร ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺสเดหิ
สทฺธิ ปิณฺฑทาย จรณฺโต นาลกคาเม
มาตุ สมรทวารํ อคฺมาสิ. อถ นํ สา
นีสึทาเปตฺวา ปริวิสมานา อกุโถสิ
“อมฺโห อจฺจุณฺฐชาทกฺอจฺจุณฺฐกณฺฐิกํ
อลภิตฺวา ปรมฺเว อพฺงกปิณฺธุเสน สมฺมิตฺ
กณฺฐิกํ ปริภุญฺชิตฺุ อรหฺสิ, อสึติโกฏฺฐนํ
ปทาย ปพฺพชิตฺเตสิ, นาสิตฺมหา ตยา,
ภุญฺชานฺนิทานิ”ติ. ภิกฺขุณฺปิ ภาตฺตํ
ททฺมานา “ตฺเมหฺหิ มม ปุตฺโต อตฺตโน
จฺุพฺปญฺจาโก กโต, อิทานิ ภุญฺชถา”ติ
วเทสิ. เถโร ภิกฺขุํ คเหตุวา วิหารเมว
อคฺมาสิ.

อถายสฺมา ราหุโล สตฺถารํ ปิณฺฑปาเตน
อาปฺจฺจึ. อถ นํ สตฺถา อาห “ราหุ
กนฺหิ คมิตฺถา”ติ. “อญฺยิกาย คามํ
ภนฺเต”ติ. “กึ ปน เต อญฺยิกาย
อุปชฺฌมาโย วุตฺโต”ติ. “อญฺยิกาย เม
ภนฺเต อุปชฺฌมาโย อกุโถสิโต”ติ. “กีนฺติ

๑๗. เรื่องพระสารีบุตรเถระ

พระศาสดาประทับ ณ เวฬุวัน
ทรงปรารภพระสารีบุตรเถระ ตรัสพระ
ธรรมเทศนานี้ว่า ผู้ไม่โกรธ เป็นต้น.

ทราบว่า กาลนั้น พระเถระเที่ยว
บิณฑบาตพร้อมภิกษุ ๕๐๐ รูป ไปยัง
ประตูเรือนมารดาในบ้านนาลกะ. ครานั้น
นางนิมนต์ให้ท่านนั่งอังกาสอยู่ ดำว่า
“ผู้เจริญ ท่านไม่ได้ของเคี้ยวกินเป็นเดน
น้ำข้าวเป็นเดน ก็ควรกินน้ำข้าวติดหลัง
กระบวยเรือนคนอื่น, ท่านสละทรัพย์
๘๐ โกฎิ บวชเสียได้ ท่านทำให้เรา
ฉิบหาย บัดนี้ จงบริโภคนิด”. นาง
ถวายนัดแม่แก่พวกภิกษุพลาถกล่าววว่า
“พวกท่านทำบุตรเรา ให้เป็นคนรับใช้
ของตน บัดนี้ จงบริโภคนิด”. พระเถระ
รับภิกษาแล้ว ตรงไปวิหารที่เดียว.

ครานั้น ท่านพระราหุลถามพระศาสดา
ด้วยความเชื่อเพื่อถึงบิณฑบาต. ที่นั้น
พระศาสดาตรัสกับท่านว่า “ราหุล
พวกเธอไปที่ไหนมา”. พระราหุลกราบทูล
ว่า “ไปบ้านย่า พระเจ้าข้า”. พระศาสดา
ตรัสถามว่า “ย่าพูดกับอุปัชฌาย์เธอว่า